

AMELI NOTOMB

ŽIVA

AMELI NOTOMB

ŽIVA

PAIDEIA

Ameli Notomb

ŽIVA

bojana888

Sve protiv E.

AZELIN DNEVNIK

Da bi čovek živeo na ovome ostrvu, treba da ima nešto što želi da sakrije. Sigurna sam da stari ima neku tajnu. Nemam pojma šta bi to moglo biti; sudeći po predostrožnostima koje preduzima, mora biti nešto krupno.

Svaki dan jedanput iz luke Ned¹ polazi brodić u pravcu ostrva Mort-Frontijer ². Starčevi ljudi čekaju na gatu; oni detaljno pretresaju namirnice, poštanske pošiljke ako ih ima i onu sirotu Žaklinu. A ona mi je i pričala, uz prigušenu ljutnju: po čemu li ona može biti sumnjiva, ona koja je u starčevoj službi već trideset godina? I ja bih volela da znam.

Samo jedanput sam ušla u tu barku, pre dobrih pet godina. Tada sam došla na ostrvo i ponekada pomislim da se nikada neću vratiti.

Kada razgovaram sama sa sobom, uvek ga zovem starcem: to je nepravedno, jer starost ni na koji način nije glavna osobina Omera Lonkura. Kapetan je najplemenitiji čovek kojega sam srela; njemu dugujem sve, pa i sam život. Pa ipak, kada moj unutrašnji i slobodan glas progovori negde duboko u meni, nazivam ga „starcem”.

A ima jedno pitanje koje neprekidno sebi postavljam: nije li bilo bolje da sam umrla pre pet godina u bombardovanju kada mi je unakaženo lice?

Ponekada ne mogu da se uzdržim a da to ne kažem starcu:

- Kapetane, zašto me niste ostavili da crknem? Zašto ste me spasili?

On se svaki put naljuti:

- Kada čovek ima mogućnosti da ne umre, onda je dužan da ostane živ!

- Zašto?

- Zbog živih koji te vole!

- Oni koji su me voleli poginuli su u bombardovanju.

- A ja? Volim te kao otac od prvoga dana. Ti si moja kći svih ovih pet godina. Na to se ne može ništa odgovoriti. Međutim, u unutrašnjosti moje glave neki glas prosto vrišti: „Ako ste mi otac, kako smete da spavate sa mnom? A osim toga, u vašim godinama pre biste mi bili deda nego otac!”

Nikada neću smeti da mu kažem nešto slično. U odnosu prema njemu osećam kako sam podeljena nadvoje: jedna polovina mene voli, poštuje i divi se Kapetanu, a druga skrivena polovina povraća kada vidi starca. I ta polovina bi bila nesposobna da progovori glasno.

Juče mu je bio rođendan. Mislim da niko nije bio toliko srećan što ima sedamdeset sedam godina.

- Ova 1923. je divna godina - rekao je. - Prvoga marta napuniću sedamdeset sedam godina; a 31. marta ti ćeš imati dvadeset tri godine. Neverovatno mesec mart 1923. godine kada ćemo nas dvoje zajedno napuniti jedan vek!

Ta zajednička stogodišnjica koja njega toliko raduje, mene prosto užasava. I kao što sam se pribojavala, sinoć mi je došao u postelju; bio je to njegov način da proslavi svoj rođendan. Volela bih da mu je sto godina: ne, ne želim ja da on umre, nego da više ne bude sposoban da spava sa mnom.

Do ludila me dovodi upravo to što njemu uspeva da me želi. Kakvo li čudovište mora biti kada želi devojkicu čije lice nema ničega ljudskog? Kada bi bar ugasio svetlost! Međutim, dok me miluje, on me guta očima.

- Kako možete da me gledate tako? - pitala sam ga te noći.

- Ja vidim samo tvoju dušu, a ona je tako lepa.

Taj odgovor me dovodi do besa. On laže: znam koliko mi je duša ružna, meni koja osećam toliku odvratnost prema svojem dobrotvoru. Kada bi se moja duša mogla videti na licu, bila bih još odvratnija. A u stvari, starac je nastran: upravo moja nakaznost izaziva u njemu želju za mnom.

To moj unutrašnji glas postaje prekora. Kako sam nepravedna! Kada me je našao pre pet godina, Kapetan svakako nije pretpostavljao da će me ikada poželeti. Bila sam krhotina među hiljadama ratnih žrtava koje su umirale kao muve. Moji roditelji su poginuli i ja nisam imala ništa i nikoga; pravo je čudo što me je uzeo pod svoju zaštitu.

Kroz dvadeset devet dana biće moj rođendan. Volela bih da je to već prošlo. Istim povodom prošle godine starac me je privoleo da popijem suviše šampanjca; sutradan ujutru probudila sam se gola na fokinoj koži koja stoji ispred mog kreveta i nisam se sećala ničega

šta se dešavalo te noći. A najgore je ne sećati se. Šta li će mi se samo dogoditi za vreme te gnusne proslave naše stogodišnjice?

Ne treba na to da mislim, bolesna sam od toga. Osećam da ću opet povraćati.

*

Drugoga marta 1923. godine, direktorka bolnice u Nedu pozva Fransoaz Šavenj, svoju najbolju bolničarku.

- Ne znam šta da vam savetujem, Fransoaz. Taj Kapetan je neki nastran starac. Ako prihvatite da ga negujete na ostrvu Mort-Frontijer, bićete plaćeni više nego što možete zamisliti. Ali moraćete da prihvatite njegove uslove: kada iziđete iz čamca, bićete pretreseni. Pregledaće i vašu bolničarsku torbu. A izgleda da vas tamo čekaju još neka uputstva. Razumela bih ako odbijete. Međutim, ne mislim da je Kapetan opasan.

- Prihvatam.

- Da li ste spremni da odete već danas posle podne? Izgleda da je nešto hitno.

- Otići ću.

- Da li vas je zarada primamila da idete tamo bez razmišljanja?

- Ima i toga. Ali naročito što mi se čini da na tome ostrvu postoji neko kome sam potrebna.

Još dok su bile u barci, Žaklina je upozorila Fransoaz:

- Pretresaće vas, devojko. I to muškarcima.

- Svejedno mi je.

- To bi me čudilo. Mene pretresaju svaki dan već trideset godina. Trebalo bi da sam se već navikla, ali meni je to i dalje neprijatno. A vi ste, osim toga, mladi i prijatnoga izgleda, pa ne treba ni pomišljati šta će vam te svinje...

- Kažem vam da mi je svejedno - kratko odgovori bolničarka.

Žaklina se vrati svojim namirnicama gundajući, dok je mlada žena gledala ostrvo koje je bilo sve bliže. Pitala, se da li je usamljениčki život povlašćena sloboda, ili očajnička tamnica.

Na gatu Mort-Frontijera četiri čoveka su je pretresala sa hladnoćom koja se mogla uporediti samo sa njenom, što je bilo veliko razočarenje za staru služavku koja je neprekidno gundala pod njihovim pažljivim rukama. Zatim su došle na red njihove tašne.

Posle pretresanja Fransoaz ponovo spakova svoju bolničarsku torbu, a Žaklina sredi povrće.

Otpešačile su do zamka.

- Kakva lepa kuća - reče bolničarka.

Neki nadzornik neodređenih godina provede mladu ženu kroz nekoliko tamnih prostorija. Pokaza joj neka vrata objasnivši: „To je tu.” Zatim se vrati.

Pokucala je i sačekala: „Uđite.” Ušla je u neku vrstu sobe za pušenje. Jedan stari gospodin joj pokaza stolicu na koju ona sede. Bilo joj je potrebno malo vremena da se privikne na slabu svetlost i da bolje vidi izabrano lice svojega domaćina. On je, naprotiv, njeno odmah poznao.

- Gospođica Fransoaz Šavenj, je li tako? - upitao je mirnim i jasnim glasom.

- Tako je.

- Hvala vam što ste došli tako brzo. Nećete zbog toga zažaliti.

- Izgleda da ću ovde dobiti nova uputstva pre nego što počnem da vas negujem.

- Tako je. Ali vi u stvari ne dolazite zbog mene. Ako mi dopustite, počecu sa uputstvima, ili bolje rečeno uputstvom, pošto postoji samo jedno: da ne postavljate pitanja.

- Nemam običaj da ih postavljam.

- Verujem u to, jer vaše lice odaje veliku razboritost. Ako vas zateknem da postavljate bilo kakvo pitanje osim onih strogo vezanih za vaš posao, može vam se dogoditi da se nikada ne vratite u Ned. Da li razumete?

- Da.

- Vi niste emotivni. To je dobro. Ali nije takav slučaj sa osobom koju ćete negovati. Radi se o mojoj šticenici Azel, mladoj devojci koju sam našao pre pet godina posle nekog bombardovanja u kojem su njeni izginuli i koja je bila veoma teško povređena. A danas, mada je telesno uglavnom ozdravila, njeno mentalno zdravlje je tako osetljivo, da neprestano oseća psihosomatske tegobe. Danas ispred podne zatekao sam je u potpunome grču. Povraćala je, drhtala.

- Jedno praktično pitanje: da li je jela nešto posebno?

- Isto što i ja, a evo, ja sam zdrav kao dren. Bila je to sveža riba, čorba od povrća... Moram naglasiti da ona vrlo malo jede. Mnogo sam uznemiren kada je onako slabu vidim kako povraća. Skoro joj je dvadeset tri godine, a fiziološka svojstva su joj kao u devojčice od petnaest-šesnaest godina. A naročito joj nemojte govoriti o bombardovanju, niti o smrti roditelja, kao ni o bilo čemu što bi joj moglo probuditi te strašne uspomene. Ne možete ni zamisliti kako su joj nervi slabi.

- Dobro.

- I još ovo: treba neizostavno izbegavati razgovor o njenom izgledu, ma koliko on bio čudnovat. Ona to ne podnosi.

Fransoaz se pope sa starcem stepenicama koje su pri svakome koraku ispuštale jezovite zvuke. Na kraju hodnika ušli su u jednu tihu sobu. Prazan krevet je bio nenamešten.

- Predstavljam vam Azel - reče gospodar kuće.

- A gde je ona? - upita mlada žena.

- Pred vama, u postelji. Krije se pod pokrivačima, kao i obično.

Pridošlica pomisli kako bolesnica zaista mora biti sitna kao slamka, pošto je njeno prisustvo ispod perine sada bilo nesumnjivo. Bilo je nečega čudnoga u izgledu toga starca što se obraćao krevetu koji se činio prazan.

- Azel, predstavljam ti gospođicu Šavenj koja je najbolja bolničarka bolnice u Nedu. Budi ljubazna prema njoj.

Posteljina ne dade nikakve znake od sebe.

- Dobro. Imam utisak da se pravi kao da je prestravljena. Gospođice, ostaviću vas nasamo sa svojom štićenicom kako biste se upoznali sa njom. Ne bojte se, ona nije napadna. Kada završite, dođite kod mene u sobu za pušenje.

I Kapetan iziđe iz sobe. Čulo se kako stepenice škripe pod njegovim nogama. Kada je ponovo zavladala tišina, Fransoaz se približi krevetu i pruži ruku da podigne perinu. U poslednjem trenutku se zaustavila.

- Oprostite. Mogu li vas zamoliti da se pojavite iz postelje - rekla je sasvim običnim glasom, zaključivši da će biti najbolje da sa osobom za koju je rečeno da je bolesna, razgovara kao sa nekim normalnim.

Nije dobila odgovor, osim jedva primetnoga komešanja pod perinom, ali nekoliko sekundi kasnije pojavila se jedna glava.

U sobi za pušenje starac je pio kalvados koji mu je palio grlo. „Zašto je nemoguće učiniti nekome dobro ne učinivši mu zlo? Zašto je nemoguće nekoga voleti a ne uništavati ga? Samo da bolničarka ne shvati... Nadam se da neću morati da uklonim gospođicu Šavenj. Izgleda mi veoma dobra.”

Kada je Fransoaz ugledala devojčino lice, prosto se skamenila. Ali pridržavajući se dosledno uputstava koja je dobila, nije ništa pokazala.

- Dobar dan. Zovem se Fransoaz.

Lice što se pojavilo ispod pokrivača gutalo ju je pogledom sa izrazom prestravljene radoznalosti.

Bolničarka je jedva uspevala da sačuva ravnodušan izraz. Spustila je hladnu ruku na čelo bolesnice: bilo je vrelo.

- Kako se osećate? - upitala je.

Odgovorio joj je glas svež kao kladenac:

- Ne možete ni zamisliti koliko sam radosna. Tako retko imam prilike da nekoga sretnem. Ovde uvek srećem samo ista lica. Pa čak i njih retko vidim.

Mlada žena nije očekivala takvu vrstu razgovora. Prilično zbunjena, nastavila je: - Ne, mislila sam - kako se osećate telesno? Došla sam da vas negujem. Izgleda da imate temperaturu.

- Mislim da imam. Volim to. Jutros sam se loše osećala, vrlo loše: imala sam vrtoglavicu, drhtala sam sva, povraćala. A sada imam samo dobre strane groznice: priviđenja koja me oslobađaju.

Fransoaz zamalo ne upita: „Ko vas to i od čega oslobađa?“, ali setila se da sme postavljati samo praktična stručna pitanja: možda je neko nadgleda kroz neku ključaonicu. Uzela je toplomer i stavila ga u pacijentkinjina usta.

- Treba da sačekamo pet minuta.

Sela je na stolicu. Pet minuta joj se učinilo beskrajnim. Devojka nije skidala očiju sa nje; u pogledu joj se mogla pročitati neutaživa žeđ. Bolničarka se pretvarala kao da posmatra nameštaj, ne bi li

sakrila da se oseća neugodno. Na podu je stajala koža foke. „Kakva smešna zamisao, pomislila je. Ovo više liči na gumu nego na tepih.”

Posle tri stotine sekundi izvadila je toplomer. Već je otvorila usta da kaže: „Imate 38 stepeni. Nije to mnogo. Uzećete aspirina i sve će proći”, kada je u tome spreči neko nepojmljivo predosećanje.

- Imate 39,5. To je ozbiljno - slagala je.

- Izvrsno! Mislite li da ću umreti?

Fransoaz odgovori odlučno:

- Ma, ne, koješta. A ne smemo sebi ni želeći da umremo.

- Ako budem ozbiljno bolesna, da li ćete morati da dođete opet?

- upitala je Azel glasom punim nade.

- Možda.

- Bilo bi to divno. Tako dugo nisam razgovarala ni sa kime tako mladim.

Bolničarka je zatim otišla do starca u sobu za pušenje.

- Gospodine, vaša šticećica je bolesna. Ima visoku temperaturu, a njeno opšte stanje je zabrinjavajuće. Postoji opasnost da dobije zapaljenje pluća ako ne bude lečena.

Kapetanovo lice se izobličilo.

- Izlečite je, preklinjem vas.

- Bilo bi bolje smestiti je u bolnicu.

- I ne pomišljajte na to. Azel mora ostati ovde.

- Devojka mora neprekidno da bude pod nadzorom.

- Da li će biti dovoljno da vi dolazite svaki dan na Mort-Frontijer?

Kao da je malo razmišljala.

- Mogla bih da dolazim svako poslepodne.

- Hvala vam. Nećete zažaliti. Verovatno su vam već kazali: platiću izvanredno. Međutim, ne smete zaboraviti uputstvo.

- Znam već: nema pitanja, osim onih neophodnih praktičnih.

Okrenula se i ponovo otišla kod šticećice.

- Sredili smo to. Dolaziću svaki dan posle podne da vas negujem.

Azel dočepa jastuk i poče da ga udara pesnicama vrišteći od radosti.

Kada se vratila u Ned, mlada žena je otišla svojoj pretpostavljenoj.

- Kapetanu pretil zapaljenje pluća. Uprkos mojim nalogima, odbija da se leži u bolnici.

- Klasičan slučaj. Stari ljudi ne vole bolnice. Suvise se plaše da neće nikada izići.

- Moli me da odlazim svako poslepodne na ostrvo i da ga negujem. Molim vas za dopuštenje da odsustvujem svakoga dana popodne od dva do šest sati.

- Slobodni ste, Fransoaz. Nadam se da će taj gospodin brzo ozdraviti. Potrebni ste mi ovde.

- Mogu li da vas pitam nešto? Kojim rečima je zatražio negu?

- Ne sećam se baš tačno, osim da je naglašavao dve stvari: zahtevao je da to bude bolničarka a ne bolničar, i da ta bolničarka ne nosi naočare.

- Zašto?

- Zar vam treba to objašnjavati? Muškarci uvek vole da ih neguju žene. A osim toga, veruju da naočare poružnjaju. Sigurna sam da je naš Kapetan bio oduševljen kada je video kako ste vi lepi i da je to jedan od razloga što vas je molio da dolazite svakoga dana.

- On je zaista veoma bolestan, gospođo.

- To ništa ne smeta. Potrudite se da se ne udate za njega, molim vas. Ne bih volela da izgubim svoju najbolju bolničarku.

U toku noći Fransoaz je jedva zaspala. Šta li se to događa na onome ostrvu? Bilo joj je sasvim jasno da postoji nešto čudno između starca i devojke. Nije nemoguće da ta veza bude polne prirode, čak i ako je taj čovek po svoj prilici poodavno prešao godine primerene toj vrsti ponašanja.

Ali to nije bilo dovoljno da se objasni tajna. Konačno, ako njih dvoje vode ljubav, možda to nije ukusno, ali nije zločin: Azel je punoletna i među njima nema krvnoga srodstva. Štićenica i ne izgleda kao neko ko je telesno silovan. Ukratko, ako bi i mogla pomisliti da Kapetan krije neku vezu, bolničarka nije mogla da shvati zašto joj je uputio pretnje smrću.

Nju je iznenađivao slučaj devojke: on je nju predstavio kao telesno ozleđenu žrtvu koja mnogo pati. Ali u devojci je bilo

začuđujuće veselosti, nekog detinjeg oduševljenja koje ju je oveseljavalo i budilo joj želju da bolničarka ponovo dolazi.

Fransoaz je ustala da popije čašu vode. Prozor njene sobice je gledao na more u noći. Pogledala je u pravcu ostrva koje se po mraku nije videlo. Osetila je nešto neobično setivši se rečenice koju je kazala svojoj direktorki: „Tamo postoji neko kome sam ja potrebna.”

Ustreptala je pri pomisli na Azelino lice.

Sutradan poslepodne devojka se nije bila sakrila pod pokrivačem: čekala je bolničarku sedeći u postelji. Izgledala je u licu mnogo bolje nego juče i dočekala ju je veselim „Dobar dan!”

Fransoaz joj je izmerila temperaturu. „Ima 37 stepeni. Izlečena je. Bila je to samo prolazna groznica.”

- Imate 39 stepeni - rekla je.

- Je li moguće? A ipak, osećam se veoma dobro.

- To se često događa kada je čovek u groznici.

- Kapetan mi je rekao da mi preti opasnost od zapaljenja pluća.

- Nije baš morao da vam to kaže.

- Naprotiv, dobro je učinio! Oduševljena sam što sam ozbiljno bolesna, tim pre što se ne osećam loše: imam sve prednosti bolesti bez neprijatnosti. A uz svakodnevnu posetu tako simpatične devojke kao što ste vi, ne bih mogla ni da sanjam nešto bolje.

- Ne znam da li sam tako simpatična.

- Vi ste neko ko je dobar samim tim što ste ovde. Osim mogega staratelja, mene niko ne posećuje. Niko nema hrabrosti. A što je najgore, ja shvatam te kukavice: na njihovome mestu ja bih se užasno bojala.

Posetiteljka je gorela od želje da zapita zašto, ali plašila se da zidovi imaju uši.

- Vi ste drugačiji. Kroz svoje zanimanje navikli ste se na ovu vrstu prizora.

Očajna što ne može ništa da pita, mlada žena je počela da sprema svoje špriceve.

- Volim i što vam je ime Fransoaz. Ono vam savršeno pristaje: tako je lepo i ozbiljno.

U prvome trenutku veoma začuđena, bolničarka se samo nasmejala.

- Stvarno je tako! Zašto se smejete? Vi ste tako lepi i ozbiljni.
 - Ah.
 - Koliko vam je godina? Da, znam da sam nepristojno radoznala. Ne treba mi zameriti, ne znam da se ponašam među ljudima.
 - Imam trideset godina.
 - Udati ste?
 - Nisam udata i nemam dece. Stvarno ste radoznali, gospođice.
 - Zovite me imenom, Azel. Stvarno gorim od radoznalosti. A imam i razloga. Nemate pojma koliko sam ovde usamljena, već pet godina. Vi i ne slutite koliko se radujem što mogu da razgovaram sa vama. Da li ste čitali **Grof Monte-Kristo**?
 - Da.
 - Ja sam u situaciji istoj kao Edmond Dantes u zamku If. Pošto godinama nisam videla ljudsko lice, sada probijam hodnik prema susednoj tamničkoj ćeliji. A vi ste opat Faria. Plačem od radosti što više nisam sama. Provodimo dane pričajući jedna drugoj, razgovaramo o sasvim običnim stvarima koje nas uzbuđuju, jer su nam te jednostavne ljudske reči nedostajale toliko da smo se razbolele.
 - Preterujete. Viđate Kapetana svakoga dana.
- Devojka se razdraženo nasmejala pre nego što će reći:
- Da.
- Posetiteljka je očekivala ispovest, ali nje nije bilo.
- Šta ćete da mi radite? Hoćete li da me slušate slušalicama? Da me nešto posebno negujete?
- Fransoaz se priseti:
- Masiraću vas.
 - Masiraćete me? Zbog opasnosti od zapaljenja pluća?
 - Obično se potcenjuje dobrobit masaže. Dobar maser može da izbaci iz tela otrovne sastojke. Okrenite se na stomak.
- Spustila je dlanove na leđa štice. Kroz belu spavaćicu osetila je kako joj je telo mršavo. Ta masaža svakako nije služila ničemu osim da opravda duži boravak pored Azel.
- Možemo li da razgovaramo dok me masirate?
 - Naravno.
 - Pričajte mi o svojem životu.

- Nema bogzna šta da se priča.
- Pričajte mi ipak.
- Rođena sam u Nedu, gde sam uvek i živela. Zanimanje bolničarke sam naučila u bolnici u kojoj radim. Otac mi je bio ribar na moru, a majka učiteljica. Volim da živim na moru. Volim da gledam brodove kako stižu u luku. Tako imam utisak da poznajem ceo svet. A ipak, nikada nisam putovala.

- To je divno.
- Podsmevate mi se.
- Ma ne! Kako ste imali lep i jednostavan život!
- Zaista volim takav život. A naročito volim svoje zanimanje.
- Šta biste najviše želeli?
- Volela bih da jednoga dana otputujem vozom za Šerbur. Tamo bih ušla ne neki veliki parobrod koji bi me odneo nekuda vrlo daleko.

- Baš zanimljivo. Moj život je tekao suprotno vašem snu. Kada mi je bilo dvanaest godina, neki veliki parobrod koji je krenuo iz Njujorka, doveo me je sa roditeljima u Šerbur. Odatle smo vozom putovali do Pariza. Zatim u Varšavu.

- Varšava... Njujork... - ponavljala je Fransoaz, zadivljena.
- Otac mi je bio Poljak, pa je emigrirao u Njujork gde je postao bogat poslovni čovek. Krajem prošloga veka sreo je u Parizu mladu Francuskinju kojom se i oženio: bila je to moja majka. Zatim su otišli da žive u Njujorku gde sam se ja rodila.

- Vi znači imate tri narodnosti! Pa to je izvanredno!
- Imam dve narodnosti. Doduše, od 1918. godine mogu ponovo da budem Poljakinja. Ali posle jednoga bombardovanja iz 1918. godine, nisam više ništa.

Posetiteljka se setila da treba da izbegava o tom sudbonosnome bombardovanju.

- Moj život, mada kratak, samo je istorija mojih neprekidnih gubitaka. Do svojih dvanaest godina bila sam Azel Angler, mala princeza iz Njujorka. A 1912. godine propali su poslovi mog oca. Vratili smo se preko Atlantika sa ono malo imovine što nam je preostalo. Tata se nadao da će naći posed svoje porodice nedaleko od Varšave, a zatekao je samo jedno siromašno imanje. Mama je onda predložila da odemo u Pariz, pretpostavljajući da će nam tamo život biti lakši. A našla je samo posao pralje. Tada je otac počeo da

pije. A onda je došla 1914. godina i moji jadni roditelji su shvatili da bi bolje prošli da su ostali u Sjedinjenim Američkim Državama. Pa kako im je strahovito nedostajalo smisla za istorijsku stvarnost, odlučili su da se vrate - i to 1918. godine! Ovoga puta smo prema Šerburu krenuli konjskim kolima. Na nekom gotovo pustome putu bili smo izazovan cilj za bombardovanje iz vazduha. Probudila sam se kao siročće, na nekim nosilima.

- U Nedu?

- Ne, u Tanšu, nedaleko odavde. Tamo me je i našao Kapetan i prihvatio me. Pitam se šta bi bilo sa mnom da me nije uzeo u zaštitu. Nisam imala više ništa i nikoga.

- Tako su prošli mnogi 1918. godine.

- Ali shvatite da sa onim što se meni dogodilo, nisam imala nikakvih izgleda da se izvučem. Moj staratelj me je doveo na Mort-Frontijer i otada nisam nikada odavde otišla. A najviše u mojem životu me čudi to što je neprekidno bio u nekom geografskom sužavanju. Od ogromnih razmera Njujorka, do ove sobe iz koje više gotovo i ne izlazim, od prekookeanskoga parobroda do stare barke koja me je ovamo dovezla, i najzad, i naročito od velikih nada iz detinjstva, do danas nepostojećih vidika.

- Mort-Frontijer, „Mrtve granice”, pravo ime.

- I te kako! U stvari, putovanje me je vodilo od jednoga najkosmopolitskijega, do drugog, najzatvorenijeg ostrva: od Menhetna do Mort-Frontijer.

- Pa ipak, imali ste zadivljujući život!

- Svakako. Ali, da li je normalno da u svojim godinama već govorim u prošlom vremenu? I da imam samo prošlost?

- Imate vi i budućnost, zaboga. Bićete izlečeni sasvim sigurno.

- Ja i ne govorim o izlečenju - odvratila je Azel srdito. - Govorim vam o svojem izgledu!

- Ne vidim u čemu je problem...

- Da, vidite vi dobro! Nema smisla da me lažete, Fransoaz! Niste me zavarali svojim zanimanjem bolničarke. Juče sam dobro zapazila vaš izraz kada ste ugledali moje lice: bili ste šokirani. Ma koliko da ste dobar profesionalac, niste mogli to da sakrijete. Nemojte misliti da vam to zameram: ja bih na vašem mestu vrisnula.

- Vrisnula!

- Nalazite da je to preterano? Ja sam upravo tako reagovala kada sam se poslednji put videla u ogledalu. Znate li kada je to bilo?

- Otkuda bih mogla znati?

- Bilo je to 31. marta 1918. godine. Na moj osamnaesti rođendan - u uzrastu kada svako očekuje da je lep. Bombardovanje je bilo početkom januara, rane su mi već bile zarasle. Bila sam na Mort-Frontijer već tri meseca i kopkalo me je što nigde nema ogledala, što ste verovatno već primetili. Poverila sam se Kapetanu, a on je rekao da je uklonio sva ogledala iz kuće. Pitala sam zašto i tada mi je otkrio nešto što mi je dotle bilo nepoznato: lice mi je unakaženo.

Posetiteljka zaustavi ruke na devojčinim leđima.

- Molim vas, nemojte prestati da me masirate, to me smiruje. Molila sam staratelja da mi donese ogledalo, ali on je to uporno odbijao. Rekla sam mu da hoću da budem svesna kakva oštećenja sam pretrpela. Odgovarao mi je da je bolje da to ne činim. Na svoj rođendan plakala sam: zar nije normalno da devojka od osamnaest godina želi da vidi svoje lice? Kapetan je uzdisao. Potražio je neko ogledalo i pružio mi ga. Tada sam otkrila užasnu grimasu koju imam umesto lica. Vrištala sam, vrištala! Naredila sam da se uništi to ogledalo koje je na tako strašan način pokazivalo tako čudovišnu ružnoću. Kapetan ga je razbio i to je nešto najplemenitije što je mogao učiniti u svojem životu.

Štićenica se grčevito rasplakala.

- Azel, smirite se, molim vas.

- Ne brinite. Pretpostavljam da ste dobili uputstvo da ne govorite o mojem izgledu. Ako me neko zatekne u ovakvome stanju, reci ću istinu, to jest da vi niste ni za šta krivi i da sam ja započela razgovor o tome. Htela sam da vam odmah objasnim zašto sam ovakva i koliko me to dovodi do ludila. Da, to me dovodi do ludila.

- Ne vičite - reče Fransoaz zapovednim tonom.

- Oprostite mi. Znate li šta mi se čini posebno nepravednim? Što se to dogodilo jednoj lepoj devojci. Ma koliko to sada izgledalo nezamislivo, ja sam bila veoma lepa. Znate, da sam pre onoga bombardovanja bila neka ružna devojka, osećala bih se manje nesrećnom.

- Ne treba tako da govorite.

- Molim vas, pustite me da ne budem u pravu, ako tako mislite. Znam, trebalo bi da sam zahvalna nebu što sam imala sreće da budem lepa osamnaest godina. Priznajem da mi to ne polazi za rukom. Oni što su rođeni slepi, izgleda imaju bolji karakter nego oni što su izgubili vid u uzrastu kada se toga sećaju. Ja to razumem: više bih volela da ne znam šta sam izgubila.

- Azel...

- Ne brinite. Svesna sam da sam nepravedna. Ali sam svesna i da sam imala sreće: dospeti u kuću koja kao da je stvorena za mene, bez ogledala i čak bez ikakve sjajne površine. Jeste li primetili kako su ovde prozori visoko postavljeni? Tako se čovek ne može videti ni u jednome staklu. Onaj što je izgradio ovakvu kuću, morao je biti lud: čemu živeti na obali mora, ako čovek ne može imati nikakav pogled na njega? Kapetan ne zna ko je projektovao ovu kuću, a on je odabrao da živi ovde upravo zato što mu se more smučilo.

- Onda bi mu bilo mnogo bolje da se nastanio usred planinske Jure.

- I ja sam mu to kazala. Odgovorio mi je da je njegova mržnja prema moru bila slična ljubavi: „Ni sa tobom, ni bez tebe.”

Bolničarka zamalo nije zapitala: „Otkuda tolika mržnja?” U poslednjem trenutku setila se uputstva.

- Ali da su u pitanju samo ogledala! Da su u pitanju samo prozori! Nikada mi ne dozvoljavaju da se okupam pre nego što mi vodu zamute mirisnim uljem. Nema ni jednoga komada nameštaja sa inkrustacijama, ni traga od bilo kojeg lakiranoga predmeta. Za stolom pijem iz čaše od mlečno beloga stakla, jedem priborom sa zamućenim metalnim slojem. Čaj koji mi sipaju već je pomešan sa mlekom. Sve te sitne pažnje bi bile smešne da ne svedoče o veoma velikom stepenu moje nakaznosti. Da li ste ikada čuli za sličan slučaj u svojoj praksi? O nekom stvorenju toliko groznom za gledanje, da ga treba štiti od sopstvenoga lika?

Počela je da se smeje kao da je umno poremećena. Tada joj bolničarka ubrizga injekciju umirujućeg sredstva koje je uspava. Popravila joj je pokrivač i poslala kući.

U trenutku kada se spremala da napusti zamak a da ne bude viđena, pozva je Kapetan: - Odlazite a da mi niste ni doviđenja

kazali, gospođice?

- Nisam htela da vas uznemiravam.
- Otpratiću vas do gata.

Usput ju je ispitivao šta ima novo kod bolesnice.

- Ima malo manju temperaturu, ali njeno stanje je i dalje kritično.
- Dolazićete svakoga dana, je li tako?
- Naravno.
- Treba da je izlečite, jeste li razumeli? To je neizostavno

potrebno.

Kada se Fransoaz Šavenj vratila u Ned, na licu je imala izraz koji niko nije nikada video. Bilo je teško rastumačiti taj izraz koji je odavao krajnju uzrujanost, duboku zamišljenost, živahnu užurbanost i preplašenost.

Jedna kolegunica u bolnici joj reče:

- Izgledaš kao hemičarka koja se nalazi pred otkrivanjem nečega veoma važnog.

- Upravo je tako - osmehnula se.

Staratelj i štićenica su svakoga dana večerali zajedno. Koliko je devojka bila govorljiva kada je sa Fransoaz, toliko je bila ćutljiva kada je sa starcem. Zadovoljavala se da lakonski odgovara na njegova retka pitanja.

- Kako se osećaš, dete moje?

- Dobro.

- Jesi li uzela lek?

- Da.

- Pojedi još malo pečenja.

- Ne, hvala.

- Tvoja bolničarka mi se čini veoma pristojnom. Jesi li zadovoljna njome?

- Da.

- A uz to je i lepa, što nimalo ne smeta.

- Tako je.

Posle toga nisu ništa govorili. To i nije smetalo Kapetanu koji je voleo ćutanje. Nije ni slutio da njegova štićenica mrzi te zajedničke obede. Više bi volela da jede u svojoj sobi nego da se nađe za tom trpezom. Mrzela je trenutke kada je on govorio, a još više kada je

ćutao: iz razloga koje nije umela da dokući, ćutljivost toga staroga ćoveka nagnutoga nad tanjir ćinila joj se smrtno zlokobnom.

Dogaćalo se da staratelj pozove štićenicu posle večere da poće za njim u salon. Tada bi joj pokazivao stare knjige, enciklopedije iz prošloga veka i karte sveta: pričao joj je o svojim putovanjima. Ponekada bi se sećao bitaka protiv patagonskih pirata ili svojih doživljaja za vreme probijanja opsada u Kineskome moru. Nikada nije znala da li su to bile ili nisu bile laži, a malo joj je bilo važno, jer su te priće bile izvrsne. On bi završio rećima: - I eto, još sam živ.

Onda bi joj se osmehnuo i gledao u vatru ne rekavši više ništa. Ćudnovato, to su bili ćasovi koje je ona mnogo volela.

Azelino lice je zablistalo. Na njemu se moglo proćitati: „Konaćno ste stigli!” Posetiteljka pomisli kako je nikada niko nije primio sa takvim izrazom sreće na licu.

Stavila joj je toplomer u usta. Dovoljno je ponoviti tri puta neki postupak da bi dobio status obreda; shodno tome, ćekale su da proće pet minuta, i to svaka na svoj naćin, jedna gledajući uporno onu drugu koja pokušava da umakne tome pogledu. Bolnićarka je ponovo slagala: - Opet 39. Ne menja se.

- Sjajno. Masirajte me.

- Samo trenutak, molim vas. Biće mi potreban labor. Gde mogu da ga naćem?

- Pretpostavljam da ima u kuhinji.

- A gde je kuhinja? U prizemlju. Moraćete da zamolite Kapetana da vam je otvori, jer je zaključana. Zamislite samo: zaključavaju se sve te šerpe u kojima bih mogla da se vidim!

Fransoaz ode da naće starca koji kao da se zbunio:

- Labor? Šta ćete da radite sa njim?

- Treba mi zbog klistiranja.

- Na ćasnu reć, ne mogu da zamislim da tako otmena mlada žena moće da propiše klistiranje. Hoćete li da me saćekate ovde nekoliko minuta?

Vratio se kroz desetak minuta, zabrinuta izgleda.

- Nema nigde labora. Moće li vam poslužititi neko koritance od keramike?

- Svakako.

On odahnu, ponovo siđe u prizemlje i vrati se noćeci grubo zemljano, negleđosano koritance. Fransoaz se zahvali i vrati se u sobu misleći: „Dala bih ruku da mi odseku da u kući ima lavora. Ali u ovome koritancu se ništa ne ogleda.”

- Šta ćete da radite sa tom posudom? - upitala je Azel.

- Klizmu.

- Ne, smilujte mi se, užasavam se toga!

Bolničarka malo razmisli pre nego što će odgovoriti:

- Pa onda, ako vam Kapetan pomene to klistiranje, ponašajte se kao da sam vam ga uradila.

- U redu.

- A sada, da li mogu da koristim vaše kupatilo na trenutak?

Bolničarka je sada bila sama u kupatilu. Štićenica je čula kako teče voda. Fransoaz se vratila i počela da masira devojkju.

- Znete li da počinje da mi se sviđa ovo vaše masiranje? Tako mi je prijatno.

- Utoliko bolje, jer je ono odlično za to od čega vi patite.

- Šta mislite o mojem kupatilu?

- Ništa.

- Ma nemojte! Sigurna sam da nikada niste videli slično. Nema ni lavaboa, ni kade, niti ičega u čemu bi mogla da se zadrži voda. Iz slavina voda teče u prazno, pod je tako nagnut da voda odmah otiče u rupu povezanu sa slivnikom. To je tako praktično da se operete! Ja se najčešće tuširam, osim kada se smiluju da mi pripreme kupanje o kojem sam vam govorila. A toaete koji su jednaki u celoj kući, Kapetan je kupio od francuske železnice: u vozovima na dnu klozetских šolja nema vode. Trebalo je setiti se i toga!

Azel se tiho smejala.

- Te mere predostrožnosti su glupe, jer ja nemam ni najmanje želje da se suočim sa svojom slikom. Istina je međutim da bi se bez ove majstorski napravljene opreme kuće moglo dogoditi da primetim svoj lik sasvim slučajno. A to bi možda moglo biti za mene sudbonosno kao i za Narcisa, samo iz sasvim suprotnih razloga.

- Mogli biste da govorite o nečemu drugom umesto toga za vas tako bolnoga pitanja. Takva opsednutost može samo da šteti vašem zdravlju.

- U pravu ste. Da pričamo o vama koji ste tako lepi. Imate li mladića?

- Ne.

- Kako je to moguće?

- A vi biste baš sve da znate!

- Da.

- Reci ću vam samo ono što sama želim da vam kažem. Imala sam tri mladića. Sa svakim od njih sam provela po četiri meseca, a onda sam ih napuštala.

- Loše su se ponašali prema vama?

- Bilo mi je dosadno sa njima. A uvek sam birala sasvim različite momke, nadajući se da će biti zanimljivije. Nažalost, posle ta četiri meseca svaki put bi mi se učinilo da su svi muškarci slični.

Devojka se nasmejala.

- Pričajte još!

- Šta bih još mogla da vam kažem? Bili su to dobri momci. Samo, kada bi minula privlačnost prvih časova, šta bi ostajalo? Dobar mladić koji bi da postane muž. Ja sam ih stvarno volela, ali sasvim je nešto drugo živeti sa njima... Ja zamišljam ljubav kao nešto sasvim drugo.

- Znači, niste nikada bili zaljubljeni?

- Ne. A što je meni bilo najvažnije, u njihovome društvu uvek sam mislila na svoje pacijente u bolnici. Ja tu ne mogu ništa: meni je moj posao mnogo privlačniji od tih ljubavnih stvari.

- Jesu li vaši mladići bili mladi?

- Bili su približno mojih godina.

- Teši me što to kažete. Nisam nikada upoznala mladiće i ponekada sam zbog toga očajna. Kada mi je bilo šesnaest-sedamnaest godina, bilo je mladića koji su se vrteli oko mene. Bila sam tako glupa da sam ih odbijala. Htela sam da čekam veliku ljubav o kojoj sam gajila neke smešne iluzije. Da sam znala da ću biti unakažena u osamnaest godina, ne bih protraćila one dragocene godine sanjareći o princu iz bajke. A ako vi kažete da su vas mladići razočarali, za mene je to uteha.

Mlada žena pomisli kako Azel, ako već ne zna ništa o mladićima, mora imati nekoga iskustva sa starijima.

- Zašto ste se zaustavili kada ste tako lepo počeli? Recite mi još nešto loše o njima.

- Nemam šta loše da vam kažem u vezi sa njima.

- Dobro, prisetite se nečega!

Maserka sleže ramenima. Najzad je ipak rekla:

- Možda su pomalo nespretni.

Štićenica je izgledala oduševljena.

- Da, upravo ih tako i zamišljam. Kada mi je bilo deset godina, u Njujorku, u odeljenju je bio jedan dečko za kojega sam htela da se udam. Metju nije bio ni lepši ni pametniji, ni jači, ni duhovitiji od bilo kojega drugog dečaka. Ali on nije nikako ništa govorio. Upravo zbog toga ćutanja meni se činilo da je zanimljiv. I onda, na kraju školske godine, Metju je dobio najbolju ocenu za pismeni sastav. Morao je da čita taj sastav pred svim đacima: bila je to dosta opširna priča u kojoj je opisivao raspust koji je proveo na skijanju. Ja sam izgubila svaku želju da se udam za njega i razmišljala sam kako nijedan dečak nije stvarno tajanstven. Vaše reči kao da mi to potvrđuju. Iz vaših usta one su svakako verodostojnije nego iz mojih. Kada to ja kažem moglo bi izgledati kao da sam rekla: „Oni su suviše zeleni i dobri za neke prostakuše.” Kada bi me Metju video danas, bio bi zadovoljan što nisam htela da se udam za njega.

Bolničarka ne reče ništa.

- Na šta mislite, Fransoaz?

- Mislim kako mnogo pričate.

- I šta iz toga zaključujete?

- Da vam je to veoma potrebno?

- To je tačno. Ovde nikada ne govorim. Mogla bih ako bih želela. Kada sam sa vama, osećam kako mi se usta oslobađaju - to je prava reč. I da se vratim na **Grofa Monte-Krista**, kada se dva zarobljenika sreću posle niza godina provedenih u samoći, oni počinju da pričaju, da pričaju. I dalje su u tamnici, ali kao da su upola već slobodni, jer su našli prijatelja sa kojim mogu da razgovaraju. Govor čoveka uzdiže. Baš je to čudno, je l' da?

- U nekim slučajevima je sasvim suprotno. Ima ljudi koji vas opterećuju svojom pričljivošću: imate neki mučan utisak da ste zarobljenik njihovih reči.

- Takvi ne govore, oni brbljaju. Nadam se da me ne svrstavate među njih.

- Vas volim da slušam. Vaše pričanje je kao putovanje.

- Ako je tako, onda je to vaša zasluga. Upravo slušalac stvara poverenje. Da mi vaše slušanje nije izgledalo prijateljski, ne bih imala podstreka da govorim. Vi imate redak dar da umete da slušate.

- Nisam ja jedina koja bi volela da vas sluša.

- Moguće je, ali ne verujem da bi drugi to učinili tako dobro. Kada sam sa vama, imam veoma čudan utisak: čini mi se kao da postojim. Kada vi niste tu, to je kao da ne postojim. Ne mogu to da objasnim. Nadam se da nikada neću ozdraviti. Onoga dana kada više ne budem bolesna, nećete mi više dolaziti. I ja nikada više neću postojati.

Uzbuđena, bolničarka nije znala šta da kaže. Nastupilo je dosta dugo ćutanje.

- Vidite, čak i kada ćutim, imam utisak da me slušate.

- Zaista je tako.

- Fransoaz, da li vas mogu zamoliti za jednu svakako neobičnu uslugu?

- Kakvu?

- Trideset prvoga marta imaću pune dvadeset tri godine. Podarićete mi najlepši poklon: da do toga dana ne budem izlečena.

- Ćutite - reče mlada žena, prestrašena pri pomisli da su prisluškivane.

- Molim vas: hoću da još budem bolesna na svoj rođendan. Danas je četvrti mart. Pripremite se za to.

- Nemojte me više moliti - odgovorila je znatno glasnije, zbog mogućega prisluškivanja.

Fransoaz Šavenj je svratila u apoteku, a onda se vratila u bolnicu. Satima je ostala u svojoj sobi, utonula u razmišljanja. Setila se da je Kapetan tražio od direktorke da mu pošalje bolničarku bez naočara: sada je shvatila da on želi da izbegne mogućnost ogledanja na njihovome staklu.

Noću, u krevetu, razmišljala je: „Imam nameru da je zaista izlečim. I zbog toga, Azel, molba će vam biti uslišena više nego što se nadate.”

Bolničarka je dolazila na Mort-Frontijer svako poslepodne. Ne priznajući to sebi, očekivala je ove posete isto tako nestrpljivo kao i štíćenica.

- Neću vas iznenaditi, Fransoaz, ako vam kažem da ste moja najbolja prijateljica. Možete pomisliti da se to podrazumeva pošto ste ovde moje jedino žensko društvo. Pa ipak, još od detinjstva nisam imala prijateljicu do koje mi je toliko stalo kao do vas.

Ne znajući šta da kaže, bolničarka reče onako otprilike:

- Prijateljstvo je važna stvar.

- Kada sam bila mala, to je bilo moja istinska vera. U Njujorku sam imala najbolju drugaricu koja se zvala Karolina. Prosto sam je obožavala. Bile smo nerazdvojne. Kako objasniti nekom odraslome kakvo mesto je ona zauzimala u mojem životu? U to vreme ja sam sanjala da postanem balerina, a ona da pobedi na svim konjičkim trkama na svetu. Zbog nje i ja sam počela da se bavim jahanjem, a ona zbog mene da uči balet. Koliko sam ja bila neobdarena da se bavim konjima, toliko ona nije imala smisla za baletske odskoke, ali cilj igre je bio da budemo što više zajedno. Ja sam leta provodila u Ketskilsu, a ona u Kejp Kodu i za nas je bilo pravo mučenje da provedemo mesec dana jedna bez druge. Pisale smo uzajamno pisma kakva najzaljubljeniji ne bi bili u stanju da sastave. Da bi izrazila koliko pati što smo razdvojene, Karolina je otišla toliko daleko da je iščupala ceo nokat na domalom levome prstu i zalepila ga na pismo.

- Ih!

- Od naših šest do dvanaest godina to prijateljstvo je bilo moj svet. I onda je mojem ocu sreća okrenula leđa, pa smo morali da napustimo Njujork. Kada sam tu novost saopštila Karolini, nastupila je prava drama. Plakala je, vikala da će poći sa mnom. Provele smo čitavu jednu noć zasecajući svoje ruke da bismo postale sestre po krvi, izgovarajući besmislene zakletve. Ona je molila svoje roditelje da novcem izvuku moje - naravno uzalud. Onoga dana kada smo polazili, mislila sam da ću umreti. Zla sreća je htela da ne umrem. Kada se parobrod počeo odvajati od pristaništa, nas je vezivala uobičajena traka. I sve dok se ona nije prekinula, osećala sam u telu kako se u meni nešto na neizreciv način kida.

- Ako vas je volela uprkos poslovnome propadanju vaših roditelja, onda je to bilo pravo prijateljstvo.

- Sačekajte nastavak. Počele smo da se dopisujemo sa mnogo žara. Govorile smo jedna drugoj sve. „Udaljenost nije ništa kada se volimo tako snažno“, pisala mi je Karolina. A onda su njena pisma postepeno počela da bivaju dosadna. Karolina je prestala da uči balet i počela da igra tenis sa nekom Gledis. „Sašila sam isti kostim kao Gledis... Tražila sam od frizera da mi kosu ošiša kao kod Gledis...” Srce mi se ledilo dok sam to čitala. Najzad je došlo ono najgore: i Gledis i ona su se zaljubile u nekog Brajana. U Karolininim pismima ton se odjedanput promenio. Umesto žestokih i uzdrhtalih izjava, počela je da piše: „Brajan je juče gledao Gledis čitav minut. Pitam se šta nalazi na njoj: ona nije nikakva, ima veliku zadnjicu.” Mene je bilo stid zbog nje. Ono divno dete se preobratiло u zlobnu ženu.

- To je bio pubertet.

- Verovatno, ali i ja sam rasla, ali nisam uopšte postala kao ona. Uskoro ona nije više imala šta da mi kaže. Počev od 1914. godine nisam dobila nikakvu vest od nje.

- U Parizu ste svakako imali prijateljica.

- Ništa slično. Kada bi se preda mnom pojavila neka nova Karolina, nisam želela da se vezujem sa njom. Kako sam još mogla da verujem u prijateljstvo? Moja izabranica je izdala sve naše zavete.

- To je stvarno tužno.

- Još gore od toga. Gazeći zakletve, Karolina je izbrisala naših šest najlepših godina života. Kao da te godine nisu nikada ni postojale.

- Kako ste neumoljivi!

- Razumeli biste me da ste tako nešto doživeli.

- Stvarno, nisam nikada imala takvo prijateljstvo. Imam drugarice iz detinjstva sa kojima se vrlo rado vidim s vreme na vreme. I sve se završava na tome.

- Kako je to čudno: mlađa sam od vas sedam godina, a ipak imam utisak da ste nedirnuti, a da sam ja opustošena. Ali najzad, patnje iz prošlosti i nisu važne, jer ja sada imam najbolju od svih prijateljica: imam vas.

- Čini mi se da suviše lako poklanjate prijateljstvo.
- To nije istina! - naljutila se devojka.
- Nisam ništa učinila da bih zaslužila vaše prijateljstvo.
- Dolazite svaki dan da me tako predano negujete.
- To je moje zanimanje.
- Da li je to razlog da vam ne budem zahvalna?
- U tome slučaju, osećali biste prijateljstvo prema bilo kojoj bolničarki koja bi bila na mome mestu.
- Sigurno ne bih. Ako to ne biste bili vi, osećala bih samo zahvalnost.

Fransoaz se pitala da li Kapetan sluša Azeline izjave i šta li misli o njima.

A Kapetan ju je kasnije upitao:

- Kako napreduje naša bolesnica?
- Stanje je nepromenjeno.
- Sudeći po izgledu, ona se oporavlja.
- Ima znatno manju temperaturu. Za to treba da zahvalimo lečenju koje joj određujem.
- U čemu se sastoji to lečenje?
- Dajem joj svakodnevno injekciju pneumonarkotika „grabaterijuma”, jedne supstance koja jako umirujuće deluje na pluća. Uzima i kapsule bronhodilatatora i „bramborana”. Povremeno klistiranje pomaže da se očiste unutrašnja zagnojenja. Masaže imaju moć da izbacuju šlajm, a zahvaljujući tome, ne širi se pleuritis.
- Kao da mi govorite hebrejski. Ima li nade?
- Ima, ima. Ali biće potrebno vremena, pa čak ako se i izleči, ne treba prekinuti terapiju: pleuritis koji se povraća, nema milosti prema bolesniku.
- Da li ste i dalje raspoloženi da joj pružite svakodnevnu negu?
- U ime čega bih to odbila?
- Odlično. Naročito mi je stalo do jedne stvari: neka vas nikako niko ne zamenjuje. Čak ni za jedan dan.
- Nisam ni imala takvu nameru.
- Ako biste se razboleli, nemojte slati nekoga drugoga da vas zameni.
- Imam čelično zdravlje.

- Eto, dogodilo se da imam poverenja u vas. A to nije moj običaj. Nadam se da sam u pravu.

Fransoaz se oprostila i pođe prema barci. Nazivi lekova koje je izmislila izazivali su u njoj želju da se smeje.

Probudila se usred noći obuzeta nemirom. „Klistiranje! Ako zidovi imaju uši, Kapetan zna da sam ga u tome slagala. A to bi bio kraj kredita poverenja koji kod njega uživam.”

Pokušala je da razmisli razborito: „Izrazio mi je poverenje pošto sam mu govorila o klizmi. Da, ali možda on to nije odmah shvatio. Možda se sada i on dosetio da razmišlja o tome. Ali ne, ipak, trebalo bi da bude opasan manijak pa da primeti tu pojedinost. A međutim, ako prisluškuje razgovore, znači da zaista jeste. Možda ih ne sluša... Kako bih to mogla znati? Ako bih bila sigurna da nas ne uhodi, imala bih mnogo toga da kažem Azeli. Ali kako da budem sigurna? Treba da postavim neku zamku tome čoveku.”

Zbog plana koji je počela da kuje, nije mogla da zaspi.

- Šta je sa vama, Fransoaz? Bledi ste i lice vam je kao zgužvano?

- Nisam spavala noćas. Slobodna sam da vam uzvratim kompliment, Azel: loše izgledate u licu.

- Ah.

- A otkako sam vam to kazala, još više ste pobledeli.

- Mislite?

Bolničarka je morala da pribegne verbalnim lukavstvima da bi pitanja preobratala u potvrdne rečenice.

- Nadam se da dobro spavate.

- Ne uvek.

- Ali, zaboga, Azel! Ako hoćete da ozdravite, morate imati odličan san!

- Nažalost, to ne zavisi od moje dobre volje. Dajte mi neko sredstvo za spavanje.

- Nikako! Ja sam protiv tih droga. Spavati dobro, pitanje je volje.

- E, to nije istina! A dokaz je i to što ste i vi imali nesanicu.

- To nema nikakve veze. Ja mogu sebi to da dozvolim, jer sam dobroga zdravilja. Da sam bolesna, ne bih to sebi dopustila.

- Kažem vam da to ne zavisi od mene.

- Ma nemojte! Vama nedostaje volje.
 - Pa ipak, Fransoaz, vi ste žena. Morate razumeti neke stvari.
 - Imati menstruaciju nije razlog za nesanicu.
 - Ma nije to u pitanju - promrmljala je devojka koju umesto bledila obli rumenilo.
 - Ne razumem ništa šta pričate.
 - Da, da, razumete vi vrlo dobro!
- Azel je bila na ivici nervne krize, dok je posetiteljka ostala olimpski mirna.
- Kapetan... Kapetan i ja... mi smo... on je...
 - Ah, tako - prihvatila je bolničarka sasvim profesionalno hladno. Imali ste polne odnose.
 - I vi to tek tako gledate? - zapitala je Azel zaprepašćeno.
 - Ne vidim u čemu je problem. To je običan biološki odnos.
 - Običan je kada je pedeset četiri godine razlike između učesnika?
 - Ukoliko to fiziologija omogućuje.
 - Ali ne radi se o fiziologiji! Radi se o moralu!
 - U tome nema ničega amoralnog. Vi ste punoletni i saglasni.
 - Saglasna? Šta vi znate o tome?
 - Jedna bolničarka se u tome pogledu ne može prevariti. Mogu vas pregledati da bih proverila.
 - Ne, nemojte to činiti.
 - Samo vaše reagovanje to najbolje pokazuje.
 - Stvari nisu baš tako jednostavne! - ljutnula se devojka.
 - Može se biti saglasan ili ne biti. Nema smisla izigravati zastrašenu devicu.
 - Kako ste grubi prema meni! Stvarnost je mnogo složenija nego što vi kažete. Možete ne biti saglasni, a ipak osecati nešto veoma živo prema onome ko... Može vam biti odvratno neko telo, a da se divite duši, tako da na kraju prihvatite telo, iako vam je odvratno. To vam se nije nikada dogodilo?
 - Ne. To što pričate za mene su španska sela.
 - Znači, niste nikada vodili ljubav?
 - Spavala sam sa svojim mladićima, ali se nisam opterećivala vašim smešnim stanjem duše.
 - Šta je u tome smešno?

- Vi pokušavate da sebe ubedite kako vas neko zlostavlja. Imate veliku potrebu da sebe idealizujete, da sačuvate lepu sliku koju imate o sebi,...

- To nije tačno!

- Ili pak, kao i mnogi ljudi, želite da budete u položaju mučenika. Volite pomisao da ste žrtva neke zveri. Smatram da je takav stav sraman i nedostojan vas.

- Niste ništa razumeli! - zavapila je štićenica kroz plač. - Uopšte nije to u pitanju. Zar ne možete da zamislite kako jedan inteligentan muškarac upostavlja svoju strahovitu moć nad jednom unakaženom devojkom, naročito ako je taj muškarac njen dobrotvor?

- Vidim samo da je to stariji muškarac koji nema fizičkih sposobnosti da izvrši telesno nasilje ni nad kime, naročito ne nad nekim mladim.

- Mladim, ali bolesnim!

- Ponovo počinjete da igrate ulogu žrtvenoga jagnjeta!

- Ne postoji samo telesno silovanje. Postoji i mentalno nasilje.

- Ako trpite mentalno nasilje, treba da odete.

- Da odem odavde? Pa vi ste ludi! Dobro vam je poznato da ne mogu da pokažem svoje lice.

- Eto vama izgovora koji vam potpuno odgovara. A ja vam kažem da vi živite sa Kapetanom po sopstvenoj volji. I nema ničega kažnjivog u tome što vodite ljubav.

- Vi ste zli!

- Govorim istinu umesto da uživam u vašoj zlovolji.

- Kazali ste da sam punoletna. Kada je to počelo, nisam bila. Imala sam osamnaest godina.

- Ja sam bolničarka, a ne policijski inspektor.

- Usuđujete li se da kažete da medicina i zakon nemaju nikakve veze jedno sa drugim?

- U pravnome smislu, maloletni su pod zaštitom svojega staratelja.

- Zar ne nalazite da je mene moj staratelj štitio na neki začuđujući način?

- Osamnaest godina je normalan uzrast za prvo polno iskustvo.

- Vi se zavitlavate sa mnom! - povikala je devojkica kroz jecaje.

- Hoćete li se smiriti? - reče posetiteljka autoritativno.

- Zar ne smatrate da je muškarac koji spava sa veoma unakaženom devojkom, u stvari izopačen?

- Nije moje da ulazim u tu vrstu razmatranja. Svako ima svoj ukus. Ja bih mogla vama reći da vas on voli zbog vaše duše.

- Pa zašto se onda ne zadovolji mojom dušom? - povikala je Azel.

- Nema razloga da se tako uzrujavate - rekla je Fransoaz veoma čvrstim glasom.

Štićenica ju je pogledala bolnim pogledom punim očajanja.

- A ja sam mislila da me vi volite!

- Ja vas zaista volim. Samo to nije razlog da učestvujem u vašoj komediji.

- U mojoj komediji? Oh, odlazite, mrzim vas!

- Dobro.

Mlada žena spremi svoje stvari. U trenutku kada je izlazila iz sobe, mala je upita molećivim glasom: - Doći ćete ponovo, ipak?

- Već sutra - osmehnula se.

Sišla je niza stepenice, užasnuta zbog onoga što je morala da kaže.

A dole, otvoriše se vrata sobe za pušenje.

- Gospođice, hoćete li doći na koji trenutak? - zamoli je Kapetan. Ona uđe. Srce joj je lupalo da iskoči.

Starac je izgledao uzbuđen.

- Hteo sam da vam se zahvalim - rekao je.

- Samo radim svoj posao.

- Ne govorim o vašem stručnome poslu bolničarke. Mislim da ste veoma mudri.

- Ah.

- Razumete stvari koje mlade žene uglavnom ne shvataju.

- Ne znam šta hoćete da kažete.

- Znete vi dobro. Razmotrili ste situaciju sa mnogo pronicljivosti. Nije vam izmaklo ono najglavnije: ja volim Azel. Gajim prema njoj ljubav koja je vama potpuno jasna. „Voli i čini šta god hoćeš”, savetuje sveti Avgustin.

- Gospodine, to se mene ne tiče.

- Znam. Ali vam to ipak kažem, zato što vas veoma cenim.

- Hvala.

- Ja se vama zahvaljujem. Zaslužujete svako divljenje. A osim toga, vi ste i lepi. Ličite na boginju Atinu: imate lepotu inteligencije.

Posetiteljka je oborila oči kao da je zbunjena, oprostila se i otišla. Kada se našla van kuće, morski vazduh je obuze i oslobodi: konačno je odahnula.

„Znam ono što sam htela da saznam”, pomislila je.

Pošto je pokupovala neke stvari u apoteci, Fransoaz ode u kafanu. Inače nije imala taj običaj.

- Kalvados, molim.

„Otkada to neka žena pije ovo piće?”, pomislio je kafedžija.

Mornari su sa čuđenjem gledali tu lepu ženu koja nije izgledala ni najmanje lako, sasvim obuzetu važnim mislima.

„Sada kada sam u to sigurna, biće potrebno da udvostručim pažnju. Sreća je što nije primetio moju priču o klistiranju. Mislim da on sluša naše razgovore ne izlazeći iz svoje sobe za pušenje koja je svakako povezana sa Azelinom sobom nekim kanalom. Jadna mala, sigurno joj je mnogo teško. Kako da joj kažem da sam joj saveznik? Posle svega onoga što sam joj rekla, da li će još imati poverenja u mene? Volela bih da joj napišem pisamce, ali to je nemoguće: stražari koji me pretresaju, ne bi propustili ni najmanji papirić.” Nekoliko dana ranije zatekla je jednoga od njih kako čita uputstvo za upotrebu nekoga leka iz njene torbe. Kada ga je zapitala šta misli da će tu naći, odgovorio je: „Mogli biste da pošaljete šifrovane poruke podvlačeći pojedina slova.” Njoj to nije nikada palo na pamet. „Šta bih mogla protiv takvih kerbera? Mogla bih da ponesem čistoga papira i da pred Azel napišem, ali ona bi mogla da mi postavlja pitanja koja bi se čula: „Šta to radite, Fransoaz? Šta to zapisujete? Zašto stavljate prst na usta?” Neće mi biti lako sa ovom tako bezazlenom devojkom. Ne, treba da nastavim da ostvarujem svoj plan. Samo da to ne potraje suviše dugo!”

Otišla je da sedne pored bara i zapitala kafedžiju:

- Šta se dogodilo Kapetanu pre nego što se naselio na ostrvu Mort-Frontijer?

- Zašto vas on zanima?

- Upravo sada ga negujem. Ima početno zapaljenje pluća.

- On svakako više nije mlad. Poslednji put sam ga video pre dvadesetak godina. Već tada je izgledao star.

- More iscrpljuje čoveka.

- U njegovome slučaju neće biti samo more.

- Šta znate o njemu?

- Ne znam bogzna šta. Osim da se zove Omer Lonkur, a priznajte da takvo ime već nagoveštava da će čovek biti mornar. Po onome što sam slušao, imao je dosta buran život: učestvovao je čak u probijanju opsada na Kineskome moru. Tamo je stekao veliko bogatstvo. Otišao je u penziju pre oko trideset godina.

- Zašto tako rano?

- Ne zna se. U svakom slučaju, zna se da je bio zaljubljen.

- U koga?

- U neku ženu koju je doveo na svojem brodu. Nikada je niko nije video. Lonkur je kupio ostrvo i tu smestio svoju ljubavnicu.

- Sigurni ste da je to bilo pre trideset godina?

- Svakako.

- Kako to da nikada niste videli tu ženu?

- Ona nije nikada napuštala Mort-Frontijer.

- Kako ste onda znali da ona postoji?

- Preko Žaklin, Lonkurove kuvarice. Ponekada je pominjala neku gospođicu.

- Da li ju je ona videla?

- Ne znam. Izgleda da Kapetanovi ljudi imaju uputstvo da o tome pričaju što je moguće manje. A ta gospođica je umrla pre oko dvadeset godina.

- Na koji način?

- Bacila se u more i utopila se.

- Kako to!

- Čudna priča, stvarno. Posle mnogo dana njeno telo se nasukalo na obalu u Nedu. Bila je to neka žena naduvena od vode kao natopljen komad hleba. Nije bilo moguće zaključiti da li je bila lepa ili ružna. Posle autopsije i istrage, policija je zaključila da je to bilo samoubistvo.

- A zašto bi se ona ubila?

- Ko bi to znao?

„Upravo imam nameru da to saznam”, pomislila je bolničarka, platila i otišla.

U bolnici je zapitala za mišljenje najstariju od svojih koleginica koja je imala oko pedeset godina. Ni ona joj nije kazala ništa više: - Ne, ne znam ko je bila ta žena.

- Kako se zvala utopljenica?

- Otkuda smo mogli znati?

- Kapetan je mogao da kaže.

- Verovatno.

- Kakvo dobro pamćenje! Zar nije bilo ničega što vas je začudilo?

- Imala je na sebi lepu belu spavaćicu.

„Kapetanov ukus za odevanje nije se promenio”, pomislila je Fransoaz i otišla da pregleda upisne knjige bolnice. Ni tamo nije našla ništa više: nekoliko desetina žena je umrlo u bolnici u Nedu 1903. godine, pošto je to bila sasvim obična godina.

„U svakom slučaju, Lonkur je mogao da joj izmisli bilo kakve podatke, pošto je on bio jedini koji je poznaje”, pomislila je.

Pitala se gde li je sahranjena.

Azel se osmehivala nekako usiljeno.

- Razmišljala sam o našem jučerašnjem razgovoru.

- Ah - uzvratila negovateljica ravnodušno.

- Mislim da ste bili u pravu. Pa ipak, ne polazi mi za rukom da prihvatim vaše mišljenje.

- Ništa ne mari.

- I ja tako mislim: čovek ne mora imati ista mišljenja kao njegovi prijatelji, je li tako?

- Ni u kojem slučaju.

- Prijateljstvo je čudna stvar: prijatelje ne volimo ni zbog njihovog tela, niti zbog njihovoga mišljenja. Pa otkuda onda potiče to neobično osećanje?

- U pravu ste, to je vrlo čudno.

- Možda postoje tajanstvene veze između nekih osoba. Na primer, naša imena. Vi se prezivate Šavenj, je l' da?

- Da.

- To liči na „šatenj“, kesten - a kosa vam je kestenjasta. Meni je ime Azel, što označava lesku - a moja kosa je boje lešnika. Kesten i lešnik - potičemo iz iste porodice biljaka.

- Baš je zanimljivo imati ime koje znači leska.

- Štapiće leske ljudi su upotrebljavali da otkriju izvore vode: to drvo navodno podrhti kada oseti snagu i čistoću vode koja hoće da izbije na površinu. Zvati se Azel znači zvati se izvorka - pronalazačica vode.

- Izvorkinja vila!

- Volela bih da sam vila. Ali nemam nikakvih moći.

„Kakva zabluda“, pomisli bolničarka.

- Drvo kestena - nastavila je devojka - nema moć da otkriva vodu, ali je izuzetno otporno, čvrsto, postojano. Kao vi, Fransoaz.

- Ne znam da li treba poklanjati pažnju značenju imena. Ona se uglavnom olako daju ljudima.

- A ja mislim da ona izražavaju sudbinu. Kod Šekspira, Đulijeta kaže da bi njen Romeo bio isto tako divan i sa nekim drugim imenom. A ona sama je dokaz suprotnoga, ona čije prekrasno ime je postalo mit. Da se Đulijeta zvala... ne znam...

- Žozijan?

- Da, nikako ne bi išlo da se zvala Žozijan!

Obe su se nasmejale.

- Lepo je vreme - reče bolničarka. - Mogle bismo da iziđemo u šetnju po ostrvu.

Štićenica preblede.

- Umorna sam.

- Prijalo bi vam da se malo provetrite umesto da stalno budete zatvoreni.

- Ne volim da izlazim.

- Šteta. Volela bih da se prošetam obalom.

- Pa prošetajte se.

- Ne bi mi bilo zanimljivo bez vas.

- Ne navaljujte.

„Baš je glupa, ljutila se posetiteljka. Napolju bismo mogle da razgovaramo slobodno.”

- Ja vas ne razumem, Azel. Na ovome ostrvu nema nikoga. Ako bismo se prošetale, niko ne bi mogao da vas vidi. Nemate čega da

se pribojavate.

- Nije to u pitanju. Jednoga dana izišla sam da se prošetam. Bila sam sama, a ipak osećala sam nečije prisustvo. I ono me je pratilo. Bilo je užasno.

- Imate bujnu maštu. Ja idem peške svako poslepodne od gata dovde i nisam nikada videla nikakvo priviđenje.

- Ne radi se o priviđenju. Bilo je to kao neko prisustvo. Ne mogu vam reći ništa više o tome.

Bolničarka je gorela od želje da pita devojkju da li je čula da se govori o prethodnoj Lonkurovoj ljubavnici. Postavila je pitanje okolišnim putem.

- Mnogo mi se sviđaju vaše bele spavaćice.

- I meni. Kapetan mi ih je poklonio.

- Divne su. Kakav kvalitet. Nisam nikada videla ovakve u radnjama.

- Zato što su davnašnje. Kapetan mi je rekao da ih je sačuvao od majke.

„Ne zna ništa o onome”, zaključila je maserka.

- Tužno je imati takve spavaćice a biti unakažena. Ovakva odeća zahteva savršeno lice.

- Azel, nemojte opet početi da jadikujete.

- Želela bih da vam poklonim jednu. Vama bi dobro pristajala.

- Odbijam. Ne poklanja se ono što je dobijeno na poklon.

- Dozvolite mi bar da vam kažem ovo: vi ste lepi. Veoma ste lepi. Pa učinite mi bar ovo: budite srećni, uživajte u tome. To je pravi dar.

Pre nego što će stići na gat, Fransoaz je išla duž obale. Dvadeset minuta je bilo dovoljno da obiđe celo ostrvo.

Bolničarka nije bila od onih koji veruju u tajanstvena prisustva. Znala je da se jedno ljudsko biće tu utopilo pre dvadeset godina. Prema tome, nije joj bilo potrebno da se služi iracionalnim da bi pronašla to mučno mesto.

Nadala se da će naći trag nekoga groba, ali nije ništa otkrila. „Baš sam glupa što ga tražim! Lonkur se ne bi izložio takvome riziku. Ako bi se obeležavalo grobnicom svako mesto na kojem se neko ubio, i zemlja i more bi bili sama groblja.”

Pa ipak, na obali naspram Neda, zapazila je kamenu izbočinu u obliku strele koja se zariva u vodu. Dugo ju je posmatrala, i mada nije bila ni u šta sigurna, srce joj se steglo.

Sutradan, dolazeći na ostrvo, sreća je Kapetana koji je upravo odlazio.

- Moram da odem u Ned da sredim neke poslove. Brod će danas izuzetno obaviti jedno putovanje više. Ali ne bojte se, biće ovde na vreme da vas vrati na kopno. Ostavljam vas samu sa našom malom bolesnicom.

Posetiteljka je pomislila kako je sve to suviše lepo da bi bilo stvarno. Pobojala se da se ne radi o nekoj zamci, te je koračala izuzetno sporo ne bi li videla kako se Lonkur ukrcava na barku. Kada je ona krenula, zatvorila je vrata za sobom i potrčala u sobu za pušenje.

Tu je bio neki radni sto i ona zaviri u svaku njegovu fioku. Među raznovrsnim papirima naišla je na stare fotografije, a među njima na jednu koja je nosila datum: 1893. godina - „godina kada sam se ja rodila“, imala je toliko vremena da pomisli pre nego što je primetila da fotografija prikazuje devojkicu lepu kao anđeo. Na poleđini je mastilom bilo napisano ime: „Adel“.

Bolničarka je zagleda: devojkica je imala oko osamnaest godina. Njena svežina i ljupkost su joj zaustavile dah.

Fransoaz je odjednom pomislila da Lonkur nije jedini tamničar u ovoj kući. Pozatvarala je fioke i popela se na sprat kod pacijentkinje.

A ona ju je čekala, bleđa kao krpa.

- Kasnite osamnaest minuta.

- Da li je to razlog što ste se tako promenili?

- Ne možete ni da zamislite! Vi ste pravi događaj mojih dana.

Ranije nikada niste kasnili.

- Ovo je zato što sam se pozdravljala sa Kapetanom koji će poslepodne provesti na kopnu.

- Odlazio je? Nije mi ništa o tome govorio.

- Rekao mi je da ima nekih poslova. Vratice se večeras.

- Šteta. Više bih volela da se ne vrati i da ste dobili zadatak da me noćas čuvate.

- Mislím da nemate nikakve potrebe da vas neko čuva, Azel.

- Potrebna mi je upravo prijateljica i vi to znate. Kada sam bila mala, Karolina je često spavala kod mene. Po čitavu noć bismo pričale priče, izmišljale igre, smejale se. Volela bih opet tako nešto.

- Nije to više za naše godine.

- Čangrizalice!

Dok je devojka držala toplomer u ustima, bolničarka pomisli da joj postavi neka pitanja. Ali ovaj, pretpostavljala je da neki od stražara zamenjuje Lonkura na mestu prislušivača. A nadala se i da je niko nije video kako izlazi iz sobe za pušenje.

- Imate 38 - rekla je.

Zatim je provela nekoliko časaka u kupatilu, zatim se vratila i počela uobičajenu masažu. Već je bila sigurna da je Azel sa njom uvek razgovarala slobodno, i ne sumnjajući da starac prisluškuje njihove razgovore i sada je htela da ispita devojku o nečemu drugom. Bolničarka počne da govori sasvim bezazlenim glasom: - Razmišljala sam o našem jučerašnjem razgovoru. Bili ste u pravu: lična imena su značajna. Neka od njih su zaista lepa kao san. Koje žensko ime vi najviše volite?

- Ranije je to bilo ime Karolina, a sada je Fransoaz.

- Vi mešate svoj ukus i prijateljstvo.

- To je samo delimično tačno. Na primer, ako biste se vi zvali Žozijan, to ne bi moglo biti moje omiljeno ime.

- Zar nema imena koja volite, a da ne poznajete nijednu osobu koja ga nosi? - nastavila je starija prijateljica, nadajući se da joj Kapetanov sluga koji ih sluša, neće zameriti na ovim pitanjima koja nemaju nikakve veze sa medicinom.

- Nisam nikada o tome razmišljala. A vi?

- Ja volim ime Adel. Ipak, nisam nikada poznavala nijednu Adel.

Štićenica se nasmejala; maserka se zapitala kako to da shvati.

- Pa vi ste ne razlikujete od mene! Adel - to liči na vaš francuski način izgovaranja mogega imena.

- Stvarno, a ja nisam na to nikada pomislila - rekla je bolničarka, zaprepašćena onim što je čula.

- Vaš ukus zavisi od vaših prijateljstava, kao i kod mene. Ukoliko sam ja vaša prijateljica - dodala je ozbiljnim glasom.

- Dobro znate da jeste. Čini li vam se da Azel i Adel imaju isto značenje?

- Svakako da nemaju. Ali zvuk je često važniji od značenja. Adel: da, lepo zvuči. Nisam ni ja nikada poznavala neku Adel. „Ne laže”, pomislila je posetiteljka.

Fransoaz Šavenj je ponovo pogledala u upisnim knjigama bolnice u Nedu: nijedna Adel nije umrla 1903. godine.

Napregla je pamćenje da bi se setila kako izgleda Lonkurov rukopis: „Možda se uzalud zamaram, jer je možda neka bolničarka pisala po njegovome diktatu, ili ako ni rukopis na poledini fotografije nije Kapetanov.”

Površno je pogledala podatke o svim ženama umrlim 1903. godine: običan popis preminulih. „Bolnice su samo 'umiraonice'”, pomislila je. Gotovo da je bila završila pregledanje imena, kada ugleda pod datumom 28. decembar 1903: „Smrt: A. Langle, rođena u Puant-a-Pitru 17. januara 1875.”

Ovo A. bi moglo značiti Adel, razume se, ali i Ana, Ameli, Anželik. Pa ipak, izuzetno lep rukopis je ličio na onaj što je bio na poledini fotografije. Osim toga, pažnju joj privukoše dve pojedinosti. Onaj kafedžija joj je pričao kako je Lonkur brodom doveo neku ženu koja, međutim, nije imala strano ime: Gvadelupa bi odgovarala čitavoj priči. Uza sve to, datum rođenja se podudara sa pretpostavljenim godinama devojkice sa fotografije.

Uzrok smrti nije naveden: ovo nije bilo ništa normalnije nego to što je kao ime upisno samo prvo slovo. Pravilo je nalagalo da se pišu cela imena i prezimena i da se upiše bolest, ili drugi uzrok smrti. „Kakva greška, Kapetane! Čutanje je glasnije od svega. Šta više, mogli ste izostaviti ono 'rođena u' koje bi se moglo i podrazumevati, a pravo to meni kazuje kojega je pola umrla osoba. Očigledno, nije vam palo na pamet da bi dvadeset godina posle događaja neka radoznala bolničarka mogla zavlaci nos u vaše tajne.”

Kapetan je sutradan pozva u sobu za pušenje.

- Razočaran sam, gospođice. Veoma razočaran. Potpuno sam se prevario u vama.

Bolničarka je prebledela.

- Imao sam u vas potpuno poverenje. Sada je zauvek uništeno.

- Znam da mi ne možete oprostiti, gospodine. Bio mi je potreban novac: zbog toga sam otvorila fioke vašega radnog stola.

Lonkur ju je gledao začuđeno.

- Vi ste znači čak i pretresali po mojem stolu?

Osetila je strahovitu paniku, ali je nastavila da glumi kradljivicu: - Nadala sam se da ću tu naći novac ili neku skupocenu stvar koju bih mogla da prodam. Ali kako mi se ništa nije učinilo vrednim, nisam ništa uzela. Otpustite me.

- Ne radi se o tome da vas otpustim. Naprotiv.

- Ali kažem vam da nisam ništa uzela!

- Prestanite sa tom komedijom. Vas ne zanima novac. Sva sreća što sam juče otišao u Ned, inače bih i dalje imao poverenja u vas.

- Raspitivali ste se o meni?

- To nije čak ni bilo potrebno. Prolazio sam jednom ulicom gde me je video apotekar. Izišao je iz apoteke da bi mi rekao neke veoma zanimljive stvari. Izgleda da ste kod njega kupovali svaki dan po jedan toplomer.

- Pa šta?

- Pa taj dobri čovek se pitao šta radite sa tim toplomerima svaki dan. Nije mogao to sve objasniti nespretnošću. Samo namerno se može razbiti svaki dan po jedan toplomer. On je zaključio da nameravate da nekoga otrujete živom.

Nasmejala se:

- Ja trovačica?

- Apotekar se raspitao i saznao da sada veoma revnosno negujete mene. Pomislio je da pokušavate da me ubijete. Razuverio sam ga i rekao mu o vama sve najbolje. Na vašu žalost, on mi je izgleda poverovao.

- Na moju žalost?

- Da. Da je bio uporan u mišljenju da ste zločinka, možda bi obavestio policiju koja bi se zabrinula što ste nestali.

- I ne samo policija. I ljudi iz bolnice će se zapitati gde sam.

On se osmehnuo:

- Ta pojedinost je već sređena. Jutros sam obavestio vašu direktorku da se ženim vama i da se nećete više vraćati na posao.

- Šta?

- A najlepše je to što je ona kliknula: „Pomislila sam da će tako biti! Kakva nevolja za mene, a kakva sreća za vas! Tako sjajna, lepa i čestita osoba.”

- Odbijam da se udam za vas.

Nasmejao se.

- Baš me zabavljate. Jutros sam pretresao prostorije svoje štíćenice i u kupatilu sam, u dnu plakara, otkrio tajnu: kadicu u kojoj je bilo žive. Ne znam čemu se više divim: vašoj inteligenciji ili vašoj gluposti. Inteligenciji, jer trebalo je setiti se toga: svaki dan su vas pretresali moji ljudi koji su dobili nalog da ne propuste nikakav materijal koji odbija zrake. Ali kobi se setio žive u toplomeru! Nije loša zamisao ni o kadici neophodnoj za navodnu klizmu.

- Ne razumem ništa šta pričate.

- A šta ste mislili da učinite sa tom živom?

- Ništa. Događalo mi se da neopreznošću razbijem toplomer, pa sam, brinući o higijeni, živu sakupljala u tu kadicu.

- Baš smešno. Morali ste ih razbiti bar deset da biste sakupili onoliko žive. I tu se pojavljuje vaša glupost, ili bar vaša bezazlenost. Šta mislite, koliko toplomera bi vam bilo potrebno da slomite, da biste napravili sloj koji odbija svetlost?

- Otkuda ja to znam?

- Bar četiri stotine. Verovatno ste mislili da imate dovoljno vremena, zar ne? Čini mi se da ste planirali da moja štíćenica ozdravi tek iduće godine.

- Azel je stvarno bolesna.

- To je moguće. Ali nema temperaturu. Proverio sam - imam i ja toplomer. U stvari, zar niste bili razočarani kada ste videli da je na dnu kadice, umesto da se sakupi u baricu, živa uporno ostajala u stanju kapljica? To je jedno od njenih svojstava.

- A kada se sakupi izvesna količina, to svojstvo se gubi.

- Cenim što ste konačno prestali da poričete činjenice. To svojstvo bi stvarno nestalo, ali pod uslovom da ne pustite da prođe godina i po dana da biste napunili onaj lavor. A živa ima i drugih svojstava. Draga gospođice, iako ne sumnjam u vaše sposobnosti bolničarke, slobodan sam da sumnjam u vašu obdarenost za hemiju. Proizvođači ogledala su prestali da koriste živu još pre dvadesetak

godina. Najpre zato što ona nije više neophodna, a naročito stoga što je veoma otrovna.

- Sakrivena u dnu ormana, ne može nikome naškoditi.

- Nikome, osim kadici, prijateljice draga. Za mesec ili za dva meseca, keramika kadice bi bila nagrižena i propustila bi vaše dragocene zalihe. I uništila sve vaše napore. Kada biste to videli, dobili biste nervni slom.

- Nervni slomovi nisu moj način ponašanja. Osim toga, vi niste uopšte sigurni u ono što tvrdite: ova kadica bi izdržala. A da vam apotekar nije stavio bubu u uvo, ja bih ostvarila svoj plan.

- Isto tako, zaista treba biti suviše prostodušan pa verovati da nećete privući pažnju kupujući po toplomer svakoga dana, i to tokom čitave godine! Međutim, nisam vam rekao ono najzanimljivije. Ja se dobro razumem u proizvodnju ogledala. Naslućujete da sam imao razloga da se obavestim o tome. Pa, draga moja, ako pretpostavimo da biste, suprotno svakoj verovatnosti, i uspeli da kupite četiri stotine toplomera a da ne budete primećeni, i da keramika izdrži, to vam ipak ne bi uspelo.

- Zašto?

- Zato što bez sloja stakla na površini, vaša živa ne bi davala odsjaj. Uzalud imate čelične živce, verujem da biste proplakali kada biste to shvatili. Možete da zamislite da uz pretrese koje rade moji ljudi, ne biste nikada uspeli da pronesete komad stakla.

- Ne verujem vam. U živi postoji izvestan odsjaj.

- To je tačno. Pod jednim uslovom: na živu treba primeniti rotaciono kretanje. U ovome slučaju, lagano drmajuci kadicu, to ne bi bilo teško. Ali dobili biste ugnutu površinu. A onda, pružiti jednom detetu takvo ogledalo koje izopačava lik, bio bi vrhunac sadizma, zar vam se ne čini?

Nasmejao se.

- Vi ste stvarno veoma pogodni da mi uputite takav prekor!

- E, sa mnom je nešto sasvim drugo. Ja volim Azel i sledim svoj cilj. A cilj opravdava sredstvo.

- Da je volite, vi biste radije tražili način kako da je usrećite, zar ne?

- Gospođica doduše ima velikoga iskustva u ljubavi. Tri momka za koje niste bili nimalo zainteresovani i prema kojima ne osećate

ništa, je 1' da? A osim toga, Azel je srećna.

Ovoga puta se ona nasmejala.

- To prosto bude oči, dragi gospodine! Vi očigledno nemate pojma o tome šta znači srećna žena. Zamišljam kako vam je i prethodna, Adel, izgledala veoma srećna. Sve dok se nije ubila u dvadeset tri godine života. Ukoliko je to uopšte bilo samoubistvo.

Starac je prebledeo.

- Ako vam je poznato njeno ime, znači da ste videli fotografiju u fioci mogega stola.

- Tačno. Veoma lepa žena! Kakva šteta!

- Da, kakva šteta što se ubila. Ne možete sumnjati da je bilo tako.

- Smatram da je to isto što i ubistvo. Držali ste je deset godina u istim uslovima kao i svoju štíćenicu. Kako se ne bi ubila?

- Nemate prava da govorite tako! Kako bih mogao da želim njenu smrt ja koji sam je voleo više nego išta? Kao što se obično kaže, živeo sam samo za nju. Kada se ubila, patio sam koliko vi ne možete ni da zamislite. Živeo sam samo da bih sačuvao uspomenu na nju.

- A niste se zapitali zašto je sama sebi zadala smrt?

- Znam, nisam u pravu. Vi nemate pojma šta je to ljubav. To je bolest koja muči. Kada neko stvarno nekoga voli, ne može da spreči da mu nanosi nepravdu, a naročito ako taj neko želi da ga usreći.

- Neko, neko, neko! Hoćete da kažete vi! Nikada još nisam čula da postoji čovek koji voljenoj ženi sprema takvu sudbinu.

- To je normalno. Ljubav nije nešto što se događa svim ljudima. Nema sumnje da sam prvi takav čovek kojega ste sreli. Usuđujem se da vas smatram dovoljno inteligentnom da shvatite kako sentimentalna ponašanja vaših istovrsnika ne zaslužuju ime ljubavi.

- Ako se ljubav sastoji u tome da se nekome naškodi, zašto niste delotvorniji? Zašto niste ubili Adel čim ste je upoznali?

- Zato što to nije tako prosto. Zaljubljeni čovek je složeno biće koje takođe želi i da nekoga usreći.

- Recite mi kako to vi želite da usrećite Azel. Ne razumem.

- Spasao sam je crne bede u kojoj se našla. Ona ovde živi u raskoši i bezbrižnosti.

- Sigurna sam da sto puta više želi da bude siromašna a slobodna.

- Ona je ovde okružen pažnjom, nežnošću, obožavanjem i poštovanjem. Voljena je: ona to zna i oseća.

- To joj baš mnogo vredi!

- Veoma mnogo! A vi, pa vi i ne znate kakva je sreća biti voljena.

- Ali ja znam kakva je sreća biti slobodna.

Starac se nasmejao.

- I od toga vam je toplo noću u postelji?

- Pošto smo stigli do teme koja vas opterećuje, znajte da se Azel grozi onih noći kada joj vi dolazite u sobu.

- Da, ona tako kaže. Pa ipak, ona to voli. Ima, znate, znakova koji ne varaju.

- Ćutite, odvratni ste!

- Zašto? Zato što pružam zadovoljstvo svojoj voljenoj?

- Kako mlada devojka može želeti tako odvratnoga muškarca kao što ste vi?

- Imam dokaza za to. Ali sumnjam da ste vi u to upućeni. Čini mi se da seks nije vaša jača strana. Telo je za vas nešto što se sluša slušalicama, što se leči, a ne predeo kojem pričinjavamo zadovoljstvo i radost.

- Najzad, ako joj i pružate zadovoljstvo, otkuda možete znati da je to čini srećnom?

- Slušajte, ona ima raskoš, finansijsku sigurnost, ludo je voljena u svakom smislu te reči. Nema na šta da se žali.

- Vi uporno zaobilazite malu pojedinost, zar ne? Nezamislivu obmanu u kojoj je držite već pet godina.

- To je zaista pojedinost.

- Pojedinost! Pretpostavljam da ste i sa Adel primenjivali istu strategiju?

- Da, upravo sam, još u početku, za nju i sagradio ovu kuću.

- Zar niste nikada pomislili da ju je upravo ta užasna obmana oterala u samoubistvo? Kako se usuđujete da kažete da je to pojedinost?

Lonkur se namrštio.

- Čini mi se da se ne bi brinula za to da je uspela da me zavoli.

- Sada biste bar morali znati da ste pogrešili. Prvi put ste još imali opravdanje da niste znali. Sada, iako je propao vaš prvi ogled sa Adel, ponovo počinjete isto sa Azel. Vi ste zločinac! Zar ne vidite da će se i ona ubiti? Isti uzroci dovode do istih posledica!

- Ne. Nisam uspeo da se Adel zaljubi i to prebacujem sebi. Izvukao sam zaključke iz svojih grešaka i Azel me voli.

- Vaša uobraženost je groteskna. Kako jedna osetljiva devojka može da se zaljubi u bludnoga starca?

Kapetan se osmehnuo.

- Baš neobično, zar ne? I mene je to čudilo. Možda nežne devojke imaju potajnu sklonost prema odvratnim starcima.

- Možda dotična devojka nije mogla da bira. Ili se starac možda vara verujući da je ona zaljubljena.

- Sada ćete imati dovoljno vremena da razmišljate o svim tim sentimentalnim nagađanjima pošto, kao što ste razumeli, nećete više napuštati Mort-Frontijer.

- A posle ćete me ubiti?

- Ne mislim. To mi se ne bi svidelo, jer vas stvarno volim.

Osim toga, Azel blista otkako se vi njome bavite. Ona je veoma nežna, mada nije bolesna onoliko koliko vi tvrdite. Vaš nestanak bi je najdublje dirnuo. Nastavićete, znači, da je negujete kao da se ništa nije dogodilo. Za sada vam je život spasen, ali ne zaboravite da se vaši razgovori slušaju: na najmanje dvosmislene reči, šaljem vam svoje ljude.

- Odlično. U tome slučaju, idem smesta kod Azel. Već sam suviše zakasnila.

- Izvolite, ponašajte se kao kod kuće - reče Lonkur ironično.

Štićenica ju je čekala uznemirena izgleda.

- Znam, mnogo sam zakasnila.

- Fransoaz, to je grozno: nemam više temperaturu.

- Kapetan mi je to maločas rekao i to je dobra novost.

- Neću da ozdravim!

- Daleko ste vi od ozdravljenja. Temperatura je bila samo znak da ste bolesni, a bolest vas još nije napustila.

- Stvarno?

- Da, stvarno. Prema tome, promenite taj nesrećnički izraz.

- Znači... jednoga dana ću ozdraviti. I mi ćemo se tada ipak rasti.

- Kunem vam se da nećemo. Sigurna sam da je vaša bolest hronična.

- Kako to da se onda osećam toliko bolje?

- Zato što vas ja lečim. I neću nikada prestati da se staram o vama. Ako bih prestala, vaše tegobe bi se povratile.

- Kakva sreća!

- Još nikada nisam videla nekoga da je toliko oduševljen zato što je slaboga zdravlja.

- To je nebeski dar. Kakav paradoks: nikada nisam bila toliko ispunjena životom i energijom kao od početka bolesti.

- To je stoga što ste već bili bolesni a niste to ni znali. Sada su vas oveselile moja nega i masaža.

Azel se nasmejala.

- Nije to vaša masaža, Fransoaz, mada ne sumnjam u njeno dejstvo. Nego vi. Vaše prisustvo. Ovo me podseća na jednu indijsku priču koju sam čitala kao mala. Neki moćni radža je imao kćer koju je mnogo voleo. Ali avaj, neka tajanstvena bolest je obuzela devojčicu: venula je a da niko nije shvatao zašto. Pozvani su lekari iz cele zemlje, sa napomenom: „Ako uspete da izlečite princezu, bićete obasuti zlatom. Ako ne uspete, biće vam odsečena glava zato što ste davali radži lažnu nadu.” Kroza sobu devojčice prolazili su veliki lekari iz celoga kraljevstva, ali ne promeniše ništa u njenome stanju, zbog čega su im odsečene glave. Ubrzo nije bilo ni jednoga živog lekara u Indiji. A onda dođe neki siromašni momak i reče da želi da izleči devojčicu. Dvorjani su mu se smejali u lice: „Pa ti nemaš nikakav lek niti bilo koji instrument u torbi! Srljaš u susret smrti!” Uvedoše momka u luksuzne princezine odaje. On sede pored uzglavlja njene postelje i počeo da joj pripoveda priče, legende, događaje. Pričao je prekrasno i lice male bolesnice se razvedravallo. Nekoliko dana kasnije, bila je izlečena: tako su saznali da je bolest od koje je patila, bila dosada. Mladić je nije više nikada napuštao.

- Lepa priča, ali naš slučaj je sasvim drugačiji: vi meni pričate lepe priče.

- To vam je isto: kao što sam vam već kazala, sagovornik pobuđuje razgovor.

- Drugim rečima, ja vas zabavljam.
- Ne. Ne može se reći da mi je dosadno. Dopusšten mi je pristup u ogromnu Kapetanovu biblioteku, a imam sreće da obožavam da čitam. Pre vašega dolaska patila sam zbog usamljenosti.

- Šta čitate?

- Sve. Romane, poeziju, drame, pripovetke. Čitam i po više puta isto. Ima knjiga koje su sve bolje što ih više čitate. Ja sam pročitala šezdeset četiri puta ***Parmski kartuzijanski manastir***. Svako novo čitanje je bilo uzbudljivije od prethodnoga.

- Kako čovek može želeći da čita šezdeset četiri puta neki roman?

- Da ste bili strašno zaljubljeni, da li biste poželeli da provedete samo jednu noć sa predmetom svoje ljubavi?

- To se ne može upoređivati.

- Može. Isti tekst ili ista želja mogu imati mnoštvo pojava. Bilo bi šteta ograničiti se samo na jednu, naročito ako je ona šezdeset četvrta najbolja.

Slušajući je, bolničarka je mislila kako je Lonkur možda bio u pruvu kada je govorio da je devojka zadovoljna.

- Nisam toliko načitana kao vi - reče maserka glasom punim podrazumevanja.

Dva sata kasnije, starac joj naredi da pođe za njim.

- Razume se da moja štićenica neće ništa znati o vašem prisustvu ovde. Bićete izdvojeni u svojim prostorijama, u drugom delu zamka.

- A kako ću provoditi vreme, osim ona dva sata dnevno kada sam pored Azel?

- To je vaša briga. Trebalo je da razmišljete o tome pre nego što se upustite u proizvodnju ogledala.

- Izgleda da imate veliku biblioteku.

- Šta želite da čitate?

- ***Parmski kartuzijanski manastir***.

- Zna li da je Stendal rekao: „Roman je ogledalo koje nosimo celim putem“?

- To je zaista jedina vrsta ogledala na koje vaša štićenica ima prava.

- Bolje i ne postoji.

Stigli su u jednu sobu čiji su zidovi, fotelje i postelja bili prekriveni tamno crvenim somotom.

- Zovemo je grimizna soba. Ja ne volim posebno tu boju. A ipak sam je odabrao zato što volim tu reč za koju nemamo mnogo mogućnosti u životu da je često upotrebljavamo. A ovako često imam priliku da je izgovaram. Zahvaljujući vama, svakako ću morati da je koristim mnogo više.

- U mojoj sobi u Nedu ima svetlosti. Postoji i jedan pravi prozor sa pogledom na more, a ne tavansko okno koje se ne može ni dohvatiti.

- Ako hoćete više svetlosti, upalite sijalice.

- Ja hoću sunčevu svetlost. Nikakvo veštačko osvetljenje je ne može zameniti.

- Mi ovde više volimo senku. Ostavljam vas da se smestite.

- Da se smestim? Gospodine, ja nemam nikakvih stvari.

- Pripremio sam nešto od odela da se presvučete.

- Znači i ja ću imati prava na Adelin miraz?

- Pošto ste visoki i vitki, trebalo bi da vam odgovara. Pored sobe imate kupatilo. Sluga će vam doneti večeru. I **Parmski kartuzijanski manastir**, razume se.

Zaključao je sobu i otišao. Bolničarka je čula kako škripe stepenice pod njegovim koracima. Uskoro se čuo samo šum talasa.

Sat kasnije, sluga kojega je pratio jedan stražar, donese joj poslužavnik sa jelom: čorba od jastoga, patka sa pomorandžom, kuglof sa rumom i **Parmski kartuzijanski manastir**.

„Kakva raskoš! Hoće da mi zamaže oči”, pomislila je. Ali pošto nije imala običaj da jede sama, skromna hrana koju je u bolničkoj trpezariji delila sa kolegama, izgledala joj je mnogo privlačnije.

Posle jela ispružila se na postelji i počela da čita Stendalov roman. Pročitala je nekoliko stranica i spustila knjigu: „Šta to Azel može voleti u ovim pričama o Napoleonovim ratovima i italijanskim plemićima? Meni je to dosadno. Možda zato što nemam duševnog raspoloženja?”

Ugasila je osvetljenje i počela da misli na drugu knjigu o kojoj joj je Azel govorila, a koju je ona čitala - **Grof Monte-Kristo**. „Draga prijateljice, bili ste proročica pominjući taj roman: odsada sam i ja, kao i vi, zarobljenica u zamku If.”

Očekivala je da neće moći da spava. Nasuprot tome, utonula je u san kao u besvest. Sutra ujutru probudi je Lonkur koji ju je lupkao po ruci. Vrisnula je, ali se umirila kada je iza njega videla slugu kako zamenjuje poslužavnike, uzimajući onaj od večere i spuštajući drugi sa doručkom.

- Spavali ste potpuno obučeni, niste čak ni legli u postelju.

- Zaista. Nisam očekivala da će me oboriti san kao da me je grom pogodio. Je li u toj hrani bilo neke droge?

- Ne, jeli ste isto što i mi. A istina je da se na Mort-Frontijer dobro spava.

- Kako sam srećna što stanujem u ovakvome raju. A zašto ste vi došli? Ako je trebalo samo da me neko probudi, mogli ste poslati nekoga od vaših ljudi.

- Volim da vidim lepe žene kako spavaju. Za starog čoveka kao što sam ja, nema lepšega prizora.

Ponovo ju je zaključao okrenuvšu ključ dva puta. Posle doručka opet je legla sa **Parmskim kartuzijanskim manastrom** u ruci. Na svoju veliku sramotu, i dalje joj je bilo dosadno.

Pošto se zamorila, spustila je roman i odlučila da se malo doteruje. Otvorila je orman da vidi odeću koju je Kapetan odabrao za nju. Bile su to haljine od pre trideset godina, duge, ukrašene, uglavnom bele. „Muškarci zaista vole žene obučene u belo!”, pomislila je.

Uzela je jednu koja joj se učinila veoma lepa. Malo se namučila da je obuče bez ičije pomoći, jer je bila navikla na radnu bluzu koju je oblačila za dve sekunde. Kada se tako udesila, htela je da vidi na šta liči u takvoj odeći. I tada se setila da tu ne postoje ogledala.

Progundala je: „Čemu uopšte oblačiti tako raskošnu odeću, ako se čovek ne može pogledati?” Svukla se i otišla u kupatilo da se uredi. Ali u tome kupatilu nije bilo ni kade ni lavaboa. „Opet ta fobija od ogledanja! Poludeću u ovoj kući!”

Ostala je pod tušem čitav sat, smišljajući planove koje nikako nije mogla da dovede do kraja. Najzad, čista kao hirurška oprema,

ponovo je legla. „Ja ovde neprekidno imam želju da spavam.” Setila se pouke koju je naučila još za vreme školovanja: izvesne osobe, koje iz raznih razloga nisu zadovoljne svojom stvarnošću, nesvesno nalaze rešenje u nečemu što se naziva bekstvo u san. Prema stepenu nezadovoljstva, to može ići od nesavladive dremljivosti do patološke letargije.

„To se upravo meni događa”, zaključila je ljutito. Ali minut kasnije, zaključila je da to i nije tako loše: „A zašto i da se borim? Konačno, i nemam šta bolje da radim. Ova knjiga mi je dosadna, nema ogledala da isprobam odelo, a razmišljanje me nikuda ne vodi. Spavanje je divan i pametan način da se provede vreme.”

I ponovo se opružila na postelji.

Starac je stajao pored njenoga uzglavlja.

- Gospođice, da niste bolesni?
- Koristim ovaj zatvor da propišem sebi lečenje snom.
- Evo vam ručka. Za dva sata doći ću po vas da vas odvedem kod svoje štice. Budite spremni.

Jela je upola spavajući. Zatim ponovo pade na postelju i oseti kako je Morfej ponovo osvaja. Najzad se dovuče do kupatila, istušira se hladnom vodom koja je rasani. Obukla je onu starinsku haljinu koju je bila isprobala. Zatim se očešljala najbolje što je mogla bez ogledala. Kada je Lonkur ušao u njen apartman, zapanjio se: - Kako ste lepi! - rekao je gledajući je zadržano.

- Oduševljena sam što to saznajem. Kada bih imala ogledalo, možda bih se i sama tome radovala.

- Bio sam u parvu: vitki ste kao i ona. Međutim, vi ne ličite na nju.

- Stvarno, ja nikada neću ličiti na pticu koju je ugrabio mačak.

Osmehnulo se i odveo na drugi kraj zamka. Pustio ju je da sama uđe u sobu kod Azel koja uzviknu: - Fransoaz, jeste li to vi? Gde vam je bluza bolničarke?

- Da li vam nedostaje?

- Pa vi ste divni! Okrenite se. Ah, pa to je prelepo. Šta se to događa?

- Pomislila sam da ne moram uvek oblačiti posebnu odeću da bih vas masirala. Ova haljina mi je ostala od majke: učinilo mi se

besmislenim da je nikada ne obučem.

- Čestitam vam na toj odluci: izgledate neverovatno lepo.

- Zar i vi nemate lepog odela?

- Brzo sam prestala da ga oblačim. Pošto provodim vreme u krevetu, nemam prilike ni da ga obučem.

- Kapetan bi možda bio srećan da vas vidi lepo obučenu.

- Ne znam da li baš imam želje da ga činim srećnim.

- Kakva je to nezahvalnost? - upita maserka koja se radovala na pomisao da starac čuje sve ovo.

- Ja sam bez sumnje zla - uzdahnula je štićenica.

- Sinoć me je iznervirao, činilo mi se kao da je nekako napet, neobičniji nego ikada. Uvek imam utisak da nešto krije od mene - bolje rečeno da krije nešto od čitavoga sveta. Imate li i vi taj utisak?

- Ne.

- Zar nije neobično da taj mornar koji toliko mrzi more, ipak živi na ostrvu odvojen od ljudskoga roda?

- Ne - nastavila je bolničarka koja pomisli kako mu more vraća mržnju koju on gaji prema njemu.

- Kako onda to objašnjavate?

- Ja i ne objašnjavam. To se mene ne tiče.

- Ako me čak ni vi ne razumete...

Osetivši da se približavaju minskome polju, Fransoaz požuri da promeni temu razgovora: - Juče posle našeg razgovora nabavila sam ***Parmski kartuzijanski manastir*** koji ranije nisam čitala.

- Dobro ste učinili! - uzviknu Azel ushićeno. - Dokle ste stigli?

- Nisam daleko. Da budem iskrena, meni je to dosadno.

- Kako je to moguće?

- Ma te priče o milanskoj vojsci i francuskim vojnicima...

- Vama se to ne sviđa?

- Ne.

- Pa, ipak, to je lepo. Ali nije važno: taj deo nije dug. Posle toga naići ćete na sasvim druge stvari. Ako volite da čitate o ljubavi, ima i toga.

- Mene to i ne zanima toliko u knjigama.

- A šta volite da čitate?

- Priče o tamnicama - odgovori bolničarka sa vragolastim osmehom.

- Kucate na prava vrata: Stendalovi junaci često idu u tamnicu. Tako je i sa Fabrisom del Dongom. Ja takođe volim priče o tamnicama.

- Možda zato što i sami imate utisak da se nalazite u tamnici - reče starija koja se već igrala vatrom.

- Da li mora biti tako? Vi nemate taj utisak, a takve priče vam se ipak toliko dopadaju. To je stoga što u zatvorenosti postoji izvanredna tajanstvenost: kada ljudsko biće ne raspolaže ničim osim samim sobom, kako može i dalje da živi?

- Po mome mišljenju, zatvor je zanimljiv zbog napora koje ulaže zatvorenik da se iz njega izvuče.

- Ali nije uvek moguće izvući se.

- Jeste, uvek je moguće!

- Može se takođe dogoditi da čoveku omili njegova tamnica. To se događa junaku **Manastira** koji više neće da bude oslobođen. Fransoaz, zakunite mi se da ćete nastaviti da čitate tu knjigu.

- Dobro.

- I učinite mi još nešto lepo: češljajte me.

- Molim?

- Da li je neophodno da me neprestano masirate? Molim vas za izvesno osveženje: češljajte me, to obožavam.

- Hoćete li da vam napravim punđu, ili možda pletenice?

- Svejedno mi je. Samo volim da se neko bavi mojom kosom. Već godinama niko me ne češlja, niko mi ne četka kosu...

- Trebalo je da zamolite Kapetana.

- Muškarci nisu sposobni da dodiruju kosu tako nežno. Za to su potrebne ženske ruke, i to ne ruke bilo koje žene. Ruke koje vole, nežne, mekane i spretne: vaše ruke.

- Sedite na ovu stolicu.

Azel je poslušna, oduševljena. Mlada žena je uzela četku za kosu i provukla je kroz kosu štice koje od uživanja zatvori oči.

- Kako je lepo!

Bolničarka se namršti.

- Zaboga, Azel, zamislite da nas neko čuje, zapitao bi se...

Devojka se nasmejala.

- Niko nas ne čuje. A čega ima lošeg u tome što češljate svoju prijateljicu? Nastavite, molim vas.

Fransoaz je ponovo počela da četka kosu boje lešnika.

- Kakvo uživanje. Uvek sam to obožavala. Kada sam bila mala, devojčice u školi su mi provlačile prste kroz kosu. Verujem da sam zbog toga i nosila dugu kosu. To mi je bilo neverovatno prijatno, ali ja bih pre umrla nego što bih to priznala, a kada su me drugarice češljale svojim prstima, pravila sam se kao da me to zamara i da mi smeta, što je njih samo izazivalo: što sam ja više uzdisala navodno sa neodobravanjem, devojčice su se sve više igrale mojom kosom. A ja nisam pokazivala zadovoljstvo. Jednoga dana neki dečak je hteo da se umeša: povukao me je tako jako za kosu, da sam vrisnula od bola. Pouka je bila: muškarci treba da ostanu na svome mestu.

Dve mlade žene se zasmеjaše.

- Imate prekrasnu kosu, Azel. Nikada nisam videla tako lepu.

- Pa, i red je da imam štogod lepo. U Čehovljevom **Ujka Vanji** postoji nesrećna junakinja koja jednom zavapi: „Ružnim devojkama kažu uvek da imaju lepu kosu i lepe oči.” A meni se međutim ne može reći ni da imam lepe oči.

- Nećete valjda opet početi da se žalite!

- Ne bojte se. Na šta bih mogla da se žalim dok osećam ovakvu slast? Sada me češljajte, molim vas. Ah, svaka vam čast, radite to izvanredno. Rad češljem traži više smisla nego rad četkom. Divno je. Imate izuzetno vešte ruke.

- Ovaj češalj je sjajan.

- Ima i razloga. On je od drveta kamelije. Kapetan ga je doneo iz Japana pre četrdeset godina.

Bolničarka pomisli da ga je pre nje svakako upotrebljavala Adel.

- Baš je ugodno živeti sa čovekom koji je stalno krstario morima: poklanja mi retke predmete donete izdaleka i priča mi neobično lepe priče. Zna li kako su nekada Japanke prale kosu?

- Ne znam.

- Govorim vam o princezama, naravno. Što je bila otmenijega roda, Japanka je nosila sve dužu kosu - žene iz naroda su nosile kratku, jer je to praktičnije zbog posla. Kada bi se primetilo da kosa neke princeze postaje prljava, sačekao bi se sunčani dan. Plemenita gospođica bi tada otišla na reku sa damama iz svoje pratnje. Legla bi pored ivice reke tako da joj kosa pada u vodu. Sluškinje bi ušle u vodu i svaka bi uzela po jedan pramen veoma duge kose, kvasile bi

ga do korena, posipale prahom plemenitoga drveta, kao što su kamforovo ili ebonovina, trljale ga prstima celom dužinom, onda ispirale u rečnoj vodi. Zatim bi izlazile iz vode i zamolile princezu da legne malo dalje kako bi mogle da prostru mokru kosu po livadi. Svaka dama bi ponovo uzimala pramen koji joj je dodeljen, vadila lepezu i prijanjala na posao, kao da stotinu leptira u isto vreme leprša krilima da bi osušili gospođici kosu.

- To je čarobno.

- Ali dosadno. Da li ste pomilili koliko sati je to trajalo? Zbog toga su Japanke u stara vremena prale kosu samo četiri puta godišnje. Čovek teško može zamisliti kako su u jednoj tako istančanoj civilizaciji, u kojoj je negovanje lepote carevalo, lepotice najčešće imale kosu usijanu od masnoće.

- Obožavam vaš način pričanja lepih priča kojima posle toga ubijete poetičnost.

- Baš bih volela da budem neka japanska princeza: vi biste bili moja pratilja i išle bismo na reku da mi perete kosu.

- Mogle bismo da radimo to u moru! - reče Fransoaz, odjedanput ispunjena nadom na pomisao da bi konačno bila u prilici da Azeli otkrije ono što se od nje krije.

- Morska voda je loša za kosu.

- Zar je to važno? Posle biste je isprali pod tušem! Oh, da, hajdemo odmah.

- Kažem vam ne. Kako bih mogla da zamisli da sam u Japanu, ako vidim obalu Normandije?

- Otići ćemo naspram okeno.

- Vi ste ludi, Fransoaz. Nećete valjda da uđete u tu ledenu vodu u martu mesecu!

- Ja sam veoma otporna. Hajdemo, pođite! - molila je bolničarka vukući Azel za ruku.

- Ne! Već sam vam rekla da ne želim da izlazim.

- Ali ja želim.

- Pa onda iziđite bez mene.

„Nemam prava na to!”, pomislila je bolničarka vukući Azel prema vratima. Devojka se otrgla i viknula ljutito: - Šta vas je to spopalo?

- Tako bih volela da budem nasamo sa vama!

- Pa vi ste sami sa mnom!

Razočarana što je toliko rizikovala ni za šta, mlada žena naredi štíćenici da ponovo legne pa, nezadovljna, poče da je masira.

Dvojica stražara dovedoše Fransoaz u grimiznu sobu. Ubrzo joj se pridružio Kapetan.

- Pazite se, gospođice. Prekoračujete sve granice.
- Onda me kaznite.
- Mogao bih da vas uhvatim za reč.
- Bilo bi za vas prilično neugodno da me ubijete. Azel bi poludela.
- Ne radi se samo o ubistvu.
- Na šta to mislite?
- Ostavljam vama da razmislite o tome. Ako napravite još jedan ispad, kazniću vas.

Fransoaz Šavenj je provela noć čitajući ***Parmski kartuzijanski manastir***.

Na njeno veliko čuđenje, roman je počeo da joj se sviđa. Završila ga je u šest sati ujutru.

Početak poslepodneva Lonkurovi ljudi su je odveli u sobu štíćenice. Devojka je izgledala izmučeno.

- Trebalo bi da se ja ljutim - rekla je bolničarka. - Juče ste se prema meni ponašali kao prema sluškinji.

- Oprostite mi, Fransoaz. Znam da nisam uvek prijatna za okolinu. Vidite, danas je 29. mart. Za dva dana je moj rođendan i ja umirem od straha.

- Nemate razloga da se plašite zato što ćete imati dvadeset tri godine.

- Ne radi se o tome. Kapetan se oseća praznično pri pomisli da ćemo nas dvoje zajedno imati jedan vek. Stare osobe imaju neke svoje mušice u vezi sa simbolikom brojeva. A ja se plašim načina na koji će on proslavljati, ako razumete šta želim da kažem.

Bolničarka je ocenila da je opreznije promeniti temu razgovora.

- Nećete mi verovati: završila sam ***Parmski kartuzijanski manastir***. Čitala sam cele noći.

- I dopada vam se?

- To je najmanje što bi se moglo reći.

Sledilo je dugotrajno ispitivanje: „A da li vam se svidelo kada je... A da li vam se svideo onaj trenutak kada...” I kako je **Parmski kartuzijanski manastir** velika knjiga, došlo je čak do ozbiljnih rasprava.

- Razume se, Fabris i Klelija su budale. Sanseverina i grof Moska su pravi junaci te priče, svi se u tome slažu. Ali prizor u tamnici je tako lep da se mladim glupanima sve oprašta - komentarisala je Azel.

- Kada je Fabris gleda kroz pukotine na zidu svojega zatvora?

- Ne. Nego kada je zatvoren drugi put i ona dolazi da mu pokloni svoju nevinost.

- O čemu vi to govorite?

- Pa jeste li vi pročitali tu knjigu, ili niste?

- Znam na koji prizor upravo mislite, ali nije izričito rečeno da oni vode ljubav.

- Nije napisano baš crno na belo. Ali nema nikakve sumnje da je tako.

- Kako onda objašnjavate što ja nisam imala takav utisak dok sam čitala taj deo romana?

- Možda ste bili rasejani?

- Da li govorimo o prizoru kada Klelija dolazi u ćeliju da ga spreči da pojede otrovanu hranu?

- Da. Tekst glasi ovako: „...Fabris nije mogao odoleti da ne učini jedan gotovo nehotičan pokret. Nije naišao ni na kakav otpor.” Ta poslednja rečenica je velika umetnost.

- Pa vi znate napamet celu knjigu?

- Posle šezdeset četiri čitanja, to je najmanje što mogu učiniti. A naročito ovo mesto koje je, po mome shvatanju, u svoj književnosti najlepši primer podrazumevanja.

- Čini mi se da podtekst u tome prizoru vidi samo vaša izopačenost.

- Moja izopačenost? - uzviknu štíćenica.

- Zaista treba biti izopačen pa u toj rečenici videti deflorisanje.

- Treba zaista biti bogomoljka pa to ne videti.

- Bogomoljka, ne. Bolničarka, da. Devojke se ne deflorišu na taj način.

- Da niste vi stručnjak za te stvari, Fransoaz? - nasmejala se Azel.

- Ja sam jednostavno realista.

- Ne radi se o tome da li ste realista, radi se o književnom osećanju.

- Upravo tako. Tekst kaže: „Gotovo nehотиčan pokret.” Ne može se deflorisati gotovo nehотиčnim pokretom.

- Zašto ne može?

- Najpre, ja to ne bih mogla nazvati pokretom.

- To je litota, ublažavanje.

- Uzeti devojci nevinost pomoću litote, izgleda mi malo previše.

- Za mene je to veoma privlačno.

- A zatim, ako i pretpostavimo da je taj pokret zaista bio defloracija, nikako ne može da bude nehotoičan.

- A zašto ne?

- On izgara za njom na nekoliko stotina stranica. I posle toga on ipak ne može da vodi ljubav sa njom nehottično!

- Ovo ne znači da je to slučajno, niti da je on ne želi. To znači da je obuzet strašću, da ne može da se kontroliše.

- Mene najviše čudi ona reč „gotovo”.

- A trebalo bi međutim da vas uteši, pošto ublažava ono „nehottičan” koje vam se toliko ne dopada.

- Naprotiv, ako se radi o deflorisanju, onda je reč „gotovo” neumesna. Ima u toj reči nemara koji vaše tumačenje čini neverovatnim.

- Može se deflorisati i sa nemarom.

- Ali ne ako je neko ludo zaljubljen.

- Niste me navikli na takav romantizam, Fransoaz - reče devojka sa podrugljivim osmehom. - Sećam se da sam od vas slušala izuzetno pragmatična mišljenja o seksualnosti.

- Da budemo jasnije: kako mislite da on to obavi u ćeliji, na uglu stola?

- Tehnički, to je moguće.

- Ali ne sa nevinom, onako preplašenom devojkom.

- Ona ne izgleda baš toliko preplašena. Ako vas zanima moje mišljenje, ona je došla sa namerom da se poda Fabrisu.

- To se ne slaže sa njenim osobinama kaćiperke. Ali vratimo se tehničkim pitanjima. Da li ste razmišljali o ženskome rublju onoga vremena? Ono je bilo tako složeno da bi žena, ako hoće da omogući tu vrstu stvari, morala da saraduje. Mislite li da je Klelija saradivala na sopstvenom deflorisanju?

- Devojke su ponekad iznenađujuće hrabre.

- Govorite iz iskustva?

- Ne menjajmo predmet razgovora. Fabris je žestok mladi Italijan, junak velikoga romana iz prošloga veka. On je van sebe od ljubavi prema Kleliji i posle beskrajnoga čekanja, konačno je u prilici da bude nasamo sa svojom voljenom. Ako ne iskoristi priliku, on je pravi slabić!

- Ne kažem da on nju ne dodiruje, kažem da joj radi neke druge stvari.

- Ah! A može li se znati koje to stvari?

- Reč pokret pre izgleda da nagoveštava milovanje.

- Milovanje gde? Budite malo jasniji.

- Ne znam... Po grudima.

- Vaš zavodnik bi se zadovoljio malim. Trebalo bi da nema ništa u utrobi pa da ne poželi više.

- „Moj zavodnik”? Govorite kao da sam ja pisac knjige. Ja samo ocenjujem ono što je napisano.

- Koještarije. Osobina velikih knjiga je u tome da im je svaki čitalac i autor. Možete mu dati da kaže što god hoćete. A vi hoćete tako malo.

- Ne radi se o tome šta ja hoću. Da je Stendal želeo da Klelija izgubi nevinost u takvim okolnostima, rekao bi o tome nešto više. Ne bi se ograničio na dve neodređene rečenice.

- Ali upravo je tako hteo. U tome je njegova elegantnost. Vi biste hteli pojedinosti?

- Da.

- Ovo je Stendal, Fransoaz, a ne Bram Stoker. Vi treba pre da čitate priče o vampirima: krvavi prizori bi vas mnogo više zadovoljavali.

- Ne govorite loše o Bramu Stokeru, ja u njemu uživam.

- Uživam i ja! Volim krušku, a volim i nar. Ne zameram kruškama što se po ukusu razlikuju od nara. Kruške volim zbog prekrasnog

ukusa, volim i nar zbog njegove krvi koja curi niz bradu.

- Mislim da je taj primer dobro odabran.

- U vezi sa tim, ako volite vampire, treba da pročitate **Karmilu** od Šeridana le Fanija.

- Da se vratimo na **Parmski kartuzijanski manastir**. Mislite li da se ne bi moglo reći da smo obe u pravu? Ako se Stendal zadovoljio dvema rečenicama, možda je i želeo da bude neodređen. Ili možda nije uspeo ni sam da se odluči.

- Recimo da je tako. Ali zašto je vama toliko stalo da bude tako?

- Ne znam. Čini mi se da dva bića mogu da osećaju veliku međusobnu bliskost, a da se ipak ne poznaju u biblijskome smislu toga izraza.

- U tome se slažemo.

Masiranje je nastavljeno ćutke.

Lonkur je posetio Fransoaz Šavenj u grimiznoj sobi desetak minuta pošto se ona u nju vratila.

- Doneo sam vam **Karmilu**, pošto mi se čini da ćete me za to zamoliti.

- Vidim da nikako ne propuštate ni mrvicu naših razgovora.

- Grešio bih ako bih se toga lišio. Slušati dve mlade žene kako raspravljaju o deflorisanju Klelije, učinilo mi se prekrasnim. U stvari, ja se slažem sa vama: mislim da Kontijeva ostaje nevinna.

- Čudi me to od vas. Vi niste pristalica uzdržavanja - rekla je podsmešljivim tonom.

- Zaista nisam. Ali smatram da je Fabris del Dongo potpuni kreten. Otuda moje mišljenje.

- Izgleda mi normalno da jedan pohotan starac prezire idealistički raspoloženoga mladića.

- Normalno je takode da čista mlada žena prezire pohotnoga starca.

- A vi ste došli da me obavestite o svojim književnim shvatanjima?

- Nisam dužan da vas o bilo čemu obaveštavam. Volim da razgovaram sa vama, i to je sve.

- Zadovoljstvo nije obostrano.

- Meni je to svejedno, draga gospođice. Ja vas zaista volim. Volim da vidim vaše lepo lice kako se ljuti.

- Još jedno uživanje tipično za senilnost.

- Nemate pojma koliko zadovoljstvo osećam zbog ocena te vrste. Obožavam vaše nezadovoljstvo. Istina je, uživam onoliko koliko mogu. A verujte mi da je to uživanje divno i mnogo veće od lakih zadovoljstava mladosti. Ja sam stvoren da budem star. Meni to odgovara, jer sam takav već dugo. Kada mi je bilo četrdeset pet godina, izgledao sam kao da mi je šezdeset pet. More mi je izbrazdalo lice.

- Nisu mi potrebne vaše ispovesti.

- Kada sam sreo Adel, imao sam četrdeset sedam godina, a ona osamnaest, ali je izgledalo da je razlika u godinama mnogo veća. Zašto vam to pričam? Zato što ste vi jedino ljudsko biće kome mogu da pričam o Adel. Nisam nikada nikome pričao o njoj i za to ima razloga.

- Osećate potrebu da o tome govorite?

- Ta potreba je utoliko veća, što nije zadovoljena već dvadeset godina. Azel ne zna ništa i važno je da nikada ne sazna. Mogla bi da pomisli svašta.

- A naročito bi joj to moglo otvoriti oči o lažima koje koristite u vezi sa njom. Ona ne zna ni da su one spavačice bile Adeline. Ne zna takođe da ste vi bili arhitekta ove neobične kuće: misli da ste je ovakvu kupili.

- Ima još mnogo toga što ona ne zna. I što ni vi ne znate.

- Pričajte mi o tome, pošto već gorite od želje.

- Kada sam pre trideset godina sreo Adel u Puant-a-Pitru na Gvadelupi, bio sam kao gromom pogođen. Videli ste njenu fotografiju: bila je kao anđeo pao sa neba. Pre toga ja nikada nisam voleo. Sudbina je htela da sam već izgledao kao starac. Pošto je bila imućno siročić, gospođici Langle su se mnogi udvarali. Ja nisam imao nikakvih izgleda. A onda se dogodilo nešto što je izgledalo kao prst providenja. Na Gvadelupu je dolazio neki poslanik i u njegovu čast je organizovan nekakav bal. Čitav glavni grad je pozvan - da, vi nemate pojma kakvim majmunlucima sam prisustvovao sa jedinim ciljem da vidim tu devojkicu koja nije ni primećivala da ja postojim. A ja sam je zablenuo i beznadežno gledao kako igra sa drugima. Ko

osim zaljubljenoga starca zna kakvo je mučenje gledati pred sobom nekoga potpuno nedostižnog?

- Dosta je tih poznatih fraza. Šta ste učinili?

- Ništa. Što bi deca kazala - nisam ja počeo. Dogodilo se nešto sudbonosno. Svečanost je bila u punom jeku kada je izbio žestok požar. Nastala je panika. Mladići koji su pre pet minuta nudili Adeli svoje srce, razbežali su se urlajući, i ne pomišljajući šta se sa njom dešava. Takva zbrka je na nju učinila veoma neobičan utisak: ostala je nepomična usred plamena, ukočena, kao da je odsutna. Kao da se nekako onesvestila stojeći. Sasvim nepomična, posmatrala je vatru sa zaprepašćenjem i užasom. A ja je nisam napustio ni za trenutak - što dokazuje, uzgred rečeno, da sam je ja jedini istinski voleo.

- Lepo opravdanje.

- Recite šta hoćete, ali ja sam joj ipak spasao život. Bez imalo sumnje, ona bi bez mene nestala u onoj vatri.

- Možemo reći da ste odložili njenu smrt za deset godina.

- Ako biste vi, kao bolničarka, odložili za deset godina smrt nekoga bolesnika, zar ne biste rekli da ste mu spasili život?

- Nema nikakve sličnosti između mojeg zanimanja i vaše gnusne obmane.

- Istina je: vi niste zaljubljeni u svoje pacijente. Vratimo se u 1893. godinu: našao sam se znači usred požara sa Adel. U mojoj glavi sve se odvijalo izvanredno brzo: znao sam da je prilika tada ili nikada. Uzeo sam njeno lako telo na ruke i pokrio joj lice svojim kaputom. Onda sam pojurio kroz vatru. Tek sam bio izišao iz balske dvorane kada ju je plamen potpuno zahvatio. U onoj opštoj panici niko me nije ni primetio kako bežim noseći neku osobu pokrivenoga lica. Odneo sam je u sobu koju sam imao iznajmljenu nedaleko odatle.

- Dopustite da pogađam dalje: vaša prva briga je bila da uklonite ogledala.

- Naravno. Kada se devojka povratila iz ukočenosti, blago i veoma pažljivo sam je obavestio da joj je lice izgorelo i da je unakažena. Ona se gotovo nije ni sećala šta se upravo događalo i poverovala mi je. Molila me je da joj donesem ogledalo. Ja sam uporno odbijao. Pošto me je sve više preklinjala, otišao sam kod

majstora za ogledala i zatražio da mi napravi jedno ručno ogledalo koje najviše moguće izobličava lik, da bih se našalio sa nekim drugom. On je to majstorski izveo. Doneo sam ogledalo Adeli i pružio ga rekavši: „Videćete, gospođice, upozorio sam vas.” Ona je u ogledalu ugledala podnadulo, grozno i neljudsko lice. Kriknula je od užasa i onesvestila se.

- A vi ste to ogledalo sačuvali, je li tako?

- Neko neobjašnjivo predosećanje mi je nalagalo da ga sačuvam. Kada se devojka vratila iz nesvesti, ovako mi je govorila: „Gospodine, vi ste veoma plemeniti i možda ćete vi jedini čuti molbe jednog zauvek unakaženoga stvorenja. Ako išta osećate prema meni, sakrivajte me. Zaštitite me zauvek od tuđih pogleda. Da ljudi koji su me poznavali u vreme mojega sjaja, ne saznaju ništa o mojem sadašnjem stanju! Neka sačuvaju o meni najlepše sećanje.” Odgovorio sam joj da sam pomorski kapetan i da sam brodom prešao okean. Predložio sam joj da pođe sa mnom. Ljubila mi je ruke iz zahvalnosti - a to je bio veoma čudan prizor: takva lepota na kolenima preda mnom, kako prekrasnim usnama ljubi moje suve i naborane dlanove.

- Vi ste bestidni.

- To mi nimalo ne smeta. Znači, prešli smo Atlanski okean i stigli u Ned koji je i tada bio slabo poznato pristanište, kao što je i danas.

- I vi ste upravo zato odabrali Ned, zar ne? Bilo je bolje ne biti suviše upadljiv.

- Naročito zbog ostrva Mort-Frontijer, koje je u to vreme bilo pusto. Ostavio sam Adel na brodu, a sam sam otišao da pregovaram o kupovini ostrva, što je prošlo mnogo lakše nego što sam očekivao. Zatim sam nacrtao planove ovoga zamka koji su mi u najvećoj tajnosti izgradili majstori koje sam, setivši se toga, rešio da dovedem izdaleka. Smestio sam tu devojku koja je bila veoma uzbuđena od zahvalnosti na pomisao da sam za nju smislio kuću bez ikakvoga odsjaja.

- Da li vam je tada već bila ljubavnica?

- Ne, čekao sam da dođemo na Mort-Frontijer. Želeo sam da se to dogodi u najboljim mogućim uslovima: Adel je patila od morske bolesti za vreme čitavoga putovanja okeanom i želeo sam da bude u

dobrom zdravstvenome stanju za ono što će doživeti prvi put - pošto je bila nevina, kao i Azel pre pet godina.

- Ne pitam vas za tolike pojedinosti.

- Ali meni je stalo da vam to kažem.

- Vi ste kao i svi muškarci: obožavate da se hvalite svojim polnim životom.

- Treba zapaziti neke nijanse. Najpre, ja nisam nikada mogao nikome ovo pričati iz razloga koje možete lako razumeti. Osim toga, koliko god da ne volim da se poveravam bilo kome, toliko ne želim ništa da izostavim pred lepom i mladom, tako oštroumnom i srditom ženom. Da, Adel i Azel su bile nevine. Kako srećan muškarac sam bio!

- Uvek me je zanimao taj način na koji muškarci govore o nevinosti devojaka kao o lovačkome trofeju. Lovci okače o zidove odsečene glave divljih svinja i jelenske rogove, a vi biste mogli da prikazete defloracije.

- Erotizam je glup, gospođice, ali je još gluplje odreći ga se. Prvi put kada sam prišao Adeli u postelji, nije mogla da poveruje da je želim. „To je nemoguće - pobunila se - treba biti čudovište pa poželeći devojku kao što sam ja!” A ja sam joj rekao: „Naučio sam da tražim van tvojih unakaženih crta lica i da volim tvoju dušu”. Rekla je - a ona kao ni Azel nije nikada mogla da mi kaže ti: „Ako volite moju dušu, zadovoljite se njom!” Iste reči koje govori moja šticećenica danas, isto prećutkivanje u ime njihove nesreće, a da i ne govorimo o odvratnosti koju su kao lepo vaspitane devojke pokušavale da ne ispolje...

- ...što znači da niste bili ljubavnik njihovih snova.

- Da. Kakav dar za mene koji nisam nikada bio lep, a starost me je suviše rano pogodila! Smatrate me bestidnim, ali da su devojke smatrale dostojnim da se zainteresuju za mene, ne bih bio prinuđen da pribegavam tako nečasnome postupku.

- Zar ćete im zamerati što vole mladost i lepotu? U vašim ustima bi to zvučalo veoma neobično.

- To se ne može upoređivati. Ja sam muškarac.

- I kao i svi muškarci, reći ćete mi da devojke ne treba da vole mladost i lepotu. Baš je to čudno: od nas se zahteva da budemo

mlade i lepe, ali čim se dogodi da se zaljubimo, savetuje nam se da ne poklanjamo pažnju takvim pojedinostima.

- To je biološki uslovljeno. Ženi nije potrebno da muškarac bude lep da bi ga želela.

- Mi žene smo, znači, takve životinje da nismo osetljive na lepotu? Recite mi, Kapetane, verujete li vi stvarno u to što pričate?

- Način ponašanja Adel i Azel pokazuju suprotno. Ali ja mislim da bi trebalo da bude tako. Tu podlu podvalu sam učinio da bih popravio nepravdu koja mi se nanosi.

- Lakše mi je kada čujem kako kažete da se radi o podlosti.

- To ne znači da se zbog toga stidim. Kako bih mogao da osećam grižu savesti pošto sam sebi pribavio najveću sreću u životu?

- A samoubistvo Adel vam ne smeta da dobro spavate?

- Priznaću vam nešto: njeno samoubistvo me je mučilo petnaest godina. Petnaest godina patnje i očajanja.

- Zašto samo petnaest godina? Šta se dogodilo petnaest godina kasnije pa da se to izgubi?

- Trebalo bi da znate: sreo sam Azel.

- Pa to je neverovatno! Vi mislite da su vam gresi oprošteni ako počnete sve ponovo! Objasnite mi kako je moguća takva nastrana zabluda.

- Priznajem da tu postoji nešto tajanstveno. Pokušaću da vam ispričam to čudo. Bilo je to januara 1918. godine. Slučaj je hteo, ukoliko to nije bila sudbina, da taj dan provedem kod svojega advokata koji živi u Tanšu, nedaleko od Neda. Na moje zaprepašćenje, gradić je bio pretvoren u poljsku bolnicu, ili bolje rečeno u umiraonicu: Tanš je bio prepun ranjenih tela, gotovo leševa, posle niza izuzetno smrtonosnih bombardovanja. Ja sam bio skamenjen: na Mort-Frontijeru živeo sam zatvoren u svoj bol. Nijedan vojnik nije kročio na moje ostrvo i ja takoreći nisam ni znao za rat o kojem sam samo ponekada čuo ponešto. Nisam shvatao veličinu i ozbiljnost toga užasnog sukoba koji mi se odjedanput pojavio pred očima u svojoj groznoj stvarnosti. Tada stigoše ljudi sa bolničkim nosilima i dok sam zgrožen gledao tu klanicu, spustiše na tle pored mene neko telo pokriveno čaršavom - još jedno među mnogima.

- Azel?

- Šta mislite? Pomislio sam da je to bio takođe neki mrtvac, kada jedan od ljudi što nose ranjenike, obavesti bolničare: „Još je živa. Roditelji su joj poginuli na mestu.” Tako sam saznao da se radi o devojci i da je ona sada siročće.

- A vi volite devojke siročćad, je li tako?

- Zgodna okolnost sa siročćadima je u tome što nemaju rodbine. Obuzela me je neverovatna ljubopitljivost: Kako li ona izgleda? Koliko li joj je godina? Kleknuo sam pored tela i podigao čaršav: bio je to šok za mene. Vi znate šta znači ugledati takvo lice. Iako se razlikovalo od Adelinoga, to lice mu je bilo slično po nekoj višoj vrsti gracioznosti koja se na njemu videla.

- To je istina: isti izraz - koliko mogu da zaključim prema jednoj fotografiji.

- Setio sam se jedne slike Hijeronimusa Boša: svuda okolo ružnoća, nakaznost, patnja, propadanje, i odjednom, iznenada - ostrvce netaknute čistote. Lepota u srcu nakaznosti. Azel je prestravljeno gledala oko sebe i kao da se pitala ne nalazi li se ona u paklu. Zatim je zaustavila na meni pogled pun pitanja. „Jeste li vi mrtvi ili živi?” - upitala me je glasom jasnim kao suza. Izvanredno pitanje, najumesnije pitanje koje mi se moglo postaviti. Nisam oklevao ni trenutak: poneo sam je na rukama i nestao u svojem automobilu. Ni sama Smrt ne bi drugačije postupila. I tako sam otišao sa svojim blagom.

- Tako?

- Da. Niko to nije primetio. Znae, jedan ranjenik manje ili više, bolničari nisu o tome mogli voditi računa. Uostalom, to je značilo učiniti im uslugu, pošto ih nije bilo dovoljno za onoliki broj ranjenika.

- A otkuda čaršav kojim je bila pokrivena? Oni se uobičajeno upotrebljavaju samo za mrtve i najteže ranjene.

- To ne znam. Možda da ne bi videla leševe svojih roditelja. U svakom slučaju, onaj ko ju je sakrio tim čaršavom, učinio mi je neviđenu uslugu. Zato što bolničari, da su videli njeno lice, ne bi mogli da je zaborave.

- A u Nedu, niko vas nije video kako je unosite na barku?

- Ne. Parkirao sam automobil blizu praznoga gata, a njeno telo sam uneo na brod kao kakvu korpu jabuka. More je najbolja tvrđava

kada treba nekoga sakriti.

- Kao u zamku If?

- Ovo nije tamnica. Azel može da ode ako hoće.

- Ovo je gore od tamnice. Vaša laž je zatvorila Azel u nju samu.

Ona bi pre umrla nego što bi izišla. Znete li šta me strahovito čudi? To što ljubav posmatrate kao kobac hranu: u najzlokobnijem trenutku se nađete na mestu, posmatrate i vrebate. Odaberete najbolje komade, ustremite se na njih i odletite daleko odnoseći svoj plen.

- Tako rade dobri poznavaoči, dok budale misle kako da podele svoje blago sa mnoštvom drugih, što je najbolji način da svoj plen izgubite, a naročito da vidite kako se pretvara u nešto sasvim obično.

- To je smešno. Imate li utisak da je od našega poznanstva Azel izgubila nešto od svoje vrednosti? Naprotiv: postala je srećnija i prosto zrači, umesto da vene kao ranije.

- To je stoga što vi, bogu hvala, niste mnoštvo.

- Znači da postoji neka sredina između toga da svoju šticećenicu pokažete svima i da je ne pokažete nikome?

- Znete li šta je kod vas najneprijatnije? To je vaša osobina da dajete lekcije. Sačekajte da se istinski zaljubite i tada ćete videti hoćete li se ponašati na neki primeran način. Ali trebalo bi najpre da budete sposobni da volite, u šta sumnjam, imajući u vidu vaš ograničeni mentalitet bolničarke.

- Verovatno zbog toga ograničenog mentaliteta ne razumem uvek zašto drugi zločin poništava krivicu za prvi.

- Sada znate kako sam otkrio Azel: jasno je da mi je nju sudbina poslala. Takav susret se ne može pripisati slučaju. Pa ako mi je sudbina poslala tu novu devojkju, to može biti samo zato da bih se iskupio. Adel je bila moj greh, Azel je iskupljenje.

- Vi buncate! Vi sa Azel ponavljate ista nedela kao sa Adel! Gde je tu iskupljenje greha?

- Iskupljenje je u tome što me Azel voli.

- Verujete u to?

- Siguran sam.

- A zašto bi vas volela? Šta se kod vas može voleti?

- Da li se to uopšte zna?

- E pa, ja ću vam reći šta se promenilo. Pre trideset godina vi ste bili zreo i bistar čovek, sposoban da vidi da vas Adel ne voli. A

sada ste izlapeli starac, kao i svi odvratni starci, ubeđen da ste miljenik devojaka. Ono što vi nazivate iskupljenjem, zove se prosto senilnost.

- Sviđa mi se kod vas što ste tako uviđavni.

- Možda mislite da vas treba poštediti? Vi ste tragično smešni. Već je i Adel imala mnogo razloga da vas ne voli. Azel ih ima još više, pošto se vi niste nikako poboljšali starenjem, znate. Nepostojanje ogledala imalo je na vas smešnoga uticaja: smatrate da ste neodoljivi. Kada bi bar moje lice moglo da vam posluži kao ogledalo i kada biste mogli na njemu da sagledate koliko ste oronuli, otrcani, koliko pobuđujete odbojnost a ne ljubav...

- Prevarili ste se. Sačuvao sam u svojoj sobi sakriveno veliko ogledalo da bih mogao da ocenjujem svoje telesno propadanje.

- Izgleda da niste dobro videli koliko ste propali, da se poslužim vašim odabranim rečnikom? Niste videli koliko ste premašili godine u kojima vas može voleti mlada devojka u punome cvatu?

- Jesam.

- Utešili ste me.

- Muškarac koji je siguran u sebe i svoju privlačnost, ne bi pribegavao takvoj strategiji kakva je moja.

- Pa ako ste tako vidoviti, kako možete misliti da je Azel zaljubljena u vas?

- Pitajte onda nju, pošto nimalo ne verujete onome što vam ja kažem.

- Podsećam vas da ste mi zabranili da joj postavljam bilo kakva pitanja osim onih koja se tiču zdravlja, i to pod pretnjom smrću.

- Vi ste veoma istančani, naći ćete načina i bez postavljanja pitanja. Slušam vas svaki dan već nedeljama i počinjem da upoznajem vašu jezičku tehniku.

- Ako nas slušate, morali ste čuti sa kakvim gađenjem mi je pričala o noćima kada ste dolazili u njenu sobu.

- A vi ste savršeno odgovorili na njeno licemerstvo prestravljene device.

- Nisam mislila ono što sam kazala.

- Šteta. Bilo je to dobro.

- Najzad, da vas voli, ne bi pozvala u pomoć neku sasvim stranu osobu.

- Nije vas ona zvala u pomoć. Ona se hvalila. Kada se žena žali da joj neki muškarac dosađuje posetama, ona to uvek čini da bi sebe istakla.

- U svakom slučaju, jedno je sigurno: ako je Azel zaljubljena u vas, znači da ima veoma loš ukus.

- Konačno smo se o nečemu složili. Adel je imala bolji ukus od nje. Da znate samo kako je čoveku teško kada izaziva odbojnost kod one koju voli! Da je bar, ako me već ne voli telesno, osetila malo nemilosti prema meni! Ponekada sam je molio da pokuša da me zavoli, govoreći joj da će u svakom slučaju provesti život sa mnom i da će biti srećnija ako me bude volela. Na to je ona odgovarala: „Pa ja pokušavam!”

- Razumem zašto se nesrećnica ubila.

- Tokom deset godina koje smo proveli zajedno, nisam je skoro nikada video da se osmehne. Ponekada bi otišla da sedi na obali mora. Satima bi gledala prema vidiku. Pitao sam je zašto, a ona bi kazala: „Čekam nešto što nikako ne dolazi. Tako sam puna neke žudnje! Uzalud znam da unakažena devojka nema čemu da se nada od života, ne mogu da sprečim sebe da se nadam kako će stići nešto, neko.” I završila bi rečenicom koja mi je parala srce: „Da li bih to tako duboko želela, ako od toga ništa ne postoji?”

- Kako se usuđujete da tvrdite kako ste je voleli? Ona je teško patila vašom krivicom i to pred vašim očima. Mogli ste da je oslobodite sa nekoliko rečenica, a niste to učinili!

- Razmislite malo! Zar možete da me zamislite kako joj govorim istinu? „Adel, lažem te već četiri godine, već osam godina. Lepa si kao anđeo, još si lepša nego kada ti je bilo osamnaest godina, pre onoga požara iz kojega si izišla netaknuta. Nisi nikada bila unakažena ni delić sekunde, a ja sam te ubedio u suprotno kako ne bi pomislila da me napustiš. Ne treba da mi zameriš, jer je to bio jedini način koji sam našao da bih te osvojio.” Kada bih joj sve to priznao, ona bi me ubila!

- I dobro bi učinila.

- Imajte u vidu da ja ipak nisam želeo da se to dogodi.

- Ne mogu to imati u vidu. Kada bih ja donela nesreću osobi koju volim, više bih volela da umrem.

- E pa, to je zato što ste vi svetica. Ja nisam.

- I vama polazi za rukom da budete srećni znajući da uništavate njen život?

- Da.

- Nemam reči!

- Nije to vrhunac sreće, ali nije ni loše. Živeo sam sa voljenom ženom, vodio ljubav sa njom...

- Hoćete da kažete da ste je silovali?

- I dalje vaše krupne reči! Ne, sve do njenog samoubistva bio sam uglavnom zadovoljan.

- I kada se Azel bude ubila, bićete zadovoljni sobom?

- Ona se neće ubiti. Drugačija je. Nisam je nikada video kako sedi na obali mora i gleda prema vidiku.

- Ako slušate naše razgovore, trebalo bi da znate zašto.

- Da, ta priča o nekom prisustvu... Ali ja pre mislim da je ona po prirodi dobra. Bog ili bogovi, ne znam već ko, podarili su mi vrhunsku milost: vratili su mi devojku koju sam izgubio, i to još bolju. U Azel postoji izvesna veselost koju samo treba probuditi, a koja se često i budi. U njoj je više čulnosti, a manje sete nego kod Adel.

- Zar vam se ne čini čudnovatim, da se poslužim vašim načinom razmišljanja, što su vam ta božanstva poslala dar? Za šta vas to nagrađuju?

- Pre svega, ako božanstvo i postoji, ne znam da li brine o pravdi. A zatim, može se smatrati da je moje ponašanje, iako to izgleda paradoksalno, imalo za cilj da učini dobro.

- Dobro u vašem smislu, hoćete da kažete.

- U smislu dobra za devojke takođe. Poznajete li mnogo ljudi koji su toliko kao ja posvetili život svojoj ljubavi?

- Gle, pa on bi još hteo da bude primer drugima!

- Bogami, i bih. Za većinu muškaraca, voleti znači samo pojedinost u životu, nešto kao sport, odmor, pozorišna predstava. Ljubavi je potrebno da bude praktična, da se uskladi sa životom koji čovek odabere. Kod muškarca sve je potčinjeno karijeri; kod žene sve se vezuje za decu. I u svemu tome, ljubav je samo nešto prolazno, kao neka bolest koja treba da bude kratkotrajna. Otuda mnoštvo opštih mesta u terapeutske svrhe o prolaznoj prirodi ljubavne strasti. A ja sam dokazao da bi ljubav, ako bi se na njoj izgrađivala sudbina, ostala večita.

- Večita sve do samoubistva jadne izabranice.
- I preko toga, jer mi je izabranica vraćena.
- Lepa je ta vaša ljubav koja je upropastila život dve nedužne devojke.

- Da li ste ikada razmislili kakav bi bio njihov život bez mene? Uzeću najbolji slučaj: udale bi se za bogate ljude koje bi privukla njihova lepota. Kada bi se oni privikli na njihovu privlačnost, zaboravili bi ih i okrenuli se svojim poslovima. One bi tada bile samo supruge i majke primorane da, ukoliko žele da dožive neka osećanja, uđu u komediju buržoaske bračne nevernosti. A vi kažete da sam im upropastio život kada sam ih spasao te običnosti koja bi ih postepeno ubijala.

- Vi ste ih tako dobro spasili, da je jedna od njih zadala sebi smrt.

- Ma ne! Ako prihvatite da su Adel i Azel ista osoba, shvatićete da u celoj stvari nije ni bilo smrti. Adel se vratila u liku Azel i kao i svaka osoba koja nestaje da bi se ponovo rodila, ona je napredovala: Azel je živahnija i veselija nego Adel, otvorenija za ljubav.

- Još nikada nisam čula nešto tako nastrano. Uvek sam smatrala smešnim te priče o reinkarnaciji, a ako još i metapsihoza - nekakvo seljenje duša, treba da vam posluži da dokažete kako ste nevini, onda je to vrhunac!

- Otvorite oči! Dve devojke od osamnaest godina, obe bez roditelja, podjednako lepe i graciozne, obe žrtve nesreće u kojima su mogle biti unakažene; jedna se zove Adel Langle, druga Azel Angler. Čak i prezimena zvuče slično!

- To ćete objasniti na sudu. Nema sumnje da će vaša fonetička objašnjenja biti ubedljiva.

- Nemam ja šta da kažem nikakvome sudu. U očima zakona, nemam sebi šta da prebacim.

- Silovanje, zatvaranje...

- Ni silovanje, niti zatvaranje. Nisam ih uzimao na silu i nisam ih sprečavao da odu.

- Ali mene sprečavate da odem!

- To je tačno. Vi ste moja jedina greška pred zakonom. Tako ste vi tražili.

- Eto ti sad. Greška je moja!
 - Da, jer uporno odbijate da vidite moje zasluge. Zahvaljujući meni, Adel-Azel ima romantični život princeze. Ona je stvorena za to, a ne da postane građanska fabrika dece.
 - Žena ima i druge izbore: ne postoje samo romantične princeze i građanske fabrike za rađanje.
 - Postoje i razumne bolničarke koje provode život kao stare devojke.
 - Postoje i žene ubice. Zna li da žene veoma dobro ubijaju?
 - Treba još samo da imaju mogućnosti za to.
- Lonkur pucnu prstima: dvojica špijuna se pojavio iza vrata.
- Vidite li, gospođice, vaš novi poziv bi se ovde teško mogao ostvariti. Sutra ćemo nastaviti ovaj zanimljivi razgovor. Ostaviću vas da čitate **Karmilu**. Nećete zažaliti zbog toga.
- A dok je izlazio, dodao je:
- Boravak ovde će vam veoma koristiti. Pošto ste primorani da čitate knjige, bićete mnogo manje ograničeni.

Fransoaz Šavenj je pročitala **Karmilu**. U jednom dahu je savladala tu kratku novelu. Ona joj se mnogo svidela. A zatim se počela pitati zašto je njenome tamničaru bilo stalo da se ona upozna sa tom knjigom. Zaspala je razmišljajući kako bi ostvarila svoje ciljeve ukoliko bi imala moć da kao Karmila prolazi kroz zidove.

Sutradan je nastojala da sa Azel razgovara samo o sasvim bezazlenim stvarima. Pitala ju je šta joj savetuje da čita.

- Dajte mi sve naslove kojih možete da se setite. Upravo otkrivam oslobađajuću moć književnosti: ne bih više mogla bez nje.

- Književnost ima moć veću nego i samo oslobađanje: ona ima moć spasiteljsku. Ja bih bez knjiga odavno umrla. Ona je spasila i Šeherezadu u **Hiljadu i jednoj noći**. A i vas će spasiti, Fransoaz, ako vam jednoga dana spas bude potreban.

„Kada bi samo znala koliko mi je potreban!”, pomislila je zarobljenica grimizne sobe.

Azel joj je dala veliki broj naslova.

- Moraćete da ih zapišete, zaboravićete ih - rekla je svojoj negovateljici.

- Nema potrebe. Imam dobro pamćenje - odgovorila je, znajući da ih neke uši slušaju i beleže naslove umesto nje.

Iste večeri Lonkur se iskrca u njenoj sobi sa četvoricom svojih ljudi koji su jedva bili dovoljni da odjedanput donesu sve one knjige.

- Sva sreća što vam moja štićenica nije posavetovala da pročitate još više knjiga. Vaš stan nije dovoljno veliki za to.

- A ja sam očekivala da ćete mi reći: „Vaš životni vek nije dovoljno dug, nećete stići da pročitate sve ovo.”

- To zavisi od vas.

Otpustio je svoje stražare.

- Vidite, veoma sam razočaran vašim današnjim popodnevnim razgovorima sa Azel.

- Ne vidim šta možete da im zamerite.

- Tačnije rečeno, vaši razgovori o književnosti su bili bez zamerke. Jedna plava čarapa razgovara sa drugom plavom čarapom. Bilo mi je dosadno da vas slušam. Međutim, ja sam vam dao dobre zamisli.

- A? - pravila se nevešta bolničarka sa izrazom bezazlene šiparice.

- Mogli ste da razgovarate sa njom o **Karmili**.

- Zašto?

- Čitali ste tu knjigu?

- Da. Pa šta?

Kapetan podiže oči prema nebu.

- Provincijska guščice, zar niste ništa razumeli?

- A šta je to trebalo da razumem? - začudila se Fransoaz napravivši glupav izraz lica.

- Potpuno ste me razočarali. Na osnovu **Karmile** mogli ste da vodite izvrsne razgovore sa mojom štićenicom. A sa ovim novim isporukama knjiga, ne vidim da se na vidiku može pojaviti išta zanimljivo: **Zvezdana** - verujte mi na reč da je Azel poslednja osoba koja još čita Onorea Dirfe! **Uvod u pobožan život**, svetoga Fransoa de Sala - zašto ne i veronauka, imajući u vidu kakvi ste? - Pa **O Nemačkoj** Gospođe de Stal, od čega ne može biti nikakvog...

- Šta to ne može biti?

- Jasno vam je šta želim da kažem, ne?

- Ne.
- Osećam da će Azelina soba postati salon precioza. Pričali ste mi o tome koliko vam ostaje da živite: znajte da to u velikoj meri zavisi od zanimljivosti vaših razgovora sa malom. Ako treba mesecima da vas slušam kako raspravljate o svetome Fransoa de Salu, zamoriću se.
- O čemu onda hoćete da razgovaramo?
- Ne nedostaje vama dobrih tema za razgovor. Mogle biste da razgovarate o meni, na primer.
- Stvarno, ne može biti bolje teme - osmehnula se.
- Juče ste izrazili sumnju da bi me ona mogla voleti, pa možete da započnete razgovor o tome.
- Gospodine, mene se to ne tiče.
- Prestanite sa tom komedijom. Malo je kasno da izigravate savršenu bolničarku. U stvari, imam za vas jednu zagonetku: kakav odnos postoji između žive i vas?
- Znae vi to dobro.
- Ne, ja sada govorim o mitološkoj vezi koja vas spaja.
- Ja to ne znam.
- Latinsko ime za živu je merkur, a napisano velikim slovom označava boga glasonošu Merkura. A koji je simbol boga Merkura? Štap sa dve zmije!
- To je simbol medicine.
- Da: vašeg zanimanja. Isti simbol za glasonošu i za medicinu. Pitam se zašto - ironično će Lonkur.
- Ima poruka koje mogu izlečiti.
- Ima i bolničarki glasonoša koje bi htele da iskoriste mitološku osnovanost toliko da svoju poruku izraze posredstvom žive. Šteta je što nije uspelo.
- To je slučajnost iz koje ću izvlačiti korist.
- Mislio sam da ste to učinili namerno.
- Precenili ste me.
- To je tačno i vi me i dalje razočaravate. Izgledate tako istančano, nadmoćno, ali kada vas čovek malo bolje upozna, shvati da ima posla sa tupoglavom seljankom. Ostavljam vas da čitate, ne očekujući više ništa od vašega duha. Sutra je Azeli rođendan: ne zaboravite da joj čestitate.

Fransoaz je sačekala ponoć. Kada je u zamku nastala najdublja tišina, latila se posla.

- Videćemo u kolikoj meri književnost ima tananu, oslobađajuću i spasonosnu moć - rekla je za sebe smejući se.

Nameštaj u grimiznoj sobi je bio masivan i težak: bolničarka je mogla da pomeri samo sto na kojem je jela. Stavila ga je pored zida.

Kao i u svim prostorijama ove kuće, postojao je samo jedan prozor postavljen na nedostupnoj visini. Fransoaz namesti jednu stolicu na sto: i dalje je bilo suviše nisko da bi sa nje dosegla prozor koji je bio pod samom tavanicom. Tada je, kao što je i predvidela, počela da koristi knjige.

Započela je sa najširim i najdebljim da bi dobila čvrstu osnovu na stolici: bila su to celokupna dela Viktora Igoa koja se pokazaše kao prvorazredan materijal. Nastavila je zbirkama barokne poezije, dajući prednost Agripi Dobinjeu. Posle Skiderijeve **Klelije** na red je došao Mopasan, a da zidarka nije ni primetila kakvo je to ogromno približavanje bilo. Ovo jednostavno stepenište zatim primi svetoga Fransoa de Sala, Tena, Vijona, Gospođu de Stal i Gospođu Lafajet (sa zadovoljstvom je pomislila kako su srećne te dve dame plemkinje što su se tako udružile), zatim **Pisma portugalske kaluđerice**, pa Onore d'Irfea, Flobera, Servantesa, Genži Monogatari, Nervalu, elizabetinske pripovetke ledi Amelije Nortamb, Paskalove **Provincijalke**, Svifta i Bodlera - sve što je devojka sa početka ovoga veka, obrazovana, osećajna i podložna uzbuđenjima, trebalo da otvori.

Nedostajala joj je samo jedna ili dve knjige da dosegne prozor. Selila se da je u fioci komode ostavila **Parmski kartuzijanski manastir** i **Karmilu**. Tada je kula od knjiga dostigla potrebnu visinu.

„E, sada, ako se gomila sruši, znači da se ne treba ničemu nadati od književnosti”, pomislila je.

Bilo je opasno popeti se na gomilu: da nije imala duge noge i po prirodi bila stabilna, ne bi imala nikakvih izgleda - da bi se čovek suočio sa svetom knjiga, najvažnije je da bude čvrst na nogama.

Kada je alpinistkinja bila na vrhu, prisela je jednom butinom na prozorsku dasku i uzdahnula. Onda skide jednu cipelu, pa držeći je kao čekić, razbi staklo potpeticom. Zatim izvuče krhotine i isturi noge

napolje. Tle je bilo daleko. „Nije važno: ili ću doskočiti ili crći”, pomisli. Pomoli se svetome Edmondu Dantesu, zaštitniku bekstava iskakanjem u prazno, pa skoči. Nevelika težina, elastičnost i inteligencija njenih nogu spasoše je: pala je ne udarivši se nimalo, kao da je to činila celoga života.

Opijena zadobijenom slobodom, udahnula je punim plućima svež vazduh, a zatim napravi plan poduhvata.

Došla je pod Azelin prozor i razmislila. Ne bi joj bilo teško da se uspuza uza zid, ali Lonkurova soba nije bila daleko: ne bi mogla da razbije prozor a da on to ne čuje.

Ne, trebalo bi da se odluči i da krene unutrašnjim stepeništem čiji stepenici jako škripe. „Bolje je da više ne razmišljam, inače neću imati hrabrosti da učinim nešto tako besmisleno”, zaključila je.

Ušla je na glavna vrata za koja nije bilo nikakvoga razloga da se zaključavaju. Noseći cipele u rukama, započela je da se penje stepenicama zadržavajući disanje: svaki njen korak je izazivao škripanje stepeništa. Prestravljena, zaustavila se, a onda razmislila: „Ova sporost mi ne odgovara, čini me težom: ako hoću da budem što lakša, trebalo bi da trčim na prstima i da preskačem po četiri stepenice.”

Zaustavila je disanje, zaletela se i u nekoliko skokova kao srna stigla na sprat uštedevši maksimum decibela. Na pamet joj je pala izvanredna misao da se ne zaustavlja i da nastavi u jednome dahu do sobe štíćenice.

Zatvorila je vrata za sobom, konačno udahnula i sačekala da joj se srce smiri i počne kucati normalnijom brzinom, gledajući devojkicu kako spava. Zidni sat je pokazivao jedan čas po ponoći. „Biće mi potrebno samo šezdesetak minuta da izvršim svoj plan. Koliko vremena će mi biti potrebno sada da uništím tamnicu koja postoji samo u njenoj glavi?”

Stavila je šaku na Azelina usta da bi je sprečila da krikne. Devojkica otvori prestravljene oči; bolničarka stavi prst na usta da bi joj pokazala da treba da šapuću.

- Htela sam da vam prva čestitam rođendan - osmehivala joj se.

- U jedan sat noću? - promrmljala je zapanjena štíćenica. Kako ste došli?

- Nisam se vraćala u Ned.

Ispričala joj je kako je zatočena u grimiznoj sobi na drugome kraju zamka.

- Ali ja ne razumem. Zašto vas je zatvorio?

- To je duga priča. Mislite li da vaš staratelj sada spava?

- Bolje nego ikada. Uzeo je sredstvo za spavanje da bi bio u punoj formi za noć mojega rođendana.

- Odlično što je tako.

Onda joj je ispričala o Adel Langle. Azel nije umela ni da proslovi. Franzoaz ju je prodrmla: - Zar još niste ništa razumeli? Sa vama se događa to isto! Upravo potpuno isto!

- I ta devojka se ubila? - mrmljala je štićenica, zaprepašćena.

- Da, a to ćete najzad učiniti i vi, ako i dalje uporno budete odbijali da shvatite istinu.

- Koju istinu?

- Kako koju istinu? Da je vaša ružnoća ista kao ona koju je zadobila Adel u vatri - u vatri koja nju nije nimalo unakazila, ali ju je izjedala iznutra, sve dok nije osetila želju da se baci u vodu kako bi je ugasila.

- A ja u snovima čujem kako bombe padaju po putu...

- Da, po putu, a ne po vama. One vas nisu povredile.

- Roditelji su mi poginuli!

- Nisu imali sreće kao vi. Da, vi ste imali sreće: kada vas pogleda, čovek ne bi mogao ni zamisliti da ste pretrpeli bombardovanje iz aviona.

- Kada me pogleda, čovek bi pomislio da sam nakazna od rođenja. Kakva uteha!

- Ne, glupačo! Upravo sam vam kazala da doživljavate isto što i Adel Langle! Jeste li toliko glupavi?

- Ja nisam nikada videla tu devojku.

- A ja sam videla jednu njenu fotografiju: toliko je bila lepa da vam zaustavlja dah. Poznajem samo jednu osobu koja me je više zadivila lepotom: to ste vi.

Devojka je ostala zabezeknuta nekoliko trenutaka, a onda poče da pravi grimase i da topće nogama: - Mrzim vas, Fransoaz! Odlazite, neću više nikada da vas vidim.

- Zašto? Zato što vam govorim istinu?

- Zato što lažete! Možda vama polazi za rukom da zamišljate kako lažete od dobrote da biste razveselili jadnu nakazu. Zar ne vidite koliko ste surovi? Da li vam je jasno koliko napora sam uložila poslednjih pet godina da prihvatim neprihvatljivo? A sada ste došli vi da me dovodite u iskušenje, jer ja sam naravno u iskušenju da vam poverujem, pošto kao i svaki čovek u dubini duše čuvam neiskorenjivu nadu...

- Nema potrebe da gajite nekakvu nadu, treba samo da otvorite oči!

- Otvorila sam ih pre pet godina pred onim užasnim ogledalom. I to mi je dovoljno!

- Da razgovaramo o tome ogledalu! Kapetan ga je kupio pre trideset godina kod nekog majstora za ogledala u Puant-a-Pitru. To ogledalo, koje ima za cilj da se napravi šala sa prijateljima, vaš staratelj je koristio da bi ubedio Adel kako joj se lice promenilo. I ponovio je isto sa vama i to sa istovetnim uspehom.

- Ne verujem nijednu reč tim vašim trabunjanjima. Govorite to tla biste izbrukali mojega dobrotvora.

- Srećni dobrotvor koji je veštom strategijom uspeo da dobije za ljubavnice dve najlepše devojke na svetu! A recite mi iz kojih pobudu bih ja rizikovala toliko da dođem ovamo i da vam ocrnjujem ugled toga svetoga čoveka?

- Ne znam. Iz zlobe, iz podlosti, iz nepoštenja - i svega onoga što može da prikrije lepo lice kao što je vaše.

- Ali šta bih dobila ako vas lažem i zašto bi me vaš dobri Kapetan ovde zatvarao?

- Čuva vas za mene, da biste nastavili da me negujete?

- Da vas negujem? Vi ste potpuno zdravi. Verovatno samo neka mala anemija zbog nedostatka vazduha i kretanja i to je sve. Jedino od čega bi vas trebalo lečiti, jeste otrov kojim vas je vaš staratelj pelcovao.

- Zašto mi tako odjednom pričate sve te krupne stvari?

- Da bih vas izbavila! Osećam prijateljstvo prema vama, ne bih mogla više da podnesem da vas gledam kako živite u ovakvome paklu.

- Ako gajite prijateljstvo prema meni, onda me ostavite na miru.

- Zašto odbijate da mi verujete? Zašto vam je toliko stalo da smatrate sebe čudovištem ako vam ponavljam da nikada nisam videla nikoga tako lepog?

- Neću da gajim lažne nade. Ne možete mi dati nikakav dokaz o tome što mi pričate.

- Vi takođe nemate nikakvih dokaza protiv.

- Da. Veoma dobro se sećam kako je bilo kada ste me prvi put videli. Doživeli ste duboki šok i niste uspeli da ga sakrijete.

- To je tačno. A znate li zašto? Zato što nisam nikada videla tako divno lice. Zato što je takva lepota retka i šokira onoga ko je ugleda.

- Lažljivice! Lažljivice! Čutite! - rekla je štićenica briznuvši u plač.

- Zašto bih vas lagala? Meni bi u ovome času bilo najkorisnije da pobegnem u Ned morem: odlična sam plivačica, mogla bih da otplivam tamo. Prihvatila sam besmisleni opasnost da se vratim u zatvor iz kojega sam uspela da pobegnem i to samo zato da bih vas lagala?

Azel je grčevito mahala glavom.

- Ako sam lepa, zašto ste toliko čekali da mi to kažete?

- Zato što se prisluškuje svaka naša reč. Jedan hodnik povezuje vašu sobu sa sobom za pušenje iz koje nas Kapetan sluša. Pomišljala sam da vam pišem, ali mene su pretresali svaki put pre nego što bih pošla ovamo, ispitivan je i najmanji moj papirić, i najmanja olovka mi je oduzimana. Sada mogu to da vam kažem zato što oni spavaju, bar se ja tome nadam.

Devojka obrisala suze i uzdahnu:

- Želim da vam verujem. Ali ne mogu.

- Vaš staratelj ima jedino ogledalo u ovoj kući. Nalazi se u njegovoj sobi. Mogle bismo da odemo i da ga nađemo.

- Ne, neću. Kada sam se videla poslednji put, suviše sam patila.

Bolničarka duboko udahnu ne bi li uspela da sačuva mir.

- Znači da je tačno ono što su mi pričali. Zatvorenici ne žele na slobodu. Podsećate me na Fabrisa del Donga: volite svoju tamnicu. Na vašim vratima nema druge brave osim vaše zamišljene ružnoće, ja sam vam upravo ponudila ključ, a vi ga nećete.

- To bi značilo poreći sve ono što sam doživela ovih pet godina.

- Konačno ću poverovati da vam je mnogo stalo do tih vaših pet godina sa onim starcem! Sada je dosta, prekinite tu komediju i pođite

sa mnom.

Došlo je do prave borbe. Fransoaz je vukla Azel koja se poslužila svojom velikom snagom inercije da bi ostala u krevetu.

- Ludačo! Zar hoćete da nas čuju?

- Neću to ogledalo!

Na ivici očajanja, Fransoaz upali osvetljenje. Zgrabila je devojkju za ramena i primakla je na desetak santimetara od svojega lica.

- Pogledajte se u mojim očima! Nećete videti mnogo, ali dovoljno da biste zaključili da na vama nema ničega nakaznog.

Zapanjena, Azel ne skrenu pogled ustranu.

- Zenice su vam ogromne.

- One se šire kada gledaju nešto izuzetno lepo.

I dok se devojkja gledala, Fransoaz je odgovarala u sebi Lonkuru: „U pravu ste: nije uzaludna veza između Merkura i medicine. Ja sam glasonoša koliko i bolničarka.” Zatim joj reče: - Pa, jeste li videli?

- Ne znam. Vidim jedno glatko lice koje izgleda normalno.

- Ne možete očekivati da vidite više u oku. A sada dođite, i budite što je moguće tiši.

Izišle su na prstima i pošle do starčeve sobe. Starija devojkja došapnu mlađoj: - Najpre ga treba onesposobiti.

Ušle su i zatvorile vrata za sobom. Zahvaljujući sredstvu za spavanje, Omer Lonkur je spavao mirno, širom otvorenih usta, sasvim bezazlena izgleda.

Fransoaz otvori jedan orman i uze dve košulje. Šapnula je Azeli dobacivši joj jednu: - Ovo ćete mu ugurati u usta dok mu ja budem vezivala ruke ovom drugom košuljom.

Starac otvori užasnite oči, ali nije mogao da vikne, pošto su mu usta već bila začepljena.

- Uzmite još jednu košulju i vežite mu nožne članke - naredi bolničarka.

Pre nego što je uspeo da shvati šta se događa, bio je pričvršćen za krevet, vezanih ruku i nogu.

- A sada, potražimo to ogledalo.

Uzalud su otvarale plakare i ormance i tražile po njima, ogledalo ne nađoše.

- Očigledno ga je sakrio matori nitkov - gundala je Fransoaz.

Onda se odlučila za neposredan napad:

- Dragi gospodine, nema ni govora da vam izvadimo čep iz usta. Sa druge strane, nije nemoguće da započnemo neku igru veoma neprijatnu za vašu ličnost ukoliko odmah ne počnete da saradujete sa nama.

Lonkur je bradom pokazao biblioteku.

- Da li je ogledalo iza knjiga? Da li ih treba sve skinuti?

On je glavom dao znak da ne treba, a onda vezanim rukama pokazao da treba gurnuti jednu od njih.

- Koju? Ovde ima na stotine knjiga.

- Da mu sklonimo košulju pa će nam reći.

- To nikako! Iskoristio bi priliku da pozove svoje ljude! Ne, potražimo naslov koji podseća na ogledalo.

Azel nađe **Alisu u zemlji čuda** i **Sa druge strane ogledala**: gurnula ih je, ali nije bilo nikakvog rezultata. Počele su da gube nadu kada se bolničarka seti Kapetanovih reči: „Roman je ogledalo koje nosimo celim putem.” Pojurila je prema polici sa Stendalovim knjigama i pogurala **Crveno i crno**.

Biblioteka kliznu na stranu a iza nje se ukaza tako široko i veliko ogledalo, da bi se u njemu i čitav konj mogao oglednuti.

- Ovo je vrhunac - primeti Fransoaz. - U ovoj kući iz koje je proterano i najmanje ogledalce, nalazi se najveće ogledalo koje sam ikada videla.

- I najlepše - prošaputa štićenica.

- Biće zaista lepo kada se u njemu bude video vaš lik, Azel.

- Najpre vi - zamolila je mlada devojka. - Hoću da budem sigurna da ovo ogledalo ne laže.

Fransoaz je poslušao. Veliko ogledalo je prikazalo onakvom kakva jeste, sličnu veličanstvenoj boginji Atini.

- Dobro, a sada vi.

Devojka je drhtala kao prut.

- Ne mogu. Suviše se plašim.

Starija prijateljica se ljutnula:

- Nemojte mi reći da je sav moj trud bio uzaludan!

- Ima li išta strašnije od ogledala?

Starac je sve to gledao i slušao sa izuzetnim uživanjem, kao da je konačno doživeo prizor koji je dugo čekao.

Bolničarka se raznežila:

- Zar vas je toliko strah da budete lepi? Razumem ja vas, iako sam mnogo manje lepa nego vi. Ružnoća vas oslobađa: nema nikakvih izazova koje treba prihvatiti, čovek treba samo da se prepusti svojoj nedaći, da živi sa njom i to je tako ugodno. A lepota predstavlja izvesno obećanje: treba moći nositi je, treba biti na njenoj visini. To je teško. Pre nekoliko nedelja kazali ste da je to uzvišeni dar. Ali nemaju svi želje da prihvate takvu pogodnost, nema svako želje da bude odabran, da vidi prijatno iznenađenje u očima drugih, da otelotvori snove svih ljudi, da se svakoga jutra pogleda u ogledalu i uoči moguće tragove vremena. A ružnoća je jednolična, zna se da će da traje. Osim toga, ona vas čini žrtvom, a vi tako volite to mučeništvo...

- Ja ga mrzim! - pobunila se štićenica.

- Možda biste vi želeli da ne budete ni lepa ni ružna, nego slična većini, nevidljiva, beznačajna, pošto se sloboda sastoji u tome da ne budemo neko. E pa, žao mi je zbog vas, ali vi ste daleko od toga i moraćete da se naviknete na tu razočaravajuću stvarnost: vi ste toliko lepi, da je jedan prosvetljeni ljubitelj hteo da vas otme od vašeg sopstvenoga pogleda da bi jedino on uživao u takvome prizoru. Uspevao je u tome punih pet godina. Nažalost, dragi Kapetane, i najbolje stvari imaju svoj kraj. I najlošiji snovi se takođe ostvaruju. Moraćete da podelite blago sa mnogo drugih ljudi, među kojima je i samo to blago - što predstavlja dobro uređenu milost... Azel, u čast vašega rođendana, poklanjam vas vašim očima.

Fransoaz je uhvatila devojkicu za ramena i gurnula je pred ogledalo. Štićenica kao kakav satelit uđe u polje vidljivosti ogledala i smesta postade njegova zarobljenica: suočila se sa sopstvenim likom.

Onako obučena u belu noćnu košulju i sa dugom rasutom kosom, izgledala je kao vila. Lice joj je bilo od onih koja se javljaju jedanput ili dva puta u generaciji, a koja obuzimaju ljudsko srce toliko da zaboravlja sopstvenu bedu. Otkriti takvu lepotu znači izlečiti se od svih bolesti, da bi se smesta zadobila jedna još ozbiljnija, ona koju ni sama Smrt ne čini podnošljivijom. Čovek koji je ugleda, istovremeno je spasen i izgubljen.

A ono što može osetiti osoba koja sebe otkriva, niko nikada neće znati, osim nje same.

Azel je konačno pokrila lice rukama i prošaputala:

- Bila sam u pravu: ima li ičega strašnijeg od ogledala?

A onda se onesvestila.

Fransoaz pohita da je povрати.

- Osvestite se. Padaćete u nesvest kada budemo van opasnosti.

- Ovo što mi se događa toliko je zapanjujuće. Imam utisak kao da sam nečim udarena.

- Bio je to zaista snažan šok.

- Jači nego što možete i zamisliti. Ja se sećam sebe iz vremena pre bombardovanja: nisam bila... ovakva. Šta se to dogodilo?

- Događilo se to da ste otada odrasli i sazreli.

Devojka je ostala nepomična, ne verujući onome što vidi.

Bolničarka poče da razmišlja glasno:

- A sada treba da se dogovorimo o planu bekstva. Bilo bi bolje ne čekati da se stražari probude. Bilo bi idealno da nađemo neko oružje. Gde bi dođavola moglo da se nađe nešto slično u ovakvoj kući?

Lonkur je zajecao kroz onaj svoj čep. Pokazivao je bradom na ogledalo.

- Šta pokušavate da mi kažete? - upita gospođica Šavenj. - Da je ogledalo oružje?

On glavom označi da nije to i nastavi da pokazuje na ogledalo. Fransoaz ga okrenu: iza njega je stajao okačen pištolj. Zgrabila ga je i proverila da li je napunjen.

- Dobra zamisao da se ovako stave zajedno opasni predmeti. Ako nam tako olako otkrivete svoja skrovišta, znači da hoćete da sarađujete. U tom slučaju ću vam ukloniti čep iz usta: ako se čuje i najmanji uzvik, budete sigurni da neću oklevati da pucam.

Izvukla je košulju iz starčevih usta. On udahnu i reče:

- Nemate čega da se plašite. Na vašoj sam strani.

- Bolje recite da ste naš talac. Nikada neće doći dan kada ću imati poverenja u vas. Vi ste mene uhapsili, pretili ste mi smrću...

- Tada sam mogao da izgubim. Sada više ne.

- Azel je i dalje pod vašim krovom.

- Da, ali sada zna. Izgubio sam je.

- Mogli biste poželeti da je zadržite silom.
- Ne. Suprotno od onoga što mislite, ne volim da prisiljavam. Tokom ovih pet prekrasnih godina, zadržavao sam Azel lukavstvom, ali ne osećam želju da je zadržavam nasilno. Ja sam osećajan čovek.

- Sada se još i hvališe!

- Svakako, vi i ne znate šta je to osećajan čovek, jedna moja gospođice.

- Ono što ste činili ne izgleda mi kao znak neke velike osećajnosti.

- Moji gresi nisu nimalo važni, jer ja se za njih iskupljujem. Raspolazem kolosalnim bogatstvom. Sve do poslednje pare poklanjam Azeli.

- Ne mislim da vaš novac može izbrisati krađu pet godina njenoga života.

- Ne budite smešni sa svojim opštim mestima. Prvo, ona nije bila tako nesrećna. A zatim, nije nimalo loše za devojkicu bez roditelja da dobije takav rudnik zlata, a da ne mora ni za koga da se uda.

- Smatrate je prostitutkom, šta li?

- Naprotiv. Ne postoji biće na svetu koje sam toliko voleo. Ona to zna i zato će prihvatiti.

- Ona treba da vam se osveti. A šta vi to čekate, ako boga znate? - nastavila je okrenuvši se prema devojkici. - Stojite tu ukočeni, odsutni, a upravo ste razumeli kako ste tako dugo bili žrtva najprljavije podvale. Sećate li se kada ste mi govorili da osećate kako Kapetan nešto krije, kako ima neku tajnu i da ona mora biti nešto ozbiljno? E pa, ta tajna je bilo vaše lice čija bi lepota ovih pet godina zapalila svet - ovih pet godina dok ste se vi gušili u gađenju na samu sebe. Zločinac je pred vama, vezanih ruku i nogu.

- Šta hoćete da učinim? - prošaptala je štićenica sedeći i dalje na podu, potpuno nepomična.

- Udarajte ga, šamarajte ga, vređajte ga, pljujte ga.

- Šta bih time postigla?

- Bilo bi vam lakše!

- Od toga mi ne bi bilo lakše.

- Razočarali ste me. Ovlašćujete li me da vas zamenim? Baš bih volela da ga prodrmam kao šljivu i da tome gadnome nitkovu kažem

istinu u lice.

Ove reči su probudile devojkicu koja ustade i postavi se između Fransoaz i Lonkura, moleći: - Ostavite ga na miru!

- Pa vi ga sažaljevate?

- Njemu dugujem sve.

Bolničarka je bila zaprepašćena, zatim se, iako na vrhuncu besa, pribra držeći pištolj uperen u starčevu glavu: - Ruke mi se oduzimaju dok vas slušam! Zar ste tako glupavi?

- Bez njega ne bih bila ništa - promuća šticećena.

- Kažete to zbog bogatstva koje vam nudi? Ako mene pitate, to je najmanja nadoknada koju vam duguje...

- Ne, mislim na stvari bez cene koje mi je pružio.

- Da: tamnica, svakodnevno nasilje, ponižavanje - to vam se u suštini sviđalo? Bio je u pravu, svinja matora.

Devojka zamahne glavom sa izrazom odvratnosti.

- Niste ništa razumeli. Nije bilo tako.

- Pa dobro, Azel, vi lično ste mi govorili kako vam je to bilo odvratno, kako ste se zbog toga osećali bolesnom, kako ste se svake noći plašili da će vam doći u postelju!

- I to je istina. Ali nije to tako jednostavno.

Fransoaz uze stolicu i sede, kao skrhana onim što je čula, ali ne prestajući ni za trenutak da nišani u Lonkurovu slepoočnicu.

- Objasnite mi onda smešnu složenost stanja vaše duše.

- Upravo sada sam se srela sa sopstvenim licem. Vi kažete da je to razlog što treba da mu zameram - i ja mu zaista i zameram, jer sam toliko patila zato što sam mislila da sam ružna. Međutim, ja njemu dugujem za ovo lice.

- O čemu vi to pričate?

- Kao što sam vam rekla, nisam sebe sasvim poznala... Ja jesam bila zgodna, ali sada sam tako... lepa. Pominjete kraj odrastanja: mislim da to nije dovoljan razlog, jer tada sam već imala skoro osamnaest godina. Ne, uverena sam da me je on učinio ovakvom.

- Je li vas on to operisao? - izbaci bolničarka prezrivo.

- Ne. On me je voleo. Mnogo me je voleo.

- Porasli ste i postali vitkiji. A u tome nema njegove zasluge.

- Možda ste u pravu kada je telo u pitanju. Ali ne u pogledu lica. Da nisam dobijala tako veliku ljubav, moje crte lica ne bi imale ovaj sjaj i gracioznost.

- Ja bih pre rekla, da niste bili zatvoreni pet godina sa izlapeлим starcem kao jedinim društvom, ne biste sada govorili takve budalaštine. Uzmite neku ružnu devojkę, okružite je ljubavlju i tada ćete videti ništavnost svoje teorije.

- Ne poričem ja svoje prednosti. Ali on je u njima otkrio lepotu. Bila je potrebna ljubav tako snažna kao njegova, da bi se stvorila takva skladnost.

- Prestanite, neću više da slušam takve gluposti.

- A ja bih zamolio da se čuje još - umešao se Lonkur, uzbuđeno se osmehujući.

- Pogledajte ga samo kako uživa! - pobunila se Fransoaz. - Pa to je vrhunac: on je drži zatvorenu godinama, a ona mu zahvaljuje.

- Ako mi dopustite da kažem svoje mišljenje... - nastavio je.

- Čutite ili pucam!

- Ne, pustite ga da govori - reče devojkę.

- Hvala, dete moje - nastavio je. - Onda, ako mogu da kažem svoje mišljenje, vi ste obe i u pravu i niste u pravu. Evo u čemu Azel nije u pravu: kada sam je sreo pre pet godina, ona je već bila toliko lepa da zavrti glavu celome svetu. Nisam ja uzalud bio kao gromom pogođen i nisam je uzalud ukrao. Ali Azel je i u pravu: njena lepota je još blistavija danas nego pre pet godina. Evo u čemu je Fransoaz u pravu: sazrevanje je u tome bilo veoma značajno. Ali Fransoaz i nije u pravu: moja ljubav je doprinela da se ta lepota rascveta.

- U tome slučaju Azel vas nije dovoljno volela, pošto ste vi ružni i oronuli.

- Ne može čovek imati sve. Ja nalazim da je izvanredno već to što je osetila nežnost prema meni.

- Bilo je to više od nežnosti.

- Azel, čutite, ili ću vas ošamariti!

- Zašto se tako ljutite, Fransoaz?

- Zašto? A šta vi mislite? Dolazim u nepoznatu kuću, zatičem u njoj zatočenu devojkę, ona mi se žali na zlostavljanje koje joj nameće matori tamničar, ona je bez odbrane, gleda me raširenim molećivim očima i govori mi kako sam jedina njena prijateljica, a ja,

bezazlena provincijalka, uzbuđena sam, stavljam život na kocku da bih pritekla u pomoć toj jadnoj žrtvi, kupujem toliko toplomera da postajem sumnjiva kao trovačica, zatim sam ja zatvorena, bežim iz zatvora uz opasnosti po život, pa umesto da pobegnem plivajući, ulećem vuku u čeljusti da bih nju spasila, otkrivam joj konačno laži u kojima je staratelj primorava da živi - a ishod svih tih mojih napora je takav da mlada ćurka kaže starome nitkovu svojim najslađim glasićem: „Osećam prema vama više nego nežnost!” Vi to mene zavitlavate?

- Smirite se, shvatite me...

- Sada shvatam da vam kvarim dobro raspoloženje! U suštini, ja vama smetam! Da li je neko ikada video dva ovako dobro sparena golupčića? Bili ste oduševljeni što možete da glumite žrtvu, a on je u svojim godinama bio presrećan da još može da igra ulogu dželata! A ja, mogu li znati čemu je trebalo da ja služim u toj vašoj komediji? A, da, nedostajao je glavni sastojak za vaše nastrano uživanje: posmatrač. Bezazleni posmatrač čije bi negodovanje udesetostručilo vašu želju i pohotu. A za tu ulogu nije odabran niko drugi nego mala glupava bolničarka koja nije nikada izišla iz rodnoga gradića. Ali nemate sreće: naleteli ste na devojkicu loše naravi. Šta me sprečava da vas ubijem oboje?

- Ona je ćaknuta - reče Lonkur.

- Slušajte vi! Prst mi je na obaraču!

- Nemojte ga ubiti, Fransoaz, vi niste ništa razumeli!

- Još ćete mi reći kako sam suviše glupa da bih shvatila tananost svega što se ovde događa?

- Mila moja prijateljice, sestrice...

- Ne, dosta mi je svega! Neću više da trpim!

Tada devojkica pade na kolena i poče da govori drhteći:

- Fransoaz, možete misliti da sam glupa i ubijte me ako hoćete, ali vas preklinjem, nemojte više misliti da sam htela da vas zloupotrebljavam ili da vam se rugam. Vi ste biće koje volim najviše na svetu.

- Ne, to je on, on je biće koje volite najviše!

- Kako možete da uporedite tako različita osećanja? On mi je otac, vi ste mi sestra.

- Čudan neki otac!

- Da, čudan otac. Ja najbolje mogu da prosudim da se loše poneo prema meni. Njegove greške su mnogobrojne i neoprostive. A ipak, postoji nešto u šta ne mogu da sumnjam, a to je da me on voli.

- Lepa parada!

- Da, lepa parada je voleti tako snažno! U ovoj kući sam se osećala toliko voljenom.

- Pošto ste tako lepi, voleo bi vas svaki muškarac.

- To nije istina. Veoma su retki ljudi sposobni za tako veliku ljubav.

- Šta vi znate o tome? Niste imali nikakvoga iskustva pre nego što ste stigli ovamo.

- U to nimalo ne sumnjam. Nije potrebno biti mnogo obrazovan niti živeti dugo, pa primetiti da ljubav nije svojstvo svih ljudskih bića.

- Recite bolje da vam je potrebno da u to verujete. Za vas je to jedini način da podnesete misao o ovih pet užasnih godina.

- Imala sam ja ovde i lepih trenutaka. Ne žalim ni za čim: ni što sam sreća Kapetana, ni što ste me vi spasili. Stigli ste u pravome trenutku. Pet godina života na Mort-Frontijer mi je donelo bogatstva koja bi se preokrenula u gorčinu da vi niste došli da odigrate ulogu providenja.

- Ne razumem vas. Da sam ja doživela ono što ste vi izdržali, ubila bih Lonkura.

- Moramo prihvatiti da ne shvatamo neke stvari kod svojih prijatelja, rekla sam vam to već. Ni ja vas ne razumem baš uvek. Ali ne volim vas manje zbog toga. I čitavoga života ću vam biti zahvalna što ste mi otvorili oči o ništavilu moje tamnice. Da sam ostala u stanju odvratnosti prema sebi samoj, možda bih završila kao Adel.

- Konačno prave reči! Sada vidite da imate mnogo razloga da mrzite ovoga matorog nitkova.

- Nema sumnje.

Lepo devojčino lice poprimi neki neobičan izraz. Ustala je, zaobišla bolničarku i prišla Kapetanu kojega je sada gledala neočekivano oštro.

Nastupilo je tako snažno suočavanje, da se Fransoaz zapita nisu li zaboravili da je i ona tu.

- Da, zameram vam - reče devojka Lonkuru - Ne zato što ste me ukrali i zatvorili, ne zato što ste me uverili da sam ružna. Zameram

vam zbog Adele.

- Šta možeš da mi prebaciš, ti koja je nisi ni poznavala?

- Što ste je voleli. Ja nisam kao Fransoaz. Vaši zločini iz ljubavi pobuđuju u meni neku vrstu divljenja. Čoveka koji voli do ponižavanja, do uništavanja one koju voli, mogu da shvatim. Sa druge strane, ne mogu da podnesem pomisao da nisam prva. Vaša nedela su time postala kao nešto obično: ona su se veličinom napajala iz svojeg izuzetnoga karaktera, iz svoje jedinstvenosti. A ako sam ja samo puko ponavljanje, onda, da, zameram vam i mrzim vas.

- Je li moguće da si ljubomorna? Kakav neočekivani dokaz ljubavi!

- Niste razumeli. Ja sam ljubomorna zbog nje. Ako ste je voleli toliko da za nju izgradite ovakvu podvalu, kako možete posle toga voleti neku drugu? Zar ne znači da sramotite svoju ljubav ako to ponovo učinite?

- Ja ne mislim tako. Čemu služe mrtvi ako ne da žive volimo više? Patio sam čitavih petnaest godina posle njene smrti. A onda sam sreo tebe. Otada o njoj govorim u sadašnjem vremenu. Zar ne razumeš da ste ti i ona jedna ista osoba?

- Vi to kažete zbog sličnoga zvuka naših imena. To je smešno.

- Sličnost vaših imena je najmanje neobična od svih vaših sličnosti. Mnogo sam živio i mnogo putovao: video sam mnogo ljudskih bića i imao mnogo ljubavnica, tako verujem da se pomalo razumem u retke pojave. Među muškarcima i ženama ništa nije tako neravnomerno raspoređeno kao ljupkost. Upoznao sam samo dve devojke koje su u tome pogledu istovetne. Pošto sam obe poznavao i voleo, znam da su one jedno biće.

- I svih ovih godina vi ste me voleli samo zbog sličnosti sa nekom drugom? Mrska mi je i pomisao na to!

- To znači da sam te voleo i pre tvojega rođenja. Kada je Adela umrla, ti si imala tri godine: iz toga uzrasta potiču prva sećanja. Volim da mislim kako si nasledila uspomenu na nju.

- Mislim da je ta pretpostavka odvratna.

- To nije pretpostavka, sigurno je tako. Zašto te je mnogo strah da se šetaš ostrvom, zašto pored obale osećaš neko prisustvo koje

nazivaš bolnim? Zato što se sećaš da si se tu ubila pre dvadeset godina.

- Ućutite, inače ću poludeti!

- Varaš se kada kažeš da si se prolepšala poslednjih pet godina: još pre nego što si se rodila počelo je tvoje prolepšavanje, još one 1893. godine kada sam sreo Adel. Uživala si svu ljubav koju sam pružao tvome prethodnom otelovljenju. I uživaš sve plodove, pošto si bolja od nje: otvorenija si prema životu. U njoj je postojala neka pukotina, neko beznađe, izvesno životno nezadovoljstvo koje ti nisi nasledila. Zbog toga je izvršila samoubistvo. A ti si suviše puna života da bi se ubila.

- Tako vi mislite? - razbesnela se štićenica.

Ona pokretom žestokoga besa istrže pištolj iz Fransoazinih ruku i prisloni ga na sopstvenu slepoočnicu.

- Azel! - uzviknuše uglas starac i mlada žena.

- Ako mi se približite, pucaću! - izgovori Azel sa izrazom najveće odlučnosti u očima.

- Stara budalo! - reče bolničarka. - Vidite li sada šta nazivate dobročinstvom svoje ljubavi: uskoro ćete imati na savesti dve mrtve devojke.

- Azel, nemoj, molim te, ljubavi moja, nemoj to učiniti!

- Ako sam, kao što vi tvrdite, Adelina reinkarnacija, ne mogu imati logičniji stav.

- Ne, Azel - reče Fransoaz. - Vi se nalazite u osvitu novoga života punog radosti. Videćete kako je uzbudljivo biti lepa. Bićete bogati i slobodni: imaćete pred sobom sve!

- Baš me briga za sve to!

- Grešiš što odbijaš ono što još nisi ni upoznala.

- Te stvari me ne zanimaju. Ovde sam doživela ono najbolje što sam mogla doživeti. I sada, ako sam Adel, kako mogu da mislim na nešto drugo osim na svoju smrt?

- Treba da misliš na moju smrt.

- On je u pravu - uzviknu Fransoaz. - Ako nekoga treba ubiti u svemu ovome, onda je to on. Zašto biste se vi ubili? Otkada se to ubijaju žrtve umesto krivaca?

- Ne bih mogla da ga ubijem - prošaputa štićenica držeći i dalje pištolj na slepoočnici. - Ne bih imala snage za to.

- Dajte mi to oružje - naredi joj Fransoaz. - Uzimam to na sebe.
- Gospođice, ovo je nešto između nje i mene. Azel, nemam ništa protiv zamisli o samoubistvu, ali tvoje je nedopustivo. To bi značilo udvostručiti užas sa Adelom koja je bar imala izgovor, jer je osećala beznađe.

- I ja osećam beznađe.

- Ti nemaš nikakvog razloga za to. Danas je tvoj rođendan i kao poklon dobijaš lepotu, bogatstvo i slobodu.

- Prestanite, muka mi je od vas! Kako mogu da zaboravim ono što sam ovde doživela? Kako bih mogla da vučem taj teret čitavoga života?

- Ko govori o teretu? Ko govori o zaboravu? Iskreno se nadam da ćeš se sećati. Otići ćeš odavde opterećena izuzetnom ljubavlju koju si stekla zauvek. Ne postoji veće bogatstvo.

- Ta priča je tamnica koju ću poneti sobom. Sećanje na vas neće me nikada napustiti. Da bih se oslobodila, potrebno je da se nešto razbije.

- Da, ali ne tvoja glava. Treba raskinuti krug. Ako se ti ubiješ, ojačaćeš taj krug umesto da ga uništiš. Tvoja prijateljica je u pravu: ako zaista osećaš potrebu da ubiješ nekoga da bi iz njega izišla, onda ubij mene.

- Želite da vas ubijem? Zaista to želite?

- Ja najviše želim da ne ubiješ sebe. Posle Adeline smrti proveo sam petnaest godina kao u paklu. I onda sam sreo tebe i pomislio da sam spasen. To ne znači da nisam grešan, razumeš li? Ako treba i ti da se ubiješ mojom krivicom, koliko vekova bi trebalo da nosim u sebi tu otvorenu ranu? Ako osećaš prema meni i trunku nežnosti, nemoj se ubiti. Ubiti mene bilo bi odlično rešenje.

Starčev glas je imao u sebi nečega hipnotičkog. On izuzetno nežno uze devojčinu ruku sa pištoljem i okrenu je prema svojoj slepoočnici. Bolničarka odahnu.

- U tvojim sam rukama, Azel. Ako povučeš okidač, biće to pravda i za tebe i za mene. Tako ćeš osvetiti Adel, osvetićeš se za svojih pet godina zatočeništva. A za mene će to biti dokaz da si našla snage da živiš i da nisam posvetio život ubijanju svoje jedine ljubavi dva puta.

Nastupilo je dugo ćutanje. Fransoaz je zadivljena posmatrala prizor: štićenica nije nikada bila toliko lepa kao toga trenutka, držeći pištolj na Lonkurovoj slepoočnici, opijena mišlju da bi moga da ubije. Kapetan je bio preobražen, toliko je ludilo ljubavi obasjavalo njegovo izbrazdano lice - i gledateljka u jednom trenutku uhvati sebe u pomisli kako mora biti veoma uzbudljivo biti voljena od takvoga čoveka.

A on je bio pustio devojčinu šaku i samo ih je još vatreno oružje spajalo. Tada je učinio nešto neobično: spustio je usne na cev, ne da bi je uzeo u usta kao žrtva koja hoće da olakša posao ubici, nego da bi na nju položio poljubac isto onako prepun ljubavi, kao da su ta metalna usta bila usne njegove voljene.

- Pa ipak, ne savetujem ti da me ubiješ.

- Eto ti, pokajao se! - pobunila se bolničarka.

- Ako posmatraš moje interese, hiljadu puta je bolje da umrem. Ti ćeš otići i moj život neće više ništa vredeti. Međutim, treba da razmisliš, jer ako te molim da pucaš, ja sam potpuno sebičan: večiti mir za mene, policija za tebe. Ne želim da te gone.

- Baš me briga za policiju - reče devojka zaljubljenim glasom.

- Grešiš u tome. Spokoj nema cene. A ja toliko želim da znam da ćeš biti srećna.

- Smuti pa prospi! - uzviknu posmatračica. - Poštedecete ga i on će naći neku treću žrtvu kojoj će reći da je vaše otelovljenje.

- Ako veruješ u ovo što ona kaže, ubij me.

- Ne verujem. Verujem da ona ne razume ništa što vi govorite.

- Najviše od svega želim da se oslobodiš uspomene na mene.

Ako me ubiješ, biću neprekidno u tvom sećanju. U svojem dugome životu događalo mi se da ubijem ljude. Poznate su mi čudnovate vrline ubistva. Ubistvo se uvek pamti: drugari iz prošlosti kojih se najviše sećam su oni koje sam, iz raznih razloga, morao da ubijem. Ako me ubiješ, verovaćeš da ćeš me se osloboditi, a taj čin će me upravo urezati zauvek u tvoje pamćenje.

- Vi već jeste u mom pamćenju. Vi ste moje pamćenje. Nije mi potrebno da vas zbog toga ubijem.

- Da, ali ti još možeš da biraš između neopisivoga sećanja i strašne griže savesti. Prvo će te učiniti jakom zauvek, drugo će ti otrovati život. Dobro znam o čemu govorim.

- Ako vas ne ubijem, šta će biti sa vama?
- Ne brini o tome.
- A šta će sa mnom biti bez vas?
- Sudbina nam je poslala izvrsnu zaštitnicu koju ti voliš i koja tebe voli: ona će ti biti starija sestra, mudra koliko si ti luckasta, snažna koliko si ti slaba, hrabra i - što je u mojim očima njena najlepša osobina - puna mržnje prema tvojim budućim grabljivcima.
- Kao i prema starima - reče bolničarka sarkastičnim glasom.
- Vidiš li? Ona je divna.
- Hoćete li napustiti Mort-Frontijer?
- Ne. Ovde će mi sve govoriti o tebi. Sedeću pored mora i misliti na tebe. Ostaje mi još samo da pređem granice smrti.

Devojci nije uspevalo da spusti oružje, kao da je taj metalni produžetak njene ruke bio poslednja pupčana vrpca koja ju je još vezivala za Kapetana.

- Šta da radim? Šta da radim? - pitala je tresući lepom kosom.
- Imaj poverenja u mene: utrošio sam sedamdeset sedam godina da bih bio plemenit, ali sada to jesam.

Uzeo je njenu ruku, izvukao pištolj koji pruži Fransoaz kao zalog iskrenosti. A onda obasu poljupcima obezoružanu ruku.

Zatim je predao Fransoaz Šavenj jedan koverat.

- Ovde ćete naći moj testament i adresu mojeg advokata. Računam na vas da ćete sve srediti. I zahvaljujem se bogu Merkuru što vas je doveo na moj put.

Okrenuo se svojoj štićenici i takođe joj pružio jedan koverat.

- Ovo ćeš pročitati kada budeš na kopnu.

Onda ju je zagrlio. Uzeo je lice svoje ljubavi među ruke i gutao je očima. Ona je prva pružila svoje usne njegovima.

Dve prijateljice uđoše na barku. Mlada, bleđa, posmatrala je ostrvo koje se udaljavalo. Starija, razdragana, gledala je obalu koja se približavala.

Fransoaz je odmah otišla u Tanš da se nađe sa Kapetanovim advokatom.

Štićenica je odmah sela okrenuvši se moru i otvorila koverat svojega staratelja. U njemu je bilo kratko pismo:

Azel, ljubavi moja,

Svaka želja budi uspomene. Svaka voljena je novo otelovljenje neke preminule koje se nismo zasitili.

Ti si ona mrtva i ona živa.

Tvoj,

Omer Lonkur.

- Vi ste veoma bogati - reče ozbiljno starija prijateljica kada se vratila iz Tanša.

- Ne, mi smo veoma bogate. Da li je i dalje vaša najveća želja da se ukrcate na veliki parobrod koji plovi preko okeana?

- Više nego ikada.

- Predlažem Njujork.

Na putu za Šerbur, nekadašnja bolničarka izjavi:

- Ne mislim da je Adel stvarno želela da umre. Ona se bacila u vodu okrenuta prema obali, a ne okrenuta prema okeanu. Svakako nije imala snage da dopliva do Neda. Sigurna sam da je htela da živi.

Malo pre nego što su krenule na put, dobila je telegram kojim je obavestena o Lonkurovom samoubistvu. Bilo je tu i Kapetanovo pisamce za nju:

Draga gospođice,

Računam na vas da Azel ne sazna ništa o mojoj smrti.

Omer Lonkur,

Mort-Frontijer, 31. mart 1923.

„Pogrešno sam ga ocenila, pomislila je Fransoaz. Zaista je bio plemenit.”

Na parobrodu koji je plovio od Šerbura prema Njujorku, svi su se složili u mišljenju da gospođica Angler i gospođica Šavenj podele nagradu za najlepšu putnicu.

Delile su i najlepšu kabinu u kojoj se nalazilo veliko ogledalo. Azel se u njemu gledala satima, sa Kapetanovim pismom u ruci i

nepresušnim divljenjem u očima.

- Narcise! - dobacivala joj je Fransoaz sa osmehom.

- To je tačno - odgovarala je. - Upravo postajem cvet.

Njujork je bio grad u kojem se lepo živelo ako se ima dosta novca. Dve prijateljice su kupile divan stan naspram Central parka.

Svaka od njih je imala raznovrsnih doživljaja, ali se nikako nisu rastajale.

Beleška pisca

Ovaj roman ima dva kraja. Nisam ja o tome odlučila. Dogodilo mi se nešto sasvim novo: kada sam stigla do ovoga prvog, srećnoga završetka, osetila sam neodoljivu potrebu da napišem jedan drugi rasplet. Kada sam to uradila, nisam mogla da se odlučim između ta dva završetka, toliko mi se svaki od njih nametao svojom snagom i odisao koliko zbunjujućom, toliko i neumoljivom logikom likova.

Tako sam odlučila da ih zadržim oba. Želim da naglasim da ni u kojem slučaju ne treba videti u tome uticaj međuzavisnih svetova koji danas haraju u informatici i drugde: ti svetovi su mi potpuno strani.

Razlika u raspletima se pojavljuje u trenutku kada Fransoaz, pošto je pobjegla iz svoje sobe, pokušava da uđe u Azelinu sobu da bi joj otkrila istinu.

*

Upravo je htela da uđe kod Azel, kada se neke gvozdene ruke spustiše na nju: bili su to stražari, uvek na isti način neizbežni i nemi. Odveli su je u Lonkurovu sobu.

Fransoaz je bila besna što joj je plan propao kada je bila toliko blizu cilju, da čak nije uspela ni da oseti strah.

- Gospođice, još jedanput moram da se divim vašoj inteligenciji koliko i vašoj gluposti. Divim se pametnome planu koji ste skovali da biste pobjegli. Samo, da li je neko ikada video toliko duha u službi toliko glupoga cilja? Šta ste to, u stvari, hteli da kažete mojoj štićenici?

- Znae vi to dobro.

- Ali hoću da čujem od vas.

- Istinu: o njenoj lepoti, o zapanjujućoj lepoti koja zaluđuje čoveka.

- Ili ženu.

- Ili zločinca. Reci ću joj sve, o vašoj groznoj obmani i o Adel koju ste bili zarobili pre nje.

- Odlično. A posle?

- Posle? Ništa. To će biti dovoljno.

- Dovoljno za šta?

- Da ona konačno počne da živi. Volela bih takođe da vas ubije, ali nisam sigurna da bi bila sposobna za to. Ja bih bila, ali to se ne tiče mene.

- Tiče se vas više nego nje.

- Zašto to kažete?

- Zato što sam ja vaš suparnik. Ako me neko ovde mrzi, onda ste to vi. Ona ne.

- Potrebno je samo nekoliko sekundi. Pustite me da joj kažem istinu: nema sumnje da ćete joj se zgaditi.

- To nije nemoguće. Sa druge strane, malo je verovatno da će me napustiti.

- Vaši ljudi će je u tome sprečiti?

- Ne. Vratiti se u svet posle tako mnogo vremena, bila bi ludost koju ona neće učiniti.

- Radi se samo o pet godina zatočeništva. Ona je mlada, oporaviće se, to nije nesavladivo. Nemojte govoriti o njoj kao da govorite o Robinsonu Krusou.

- Ja o njoj govorim kao što bih govorio o Euridiki. Posle pet godina ona se ponaša kao da je mrtva. Bila bi joj potrebna izuzetna snaga da vaskrsne.

- Imaće je. Ja ću joj pomoći.

- A ja? Jeste li mislili na mene u svojim planovima?

Nasmejala se.

- Stvarno nisam. Baš me briga šta će se sa vama dogoditi.

- Hoćete da kažete: šta bi moglo da mi se dogodi. Podsećam vas da je vaš plan propao.

- Nisam još kazala svoju poslednju reč.

- Pre nego što je kažete, predlažem vam da malo razmislite: zar ne primećujete jalovu glupost svojega junaštva? Bilo mi je potrebno mnogo veštine i obazrivosti da bih izgradio ovaj raj. Tako je, ovaj raj: na Mort-Frontijer ja imam sve što hoću, što je već dobro, a izbegavam sve što mi se ne sviđa, a to je još bolje. Stvorio sam samo za sebe rajski vrt: bilo je potrebno mnogo novca da bih kupio ostrvo i izgradio ovu sasvim posebnu kuću, a da i ne govorim o platama mojih gorila. Zaista je to bilo potrebno, u ovome našem veku koji se oglašava kao slobodarski, da bih zaštitio svoje neprihvatljive želje, da bih sakrio svoju večnu Evu, da bih je sklonio od hiljadu zmija koje bi da je odvrte od mene. Prestanite onda da o meni sudite prema ukazima o moralu, nego sudite o mojim zaslugama po meri Prometeja.

- Zato što vam se, uza sve, treba i diviti?

- Treba se diviti ljudima sposobnim da budu srećni. Umesto da se želi uništiti njihova sreća zadobijena teškom borbom, trebalo bi hvaliti njihovu hrabrost i odlučnost.

- Verovatno bi trebalo aplaudirati takođe neobičnoj pojavi zarobljene devojke?

- Da poznajete devojke kao što ih ja poznajem, znali biste da one imaju smisla za tragiku.

- Kao da ne znate da sam i ja jedna od njih.

- Vi niste nikada bili nasilno zatvorena, potlačena, obožavana devojka. Da vam se to dogodilo, znali biste da nevine devojke obožavaju režije svršenoga čina.

- Veoma čudno: u mojim mladalačkim snovima nije uopšte bilo takvih majmunluka.

- Tačno je da ste vi dosta neobična devojka. I dopustićete mi da ponešto podrazumevam.

- Podrazumevajte šta god hoćete. Konačno ću vas imati u rukama.

- Recimo. Ali pre toga razmislite dobro. Tvrdim vam da imate o čemu da razmišljate.

Stražari odvedoše Fransoaz u grimiznu sobu. Odneli su sve knjige koje su joj poslužile da pobegne, pa čak i sto, da bi bili sigurniji. Za sobom su zatvorili vrata.

Kada je ostala sama, nije mogla da ne poslušša Kapetanova uputstva: počela je da razmišlja. Mnogo je razmišljala.

Posle podne, kada je bolničarka ušla u njenu sobu, devojčino lice je bilo smrknuto.

- Gle kako je neraspložena i to na svoj dvadeset treći rođendan! Ipak, srećan rođendan!

- Kako mogu da se radujem, i čemu? Što ću biti zatvorena ovde do poslednjega dana, što ću drhteći čekati da mi Kapetan dođe u krevet?

- Ne razmišljajte o tome.

- Kako mogu da razmišljam o nečemu drugom? A najgore je to što sam noćas sanjala čudan san, koji je nažalost prekinut suviše rano: u sobu mi je ušao neki anđeo svetlosti i očarao me. Njegove reči su bile nebeska muzika koja me je oslobađala muka. Upravo je hteo da mi saopšti neku veliku i čudnovatu tajnu, kada se na stepenicama začuo neki neodređen zvuk koji me je probudio. Zatim je nastala tišina i ja sam zaspala, nadajući se da će mi se san nastaviti. Ali nije se vratio. Ne mogu da shvatim što sam toliko očajna zbog prekida toga sna. A kako samo da opišem lepotu toga anđela neodređenoga pola, iznenadni žar koji nas je sjedinio, pijanstvo koje me je obuzimalo od njegovoga glasa i spasonosnih

reči? A neću ga više nikada ni videti ni čuti. Kako su snovi surovi kad nam tako samo pokažu neke divote pa nam ih odmah oduzmu!

Fransoaz je na sve to ostala potpuno nema.

- Prekjuče ste mi predložili da se prošetamo, a ja sam to odlučno odbila. Danas prihvatam. Sanjala sam anđela, a večeras će mi doći Kapetan... Treba malo da mislim na nešto drugo. Baš me briga za one strahove.

- Hajdemo onda odmah - obradovala se bolničarka koja nije htela da joj ostavi vremena da se predomisli.

Uhvatila je devojkicu za ruku i izvukla je napolje. Stražari su reagovali suviše kasno. Štićenica nije smela biti svesna da je zatvorena, pa je zbog toga nisu mogli tako otvoreno sprečiti da iziđe.

Luda od radosti, Fransoaz je uzviknula:

- Konačno same! Konačno slobodne!

- Od čega smo to slobodne? - upita devojkica sležući ramenima.

Stražari otrčaše u sobu za pušenje da obaveste Lonkura o onome što se dogodilo.

Kapetan, koji nije propustio ništa od razgovora između dve mlade žene, već je sve znao.

- Prekinite! Ostavite me na miru! - reče im nekim neobičnim glasom.

Nije mogao da gleda dve prijateljice kroz prozor, pošto je kuća bila izgrađena tako da nema nikakvog pogleda. Zato je izišao na prag vrata zamka i gledao ih izdaleka.

Oči mu se napuniše suzama besa.

- Imam nešto neverovatno da vam otkrijem, Azel - počela je Fransoaz Šavenj.

- Šta to?

Stajale su upravo na mestu na kojem je Adel Langle izvršila samoubistvo pre dvadeset godina.

Fransoaz je upravo htela da počne da priča, kad je zaustavi neki treptaj.

A dole, starac je vikao reči koje je vetar lelujavao kao plamičke:

- Idiotkinja! Eto, toj glupoj bolničarki su dovoljne dve rečenice da sruši ono što sam ja gradio trideset godina! I sada su tolika moja

upornost i sva moja ljubav spale na milost i nemilost tih nekoliko reči koje izgovaraju neka blesava usta! Ona je zmija koja govori mojoj Evi. Zašto nešto tako glupo kao što je govor ima moć, da uništi raj?

- Pa, Fransoaz? Ne kažete ništa?

Bolničarka je sada prvi put videla štíćenicu na punoj svetlosti dana. U zamku je uvek bilo zasenčeno. Kada je konačno izišlo iz tame, devojčino lice se pojavilo u punoj, zapanjujućoj lepoti. Prizor takve divote je bio nepodnošljiv.

U trenutku zasenjenosti, gospođica Šavenj je smesta potpuno promenila svoje planove.

- Želim da vam kažem da vi i ne znate koliko ste srećni, Azel. Da nije bilo Kapetana, ostrvo Mort-Frontijer bi bilo raj na zemlji. Prava je sreća biti odvojen od ostalih ljudi.

- Naročito kad je neko ružan kao ja.

- Ne samo to. Ja bih volela da živim sa vama.

- To bi bio najlepší rođendanski poklon koji biste mogli da mi date.

Lonkur je iz daljine video štíćenicu kako oduševljeno širi ruke. „Sve je izgubljeno. Ona sada zna”, pomislio je.

Svet ga nije više želeo. Imao je utisak da se brod njegovoga života odbio od gata. Kao u snu za koji čovek ne može da odredi da li je divan ili užasan, koračao je prema dvema ženama. Bio je kraj marta, ali na obali mora je još vladala ona svetlost sa kraja zime. Da li su mu zbog te bledunjave svetlosti dve ženske prilike izgledale tako daleke?

Koračao je kao da nikada neće stati. Setio se reči nekog etiopskoga mudraca kojega je sreo pre četrdest godina prilikom pristajanja u Africi: „Ljubav je stvar velikih hodača”. Konačno je shvatio koliko je ta rečenica istinita.

Koračao je prema voljenoj, a svaki korak ga je zamario kao kakav metafizički ogled. Hodati, znači podizati stopala, survavati se i zadržavati se u poslednjem trenutku: „Kada budem pred njom, neću više moći da stojim, srušiću se.” Grudi mu probode neizreciva zebnja.

- Dolazi Kapetan - reče bolničarka.

- Šta mu je? Tetura se kao da je bolestan.

Kada je stigao do žena, video je blistavo Azelino lice.

- Jeste li joj kazali...? - upitao je Fransoaz.

- Da - sadistički je slagala.

Lonkur okrenu glavu prema potpuno zbunjenoj devojci.

- Nemoj se ljutiti na mene. Pokušaj da shvatiš, mada je to neoprostivo. I ne zaboravi da te volim kako nisam nikoga voleo.

Onda potrča do vrha kamene strele koja je obeležavala mesto Adelinog samoubistva i baci se u more.

Za veoma dobroga plivača, čak ako mu je i sedamdeset sedam godina, dopustiti da ga proguta voda, više je intelektualna nego telesna vežba.

„Ne plivati. Ne pomerati ruke i noge. Ne isturati nos na površinu. Biti težak i nepokretan. Učutkivati apetit koji pokušava da se pojavi, glupavi nagon za životom. Adel, znam konačno ono što ti znaš.

Već dvadeset godina nije bilo noći a da ne mislim na tvoje utopljenje. Pitao sam se: kako je moguće utopiti se, kako to može da ubije voda, najveći prijatelj svih bića? Kako telo lako kao tvoje može da postane teže od tako ogromnoga sloja tečnosti? Sada shvatam na osnovu koje logike čovek bira umiranje. Voda i ljubav su kolevka svakoga života: plodonosnije nema. Umreti od ljubavi ili umreti od vode, ili još bolje od oboje zajedno, znači zakopčati kopču, znači ući kroz vrata kroz koja se izlazi. To znači biti ubijen životom.”

Azel je vrištala. Fransoaz ju je držala obema rukama.

Starčeva glava se nije nijedanput pojavila na površini.

- Mrtav je - rekla je najzad štíćenica, zabezeknuta.

- Svakako. Nije bio amfibija.

- Pa on se ubio! - zgrozila se devojka.

- Dobro ste primetili.

Devojka je zaplakala.

- Dobro, dobro! Naživeo se stari.

- Volela sam ga!

- Ne preterujte. Bili ste bolesni i na samu pomisao da vas večeras dodirne.

- Ali to ne znači da ga nisam volela!

- Dobro. Odlično, voleli ste ga. Ipak je normalno da on umre pre vas, ako se pogleda razlika u godinama.

- Zaboga, pa vi se radujete!

- Od vas se ništa ne može sakriti.

- Mrzeli ste ga?

- Da. Njegovo samoubistvo je najlepší rođendanski poklon.

- Ali zašto je sebi zadao smrt?

- Ko bi znao šta se zbiva u glavama starih ljudi - reče Fransoaz koja se smeškala na pomisao da joj je uspeo savršeni zločin.

- A ono što mi je rekao pre nego što se bacio u vodu, trebalo je da mi objasni njegov postupak?

- Svakako - slagala je starija prijateljica. - Ljudi koji odluče da se ubiju, uvek osećaju želju da se opravdaju, kao da to nekoga zanima.

- Kako ste grubi i cinični! Taj čovek je bio moj dobrotvor!

- Dobrotvor koji je iskorišćavao svoju štíćenicu.

- Iskorišćavao! Vi kao da zaboravljate da sam unakažena.

- To je nemoguće zaboraviti. Ali čovek se privikne na vašu ružnoću - reče mlada žena posmatrajući sa uživanjem prekrasno Azelino lice.

Vratile su se u zamak, jedna u suzama, druga oduševljena što je ubila svojega neprijatelja zahvaljujući dobro iskorišćenome nesporazumu.

Dok je štíćenica plakala na svojoj postelji, usmrtiteljka se obavestavala. Lonkurove poslove je vodio advokat u Tanšu. Pozvala ga je telefonom i tako saznala da je Kapetan nju bio izabrao za izvršiteljku testamenta, a da je devojka jedina naslednica svega.

„Evo primernoga pokojnika”, pomislila je gospođica Šavenj.

Kada su obavljene one dosadne formalnosti, bolničarka se obratila devojci.

- Vi raspolazete ogromnim bogatstvom. Šta želite?

- Da ostanem na Mort-Frontijer da bih sakrila svoje nakazno lice.

- Upravo pre Kapetanove smrti rekla sam vam kako bih volela da živim ovde sa vama. Da li mi to i dalje dopuštate?

Azelino lice se razvedrilo.

- Nisam smela ni da se nadam tome! To je moja najdraža želja!

- Oduševljavate me.
 - Ali mogu li ja da prihvatim toliku vašu žrtvu? Vi ste lepi, mogli biste da se viđate sa ljudima.
 - Nemam nikave želje za tim.
 - Kako je to moguće?
- Umesto odgovora, Fransoaz čvrsto zagrlila lepoticu.
- Vi ste mnogo zanimljiviji od svih tih ljudi - rekla je devojci.

Bilo je to kao državni udar u somotskim rukavicama. Gospođica Šavenj nije nikoga otpustila iz službe: konačno, posluga uvek može da se iskoriti za nešto, ako ni za šta, ono bar za trošenje viška novca koji se na ostrvu nije imao na šta utrošiti. Žaklina i upravitelj imanja su po navici i dalje obavljali poslove u kuhinji i u domaćinstvu.

Fransoaz se preselila iz grimizne sobe u Kapetanovu. Nije redak slučaj da najkraći put do moći prolazi kroz zatvor. Nikome nije ni na pamet palo da ospori njenu vlast.

Ponekada je odlazila u Ned gde je većina ljudi verovala da je ona Lonkurova udovica. Kupovala je retke i dragocene knjige, cveće i parfeme. Dva stražara su je pratila i nosila pakete.

Nikada ne bi propustila da zađe u apoteku da bi zadirkivala svojega potkazivača. Svaki put bi mu uz umilan osmeh tražila po jedan toplomer - „za uspomenu na dobra stara vremena”, naglašavala je. Apotekar je jedva uspevao da ostane miran.

Kada bi se vratila na Mort-Frontijer, ulazila je u Azelinu sobu i poklanjala joj bele ljiljane i ostale lepe stvarčice koje je birala za nju. Devojka je klicala od ushićenja. Otkako je bolničarka zamenila njenoga staratelja, nekadašnja štićenica je bila na sedmome nebu.

- Zar je važno što sam ružna? - stalno je govorila mladoj ženi. Lepota mi nikada ne bi donela tako srećnu sudbinu da živim sa vama.

A ona se zaista svakodnevno prolepšavala, na ogromno slatko zadovoljstvo svoje gledateljke.

Dvadesetak godina kasnije, dogodio se neki rat. Stanovnice Mort-Frontijera su ga jedva primetile, a još manje na njega mislile.

Kada su se saveznici iskrcali nedaleko odatle, malo su se požalile: - Samo da se to brzo završi. Ovi ljudi su bučni.

A drugoga marta 1973. godine, gospođica Šavenj je sela na ivicu kreveta gospođice Angler i rekla joj: - Danas je tačno pedeset godina otkako sam vas srela.

- Da li je moguće?

- E, da. Nismo više u prvoj mladosti.

Nasmejale su se. Nabrajale su kuvarice koje su „koristile“: najpre Žaklin, zatim Odet, pa Bert, onda Marijet, pa Terez. Svako ime je izazivalo novi talas smeha.

- Jeste li приметili? - zaključila je starija. - Nijedna nije izdržala više od deset godina.

- Zar mi toliko jedemo? - zasmejala se mlada. - Ili smo mi stvarno čudovišta?

- Ja jesam čudovište.

- Vi? Ali Fransoaz, vi ste prava svetica! Posvetili ste mi čitav život! Ako postoji raj, vama su njegova vrata širom otvorena.

Nastupilo je ćutanje. Bivša bolničarka se čudno osmehnula. Najzad je kazala: - Sada, Azel, mogu konačno da vam kažem.

I ispričala joj je sve, od onoga požara na Gvadelupi.

Azel je bila zaprepašćena. Umesto utehe, njena prijateljica joj reče: - Ne mučite se zbog toga. U interesu onoga što je ostalo od vašega lica!

- Recite mi... recite mi kakva sam bila.

- To se ne može izraziti rečima. Bili ste toliko uzvišeno lepi, da se ja ni za trenutak ne stidim svojega zločina. Znajte bar ovo: nikada lepota nije bila tako malo rasipana kao vaša. Zahvaljujući našem srećnome životu na ostrvu, ja nisam izgubila ni mrvicu vašega lica.

Nastupio je trenutak tišine. Mlađa dama je izgledala kao izgubljena.

- Da li mi mnogo zamerate? - zapitala je starija.

Azel okrenu prema njoj svoj prekrasni pogled.

- Naprotiv. Da ste mi to otkrili pre pedeset godina, ne bih odolela iskušenju da odem i pokažem se čitavome svetu i nema sumnje da bih pala u ruke lošije od vaših. Upoznala bih hiljade patnji koje ljudi i vreme nanose lepoti. Nikada ne bih upoznala idilični život koji ste mi vi poklonili.

- Vi ste ga poklonili meni. To je vaš novac.

- Ne bi mogao biti bolje upotrebljen.

- Ukratko, vi ste mi zahvalni?
- Reklo bi se da ste razočarani time.
- Poričete li da sam čudovište?
- Nikako. Ali može li se lepoj devojci dogoditi nešto bolje nego da naiđe na čudovište?

Fransoaz se osmehnula. Iza leđa je držala beli ljiljan. Tada ga pruži Azel.

- 1 *Le Noeud* – čvor, zamka, petlja.
- 2 *Mortes-Frontieres* – mrtve granice.

Table of Contents

[Start](#)